

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Andra kammaren.

Nr 36.

Fredagen den 18 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 11 och den 12 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes ett till kammaren inkommet sjukbetyg, så lydande:

Att fru Agda Östlund på grund av bronkit är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet under tiden 18—27 maj 1934, intygas.

Stockholm den 18 maj 1934.

S. Gyllencreutz,
leg. läk.

§ 3.

Herr *Hages m. fl.* på kammarens bord liggande motion nr 649, som nu föredrogs, hänvisades till statsutskottet.

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 17 och 18, statsutskottets utlåtanden nr 115 och 116, bevillningsutskottets betänkande nr 45, bankoutskottets utlåtanden nr 46—49, andra lagutskottets utlåtande nr 34 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 84.

§ 5.

Vidare föredrogs herr *Ströms* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa spörsmål i anledning av företagen sänkning utav nödhjälpsarbetarnas löner; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Anmälades och godkändes sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 259, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till jordbrukets stödjande, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående viss utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 26 juni 1933 (nr 405) om accis å margarin, m. m., dels ock i dessa och andra närstående ämnen väckta motioner.

§ 7.

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m.

Till avgörande företogs bevillningsutskottets betänkande, nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 11 juni 1926 angående tillverkning och beskattning av brännvin, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 2 mars 1934 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 232, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om vissa ändringar i förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin,
- 2) förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker,
- 3) förordning om vissa ändringar i förordningen den 1 juli 1918 (nr 508) angående handel med skattefri sprit,
- 4) förordning om skyldighet för importörer och tillverkare av bensin att inköpa motorsprit, samt
- 5) förordning om uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse med Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen om ordnande av avsättningsförhållandena för inom riket tillverkad sprit i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen angivna riktlinjer.

Till utskottets behandling hade jämväl hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 322 i första kammaren av herr *Stendahl* och nr 572 i andra kammaren av herr *Holmgren*;

de likalydande motionerna nr 338 i första kammaren av herr *Volrath Tham m. fl.* och nr 601 i andra kammaren av herr *Sandström m. fl.*;

motionen nr 339 i första kammaren av herrar *Gustaf Tamm* och *Gabrielson*;

motionen nr 340 i första kammaren av herr *Lindley*;

motionen nr 596 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Malmö; samt

motionen nr 600 i andra kammaren av herr *Holmström*.

Utskottets hemställan innefattade,

A) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid betänkandet voro fogade reservationer:

beträffande utskottets hemställan under punkten A av herrar *Johan Nilsson* i Kristianstad, *Carl A. Carlsson*, *J. Jönsson*, *P. Bernhard Nilsson*, *Lithander*, *Velander*, *Anderson* i Norrköping och *Brännström*, vilkas inom utskottet gjorda hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat oförändrad bifallas ävensom med anledning av motionerna I: 338 och II: 601 samt II: 600,

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)

dels antaga de vid Kungl. Maj:ts proposition fogade författningsförslagen med vissa av reservanternas föreslagna ändringar i de under 1), 3) och 4) i propositionen angivna förordningarna;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse med Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen om ordnande av avsättningsförhållandena för inom riket tillverkad sprit i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen till statsrådsprotokollet i ärendet ävensom av reservanternas angivna riktlinjer; samt

beträffande motiveringen:

av herrar *Johan Nilsson* i Kristianstad, *J. Jönsson*, *P. Bernhard Nilsson*, *Lithander*, *Anderson* i Norrköping och *Brännström*;

av herr *Velander*;

av herrar *Olsson* i Golvvasta, *Hjalmarsson* och *Löfvander*; samt

av herr *Björklund*.

Sedan *punkten A* föredragits, anförde:

Herr Lindman: Herr talman! Beträffande det föreliggande förslaget, som ju avser att ordna tillverkningen av sprit så, att olika intressenter eller olika tillverkare av sprit komma att tilldelas olika områden för avsättning, ber jag att få yttra några ord.

Då man går att ordna denna sak på det sätt här är föreslaget, har man att lägga märke till, att det kommer att bliva tre olika användningssätt för spriten, av vilka det första är det, som tillgodoser de potatisodlande lantmännens behov på det sättet, att för dem förbehålles all tillverkning av förtäringssprit med undantag av en mindre kvantitet, vartill skulle kunna, därest efterfrågan ägde rum, användas sulfitsprit, men då med ersättning av potatissprit i stället i motsvarande kvantitet på det område, som jag genast kommer till, nämligen användningen för den tekniska spriten. Beträffande återigen den tekniska spriten, som är det andra användningsområdet, har man ju enligt Kungl. Maj:ts förslag tänkt sig, att därtill skulle användas en miljon liter mellansprit, 5 miljoner liter jästsprit, 5 miljoner liter sulfitsprit och därjämte 3 miljoner sekunda sprit, som kommer från potatisbrännerierna. Det är tillsammans 14 miljoner liter, allt femtioprocentig sprit. Vidare skulle därtill komma en miljon liter s. k. skattlagd sprit för medicinska och farmaceutiska ändamål. Om man lägger detta till den nyss nämnda siffran, 14 miljoner, skulle användningen av teknisk sprit komma att uppgå till ungefär 15 miljoner liter efter nuvarande förhållanden eller med den omfattning, som den tekniska spriten för närvarande har.

Sedan kommer jag till den tredje delen av användningen. Det är inblandningen i bensin av sulfitsprit. Som kammarens ärade ledamöter veta, så har det ju på senare tiden, sedan åtskilliga, jag kan säga många år, funnits en tillverkning av sulfitsprit i landet. En stor mängd av sulfitlut, som faller vid sulfitfabrikerna, har förut kommit till användning. Men en del av dessa med stora kostnader uppförda sulfitspritfabriker har icke kunnat få full sysselsättning, och en del äro för närvarande helt och hållet nedlagda. Det är sålunda en dålig användning av det kapital, som blivit nedlagt på detta.

Beträffande användningen av denna sulfitlut, som nu delvis rinner bort utan att komma till någon nytta och som är ett värdefullt motorbränsle, har jag alltid haft det intrycket, att det är en nationalekonomisk skada, att den icke kommer till större användning, så mycket mera, som det visat sig, att den med fördel kan inblandas i bensin, som användes för motor- eller automobildrift.

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)

Om man sålunda kan vara överens i princip om detta, så har man kommit in på två spörsmål vid utskottsbehandlingen av ärendet. Det ena rör, vem som skall taga hand om användningen av den tekniska spriten, och det andra gäller, hur stor kvantitet skall få komma till användning för dels teknisk sprit, dels inblandning i bensin. Man har i den kungl. propositionen, som utskottet i den delen följer, gått in för att Vin- och spritcentralen skall hava hand om den tekniska spriten och även den sulfitsprit, som skall användas för inblandning i bensin. Mot denna uppfattning skulle jag för min del sätta starkt i fråga, huruvida det är lämpligt, att just Vin- och spritcentralen tar hand om försäljningen av den tekniska spriten och den, som skall användas i bensinen. Läser man i den kungl. propositionen de erinringar, som blivit gjorda mot detta, så finner man ju allra främst kontrollstyrelsen, som väl borde vara det ämbetsverk, som framför andra skulle vara sakkunnigt på detta område och kunde hava en mening, vilken man borde kunna hörsamma och observera. Kontrollstyrelsen säger på sidan 98 i den kungl. propositionen, att den anser övervägande skäl tala för att ett särskilt partihandelsorgan för handeln med skattefri sprit skall finnas, och den styrker detta med uttalanden om det stora intresse, som det nuvarande bolaget har visat och den handlingskraft, som det visat vid utö vandet av sin verksamhet för avsättning av teknisk sprit och utökning av de områden, där teknisk sprit skall kunna användas. Och den säger, att erfarenheten från de gångna åren hade med all tydlighet visat att det är oundgängligt, att försäljningsorganet med oavlätlig uppmärksamhet följer med teknikens utveckling och städse är redo att ingripa för att ställa till rätta eventuella missgrepp på detta område. Kommerskollegium uttalar sig också i samma riktning. Och när man läser, vad Vin- och spritcentralen själv har sagt, så finner man, att Vin- och spritcentralen ju icke med någon överdriven förtjusning går att mottaga detta uppdrag. Den uttalar visserligen, att den är villig att söka fylla den plats som partihandelsorgan för skattefri sprit, som avsetts i betänkandet, men den menar, att åtskilliga praktiska svårigheter kunna möta i tillämpningen eller något i den riktningen.

För min del, herr talman, skulle jag vilja säga, att när man nu går att reglera på detta område och överlämnar till Vin- och spritcentralen eventuellt, om det blir riksdagens beslut, att göra detta, borde man besinna sig ett tag och fråga sig, om det är nödvändigt att göra ett starkare ingrepp i den enskilde näringsidkarens verksamhet än vad nöden kräver. Skall man överhuvud taget onödigtvis inskränka på den enskilda företagsverksamheten? Det parti, jag företräder i riksdagen, håller på, att man skall söka uppmuntra den enskilda företagsverksamheten i stället för att på något sätt lägga hinder i vägen för den. Detta är ju ett skäl för mig, som kraftigt talar för, att man skall låta den, som har arbetat med stort intresse på att söka vidga användningen av teknisk sprit, hålla på med detta, då man därmed icke gör någon som helst den ringaste skada. Ty även i ett sådant partihandelsbolag är det ju meningen, att Kungl. Maj:t skall tillsätta personer uti styrelsen, så att de utgöra majoritet. Man skapar därigenom endast denna känsla för, att det är ett företag, där de ledande kunna lägga ned alltfört hela sin energi och sin kraft och verksamhet. Detta företag har upparbetat en marknad för den tekniska spriten, som är av mycket stor omfattning och som vilken som helst av kammarens ledamöter kan glädja sig åt, att det gjort. Ty om vi kunde utöka användningen av den tekniska spriten för motorer och andra ändamål i större och större omfattning, så ginge vi därmed bara till mötes vår egen önskan att skapa fram avsättning för en produktion, som finnes inom landet. Man kan t. ex., bara för att angiva en siffra, tala om, att när detta företag började med sin verksamhet eller i början av dess verksamhet, fanns det 1,000 detaljhand-

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)

lare, som sysslade med teknisk sprit. Nu har antalet stigit till 6,000. Det kräves intresse och propaganda för detta. Det får icke dö ut, icke slappas av, utan detta intresse måste vara ständigt levande och vaksamt och arbetande. Det måste vara en intensitet i försäljningsorganisationen och försäljningsapparaten. Och när man nu går in för, att sulfitspriten skall få ökad användning som teknisk sprit, tillsammans med melasssprit och jästsprit, då menar jag, att det är synnerligen angeläget, att man på det området söker skapa fram det allra bästa möjliga.

Vin- och spritcentralen, herr talman, är till för ett helt annat syfte. Den är icke till för att främja en stor användning av brännvin och sprit för det svenska folket, utan den är snarare till för att se till, att det blir begränsning i användningen. Den är icke till för att skapa en vidgad användning av den tekniska spriten. Det är sålunda två motsatta förhållanden, två motsatta saker, som här komma fram. Och min tro är den, att om riksdagen förlägger detta till Vin- och spritcentralen, så skall man finna, att man därmed har, om jag så får säga, lagt en verksamhet under ett företag, som anlägger mera formella synpunkter än de aktiva, levande krafterna för att utvidga användningen av teknisk sprit.

Detta, herr talman, om partihandelsbolaget. Där har utskottet följt Kungl. Maj:t. Men det finnes en reservation, avgiven av herr Nilsson i Kristianstad med flera, som återfinnes i bevillningsutskottets betänkande på sidan 22 och som jag icke skall närmare redogöra för, då jag nu talat om saken efter min egen synpunkt, och den sammanfaller härvidlag med vad reservanterna sagt.

Den andra stora frågan är kvantiteten av sulfitsprit, som skall få användning. Den begränsar sig ju av sig själv mer eller mindre när det gäller användning till teknisk sprit. Den är för närvarande fastslagen, som jag nyss nämnde, till 5 miljoner liter, vartill för medicinska ändamål kommer 1 miljon liter. Men den skall ju också användas för inblandning i bensin. Men, herr talman, även lättbentyl, som man kallar den, d. v. s. den bensin, i vilken sulfitsprit är inblandad, kräver propaganda. Det går icke av sig självt att få folk att använda lättbentyl, därför att det finnes många fördomar däremot. Folk tror, att den icke är lika bra, och man gör svårigheter för att använda den, under det att det tvärtom visat sig, att bensin med lämplig inblandning av sulfitsprit faktiskt är minst lika fördelaktig om icke fördelaktigare. Men alla dessa fördomar skola övervinnas. De kunna övervinnas allenast av den, som verkligen vill gå in för och arbeta för den och söka på övertygelsens väg, genom att visa, att den kan användas, få både den ena och den andra övertygad om nyttan därav. Endast på det viset går det. Det tror jag man säkrare vinner, om man går den väg jag nyss talade om, nämligen att låta ett särskilt partihandelsbolag taga hand om saken.

Men det var om kvantiteten jag skulle tala. Där har Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit, att man skall få en användning av 40 miljoner liter sulfitsprit. Därvid vill jag, herr talman, framhålla, att denna uppgift grundar sig på äldre siffror och icke på de nyaste siffrorna ifrån tillverkningsområdet. Ty enligt dessa är förhållandet det, att under det sista halvår, för vilket uppgifter finnas, nämligen tiden 1 oktober 1933—31 mars 1934, uppgick tillverkningen vid de fabriker, som nu äro i gång, till 22.3 miljoner liter av normalstyrka. Om den nästa halvår, som man räknar med, skall bliva minst lika stor, kommer det att bliva en årstillverkning av 45 miljoner liter. Men därvid hava vi att taga i betraktande, att kvantiteten icke blivit till fullo upptagen ifrån fabriker, beroende på åtskilliga omständigheter, beroende dels därpå, att man inskränkt tillverkningen av sulfit till följd av nödvändigheten

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)

att minska tillverkningen i och för att kunna hålla priset på utlandet öppet, dels därför, att en långvarig strejk pågick för två år sedan, som gjorde in-skränkningar i sulfittillverkningen, men dels slutligen också därpå, att det finnes tre fabriker med en kapacitet av 3,700,000 liter, som ligga helt och hållet nere och icke äro i gång. Sålunda menar jag, att den kvantitet, som de nuvarande fabrikerne utan några utbyggningar eller någonting skola kunna tillverka, är 50 miljoner liter. Den kvantiteten kan utökas, även den. Om man tar i betraktande, vad detta betyder, vill jag säga, att enligt förslaget skola ju räntor och amorteringar få tagas på fabrikerne med i den verkliga produktionskostnaden. Det är för mig alldeles uppenbart, att om man har en större tillverkning i en fabrik, fördelar sig räntan och amorteringen av fabriken med mindre belopp per producerad enhet, än om den skall fördelas på en mindre kvantitet. Följaktligen kan det från den synpunkten aldrig vara något hinder för att gå in för detta.

Då sålunda efter min mening det icke finnes någon anledning att icke i detta fall tillmötesgå en industri, som ju i vilket fall som helst är en industri av mycket stor betydelse för stora delar av landet, icke bara för industrien själv utan för skogsbruket och alla dem, som hava med skogsbruket att göra, menar jag, att här skulle man tillmötesgå de önskemål, som äro uttalade av dem, som tillverka detta.

Nu vill jag, herr talman, påpeka, att i denna del har utskottet skrivit en mycket välvillig motivering i fråga om de önskemål, som jag här uttalat, vilken de av kammarens ledamöter, som icke närmare studerat saken, återfinna i bevillningsutskottets betänkande nederst på sid. 18 och överst på sid. 19, där det sägs: »I likhet med motionärerna har utskottet ansett det vara i hög grad angeläget, att ökad avsättning vinnes för sulfitsprit. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t, därest avsättningen av sprit för tekniska ändamål samt för motordrift ökas, kommer att medgiva avsättning av större kvantitet sulfitsprit än 40 miljoner liter för år. Tillika torde böra ankomma på Kungl. Maj:t, därest sulfitspriten vinner ökad avsättning samt särskilda skäl därtill föreligga, att taga under omprövning, om icke tillstånd till nyanläggning av sulfitsprittfabriker bör lämnas.» Jag vill säga, att denna motivering är välvillig, och även om jag hellre skulle ha sett, att man stannat vid ett positivt uttalande till förmån för 50 miljoner normalliter, såsom gjorts i herr Velanders reservation, som återfinnes på sid. 27 i utskottets betänkande, skall jag dock avstå från att göra något yrkande härom, så mycket hellre som jag knappast tror, att jag kan få gehör för den meningen, och ansluta mig till bevillningsutskottets motivering i denna del, med starkt framhållande av att herrar statsråd, som ha med detta att göra, måtte vilja beakta, vad utskottet här har skrivit.

Emellertid vill jag, herr talman, framföra ett positivt yrkande i ett annat avseende, och det är beträffande vad jag först talade om i mitt anförande, nämligen beträffande det särskilda partihandelsbolaget. Där vill jag ansluta mig till den reservation mot utskottets hemställan under punkten A, som återfinnes på sid. 22 i utskottets betänkande. Denna reservation har framförts av herr Nilsson i Kristianstad.

Det är sålunda, herr talman, det yrkande, jag ber att få göra.

I detta yttrande instämde herrar *Anderson* i Norrköping, *Olsson* i Blädinge, *Arne-mark*, *Lithander*, *Ossbahr*, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Nilsson* i Karlstad, *Brännström*, *Hedlund* i Häste, *Nilsson* i Antnäs och andre vice talmannen *Magnusson*.

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det är icke min avsikt att draga upp någon längre debatt i denna fråga. Med hänsyn till den dagordning, som föreligger här i dag, skall jag söka att endast framföra några erinringar till vad den förste ärade talaren och reservanterna framhållit samt motivera, varför bevillningsutskottet har kommit till det föreliggande resultatet.

Det är ju, herr talman, på det sättet, att vad som här föreligger, är ett direkt resultat av de skrivelser, som riksdagen i anledning av motioner avlät till Kungl. Maj:t år 1932. I de skrivelserna framhöll riksdagen de synpunkter, som nu gå igen dels i de sakkunnigas förslag och dels i Kungl. Maj:ts proposition. Man torde kunna säga, att vi genom det här nu föreliggande förslaget kommit ett mycket gott stycke på vägen mot det resultat, vartill bevillningsutskottet och riksdagens båda kamrar syftade 1932. Det skall ingalunda förnekas, att exempelvis potatisspriten genom det förslag, som nu här föreligger, får en mycket stark ställning, då den praktiskt taget ensam får fylla behovet av sprit för förtäringssändamål. Men vare sig man tycker om detta eller icke, torde det vara nödvändigt intill den dag, man kommer till det resultat, att man kan använda den potatis, som nu användes till sprittillverkning till annat ändamål. Den dagen får man ånyo taga upp detta problem till övervägande.

Man kan också säga, att i stort sett råder det icke alls några alltför stora meningsskiljaktigheter om föreliggande förslag. Det är endast i ett par detaljer, även om dessa i och för sig äro rätt så betydelsefulla. Jag skulle i fråga om melass- och jästspritens ställning vilja säga, att man kommer lika långt med utskottets förslag, som man kommer med reservanternas. Skillnaden är bara den, att utskottet icke har ansett sig kunna ge några bindande löften, hur det skall ordnas i det ena eller andra avseendet.

Vad sedan gäller sulfitspriten, som den siste ärade talaren särskilt var inne på, skulle jag nästan våga påstå — och att herr Lindman icke kom till något yrkande på den punkten, det stöder mig i den uppfattningen — att skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag är ännu mindre i vad gäller sulfitspriten än vad det gäller melass- och jästspriten. Utskottet understryker ju, att det är angeläget att ökad användning vinnes för sulfitspriten. Utskottet förutsätter också, att allteftersom avsättningen av sulfitsprit för tekniska ändamål ökas, Kungl. Maj:t skall ha möjlighet medgiva större kvantitet än nu fastställda 40 miljoner liter. Skulle det således visa sig, som det har sagts de sista dagarna — det har icke alls framkommit i debatten i utskottet utan först, sedan utskottet fattat beslut och det blivit justerat — att uppgiften om 40 miljoner liter är gammal och felaktig samt att den riktiga uppgiften, som ansluter sig till läget för dagen, är ungefär 45 miljoner liter, och kan sulfitindustrien inför Kungl. Maj:t uppvisa, att så är förhållandet, så föreligger det enligt utskottets förslag, ja icke en gång enligt Kungl. Maj:ts proposition, några som helst hinder för att Kungl. Maj:t kan gå till mötes en framställning om ökade kvantiteter. Men man skall då icke röra sig bara med allmänna talesätt, utan man skall visa, att det verkligen är en sådan utveckling.

Det kan näppeligen göras gällande, såsom gjorts under den föregående debatten, att de, som icke vilja gå in för att ge sulfitspriten en ännu starkare ställning, än den får här enligt utskottets och Kungl. Maj:ts förslag, de skulle på något sätt visa fientlighet mot att man skulle på detta sätt kunna använda en inhemsk produkt. Herr Lindman var inne härpå och påpekade, att det kunde betraktas som ett nationalekonomiskt slöseri, att man icke kunde använda all den avfallsprodukt, som uppstår vid massafabrikerna. Inom parentes sagt tycker jag, att det är felaktigt att tala om sulfitspritindustrien.

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)

Man får en riktigare blick över vad det gäller, om man talar om pappersmasse-industrin, ty det är den, som det här i verkligheten gäller. Då får man in det i det rätta sammanhanget, och man kan då också bättre bedöma, vad det ekonomiskt betyder i olika avseenden.

Den som vill försöka göra gällande, att det från utskottets sida har visats någon fiendtlighet emot sulfitindustrin, vill jag bara rekommendera att söka följa bevillningsutskottets behandling av sulfitspriten under de gångna åren. Då skall man icke bara se till vad som föreligger i år eller vad som förelåg, när vi senast behandlade frågan om skattebefrielse. Vi få gå tillbaka till 1924, till ursprunget och se, hur riksdagen då behandlade sulfitsprittillverkningen och vilket stöd den givit åt denna hantering. För min personliga del ber jag, som redan 1924 medverkade till den skattebefrielse, som då genomfördes, att få inlägga en bestämd gensaga mot påståendet, att vi visat någon som helst fiendtlighet mot sulfitspriten eller velat lägga hinder i vägen för den att göra sig gällande. Men när man sätter in det i dess rätta sammanhang, skall man icke glömma, att sulfitspritindustriens möjligheter hittills har berott på den subvention, som ligger i, att den har erhållit skattebefrielse. Skulle på sulfitspriten läggas samma skatt av 10 öre, som nu utgår på de övriga medel, som användas för drift av motorer, skulle sulfitspriten icke ha någon möjlighet att kunna uppehålla en verklig konkurrens. Vi skola också i detta avseende komma ihåg, att vad som påverkat sulfitspriten läge i konkurrensen har varit, att för den sulfitsprit, som har använts för förtäringssändamål, har man fått ett överpris, så att den sulfitsprit, som användes till brännvin, har betalats högre, än vad under andra förhållanden skulle varit fallet. Nu går man ett steg vidare på vägen, och genom denna inblandning, som är avsedd att från början bli frivillig, ger man sulfitspriten ökade möjligheter. Vi få i detta sammanhang icke glömma, att man därmed skulle åstadkomma en visserligen icke så farlig men ändå en fördyring av motorbränslet och således giva ytterligare en subvention åt sulfitspriten. Om vi gå tillbaka till 1924, då vi genomförde det s. k. skyddet genom skattebefrielse, så avsågs då detta skydd att vara femårigt, och detta femåriga skydd skulle ges, för att industrien skulle åstadkomma en försäljningsorganisation, som skulle ge den möjlighet att taga upp konkurrens med bensinen. När de fem åren hade gått, hade ingen dylik försäljningsorganisation skapats. Man fick ytterligare fyra skattefria år. Nu får man genom det förslag, som här föreligger från utskottet och Kungl. Maj:t, ytterligare fyra skattefria år. Jag tror således, herr Lindman, att man utan vidare kan säga, att vad det ankommer på riksdagen, har den många gånger om uppfyllt de förpliktelser och de utfästelser, som riksdagen gav 1924, men man kan icke säga detsamma med samma säkerhet om den industri, som det i detta avseende gäller.

Vad sedan, herr talman, slutligen gäller den största tvistefrågan, om parti-handelsbolaget, så tycker jag, att om man försöker gå in i ett objektivt bedömning av den saken, så kan man icke, om man varit med om att behandla dessa saker förut och sätter in dem i deras rätta sammanhang, komma till annat resultat, än att alla skäl tala för det förslag, som Kungl. Maj:t här har framlagt. Vi ha här i landet redan ett partihandelsbolag, och det finns ingen anledning att skapa ytterligare ett sådant partihandelsbolag, i all synnerhet som verksamheten mellan dessa båda partihandelsbolag skulle komma att skära sig på betydelsefulla punkter och framför allt på den punkten, att man skulle rubba möjligheterna till kontroll över att potatisspriten skulle erhålla den fulla rättvisa, som är avsedd med detta förslag. Jag vill göra kammaren uppmärksam på att enligt föreliggande förslag är det meningen, att potatisspriten skall vara den enda, som användes för förtäringssändamål, men man håller även den

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)

möjligheten öppen, att om någon begär att få sulfitsprit för förtäringssändamål, man skall kunna tillmötesgå denna begäran. Men i samma mån, som sulfitspriten användes för förtäringssändamål, skall en motsvarande del av potatisspriten övertaga till att användas för tekniska ändamål. Jag är icke alldeles övertygad om att man kan tillvarataga de möjligheter, som här föreligga för potatisspriten, om man delar upp försäljningen på tvenne bolag.

Vad är det förresten, herr talman, som Kungl. Maj:t med sitt förslag avser skall ske i detta avseende? Jo, Aktiebolaget svensk sprit, som nu är det bolag, som ombesörjer handeln med sulfitsprit, skall enligt Kungl. Maj:ts förslag flyttas in som en avdelning inom Vin- och spritcentralen, som skall övertaga dess personal, övertaga dess ledning, och de, som hittills ha skött det hela, skola i fortsättningen sköta handeln med den tekniska spriten inom Vin- och spritcentralens ram. Räcker det icke med detta för reklam, behöver man, som herr Lindman sade, ytterligare möjligheter att reklamera för den tekniska spriten, för sulfitspriten, då får man göra precis detsamma, som potatisbrännerierna gjort. Då får man bilda ett eget organ, som ombesörjer den saken. De, som voro med och behandlade föreliggande motioner 1932 och erinra sig den reklamkampanj, som fördes dels av Aktiebolaget svensk sprit och dels av bränneriidkareföreningen, ha kommit underfund med att båda dessa parter voro rätt förfarna, när det gäller att reklamera för de varor, som de tillverka. Jag kan icke underlåta att framhålla, att är det på det sättet, att sulfitindustrien icke skulle vara belåten med den reklam, som eventuellt kan utföras av det statliga partihandelsbolaget, finns ingenting, som enligt föreliggande förslag hindrar, att den industrien kan skapa sig ett eget organ, som utför reklamen. Herr Lindman bör observera, att bevillningsutskottet har i sin motivering förklarat, att staten skulle vara så hygglig, att den betalade kostnaderna för de experiment, som industrien kan komma att ombesörja genom sina egna organ.

När man frågar, varför industrien icke själv kan få ombesörja försäljningen av denna sprit, skulle jag vilja säga, att det allra enklaste svaret på denna fråga ger man med en motfråga: äro herrarna, som förfäktat den meningen, att tillverkarna skulle bilda partihandelsbolag, äro herrarna villiga att i fråga om den sprit, som användes för förtäringssändamål, låta försäljningen därav övertaga från Vin- och spritcentralen till bränneriidkareföreningen? Sakläget blir enligt min mening precis detsamma. Skola sulfitspritfabrikerna bilda eget partihandelsbolag för att sälja sprit för tekniskt ändamål, så är det lika rimligt, att potatisbrännarna få bilda ett partihandelsorgan för försäljning av potatissprit. Den ena näringsgrenen skall icke sättas i ett annat läge än den andra.

Nu sade herr Lindman, att Vin- och spritcentralen var organiserad egentligen för att hämma konsumtionen. Jag skulle vilja fråga: var någonstans är detta stadgat, och var står det skrivet i vår rusdrycksförsäljningslagstiftning, att Vin- och spritcentralen har den uppgiften? Vin- och spritcentralen har enligt gällande svensk lagstiftning överhuvud taget ingenting att göra med restriktionssystemet. Det ankommer på systembolagen. Vin- och spritcentralens uppgift är att tillhandahålla systembolagen vad systembolagen rekvirera för försäljning och ingenting annat. Den har överhuvud ingen uppgift att fylla, när det gäller att reglera, hämma eller öka konsumtionen av sprit i vårt land.

Om man sedan skulle tänka sig ett särskilt bolag för detta ändamål, huru skulle det bolaget se ut? Skulle det bliva någon skillnad mellan detta och det partihandelsbolag, vi för närvarande hava? Nej, icke ett jota. Det nya partihandelsbolaget måste organiseras på samma sätt, byggas upp på samma sätt

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)
som Vin- och spritcentralen. Staten måste ha huvudinflytandet, staten måste hava majoritet i styrelsen, och detta nya bolag komme sålunda att se ut precis på samma sätt som Vin- och spritcentralen. Vi skulle bara få två likadana bolag för att sköta en uppgift, som ett bolag mycket lätt skulle kunna ombesörja.

Nu säger herr Lindman, att kontrollstyrelsen, som ju är sakkunnig, den har förordat en annan väg. Det är visserligen sant; och nu vill herr Lindman, att vi skola hörsamma vad kontrollstyrelsen säger. Det skulle vara intressant att även i andra fall få höra herr Lindman säga, att kontrollstyrelsen är den mest sakkunniga, vi skola hörsamma vad den säger. Nej, där gör herr Lindman precis som jag gör (och jag vill hoppas, att varenda ledamot av denna kammare gör på samma sätt) d. v. s. att när kontrollstyrelsen har lagt fram ett yttrande, som vi finna vara förnuftigt, så be vi, att man skall hörsamma det. Det finner herr Lindman i detta fall, och därför säger han: låt oss hörsamma vad kontrollstyrelsen säger. Andra gånger har herr Lindman funnit kontrollstyrelsens yttranden orimliga, och då har han icke velat följa dem. Så är förhållandet även med mig, så är det med bevillningsutskottets majoritet, och hoppas jag även bevillningsutskottets minoritet. Jag kan icke tänka mig, att man gått in för det särskilda bolaget bara för att hörsamma kontrollstyrelsens mening i det föreliggande ärendet.

Jag tror, herr talman, att när man går igenom de olika detaljerna på de punkter, där de skilja sig — i det stora väsentliga är utskottet enigt — så kommer man till det resultatet, att man är på den säkra sidan, om man bifaller vad bevillningsutskottet föreslagit, vilket är detsamma som den kungliga propositionen. Om det i fortsättningen behövs ett ytterligare stöd för de näringsgrenar, som kanske i detta ögonblick skulle bli en smula naggade i kanten, så är det givet, att vad som nu beslutas är icke evigt. Det har mycket av kristidsbeslut över sig. Därför få vi kanske taga upp denna sak till ny och ingående omprövning senare och då söka rätta till de felaktigheter, som den eventuellt kan vara behäftad med i nuvarande stund. Men jag tror, att man vågar säga, att varken potatisodlarna, potatisbrännerierna eller sulfitindustrin i stort sett ha någon anledning att klaga på det förslag, som här föreligger. Man har försökt att, så långt som det är möjligt, åstadkomma rättvisa. Och om man i det avseendet har givit litet mer åt potatisbrännerierna, så anser jag det vara överensstämmande med det läge, i vilket vi för ögonblicket befinna oss.

Herr talman! Med anförande av dessa synpunkter hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Ramsta, *Ericson* i Boxholm och *Blomquist*.

Herr Carleson: Herr talman! Jag skall börja, där den siste ärade talaren slutade, och jag skall också sluta på samma punkt och sålunda allenast beröra frågan i den mån den avser en koncentration av handeln och distributionen av sprit till Vin- och spritcentralen.

Genom den föreliggande frågan har man sökt lösa ett önskemål från jordbrukarnas sida, nämligen att för dem vinna ökad trygghet för avsättningen av potatis. Jordbrukarna hava ju visat, att de icke äro rädda för att staten griper in i jordbruksnäringen, när de för sin del icke se någon annan väg att nå den hjälp, som de vilja hava. Att man från regeringens sida och från socialdemokratiskt håll överhuvud är principiellt inställd för dylikt statsingripande, veta vi på förhand. Men det förefaller mig, som om man på borgerligt håll icke i och för sig skulle hålla på ett statsingripande i förevarande fråga, om detta statsingripande berör andra näringar, för såvitt att jordbrukarna ändå kunna vinna sitt syftemål, d. v. s. ökad trygghet för avsättningen av potatis.

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)

Här har från sulfitspritindustrien eller, som herr Olsson i Gävle vill kalla den, pappersmasseindustrien, framhållits, att denna industri för sin del helst skulle se, att försäljning och distribution av den sprit, som tillverkas i sulfitspritfabrikerna, finge ske i hittills följd ordning. Jag skulle vilja säga, att de till stor del formella fördelar, som vinnas med den ifrågasatta koncentrationen av försäljningen till Vin- och spritcentralen, icke äro i och för sig så stora, att man icke borde kunna taga hänsyn till de önskemål, som hava uttalats från näringsens egen sida. I detta avseende hänvisas till att kontrollstyrelsen för sin del har ansett, att hinder icke möta för att försäljning och distribution av den skattefria spriten finge fortgå i hittills följd ordning. Och från intet håll har, såvitt jag vet, förekommit någon anmärkning mot det sätt, varpå Aktiebolaget skattefri sprit skött sig. Och man kan väl näppeligen, såsom herr Olsson i Gävle gjorde, draga den slutsatsen, att det icke är lämpligt att bibehålla de två olika instrumenten vid försäljning av sprit, nämligen Vin- och spritcentralen och Aktiebolaget skattefri sprit, därför att de bli organiserade på likartade sätt. Om detta blir förhållandet, bör organisationsformen i varje fall icke vara olämplig, då Vin- och spritcentralen ju fungerar till belåtenhet. Utan skada för stat och jordbrukare skulle man kunna tillmötesgå den näringsgren, som önskar få såsom hittills själv direkt medverka vid försäljning och distribution av sina varor.

Herr talman! Jag kommer för min del att rösta för bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen under A.

Med herr Carleson förenade sig herr *Ekman*.

§ 8.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 274, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om vissa beslut rörande ändring av bolagsordning för aktiebolag, m. m.

Kammaren beslöt enhälligt att omedelbart hänvisa denna proposition till behandling av lagutskott.

§ 9.

Fortsattes föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 44, punkten A; och yttrade därvid:

Herr *Lindman*: Herr talman! Det är vissa saker i det yttrande, som herr Olsson i Gävle hade, om vilka jag icke alls skall tvista med honom. Det var egentligen, tycker jag, ganska onödigt av honom att komma med ett bemötande gentemot mig. När t. ex. herr Olsson säger, att man icke kan tala om sulfitspritindustri, så vet jag icke, huru pass mycket kännare på detta område kammarens ledamöter i herr Olssons ögon äro. Men jag tror, att det är för alla människor uppenbart, att sulfitspriten icke kan existera utan sulfitindustri. När jag talar om sulfitspritindustri, så vet jag ju, att ingen sulfitspritfabrik kan existera, utan att det finns sulfitfabriker. Därför menar jag, att det är ganska onödigt att tala om det. Men för all del, om herr Olsson vill ha ett litet fylligt anförande i riksdagens protokoll, så icke har jag någonting att invända emot det. Jag visste icke, att kammarens ledamöter svävade i någon okunnighet om detta, lika litet som jag tror, att någon människa är i tvivelsmål om, att icke riksdagen varit välvilligt stämd mot sulfitindustrien — vi kunna ju kalla den så — i den del därav, varest man utövar sulfitsprittillverkning, i form av lindring av skatten. Men jag har aldrig trott, att riksdagen någonsin har

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)
gjort det av endast välvilja, utan jag tror, att riksdagen endast har menat, att man måste försöka hjälpa denna hantering att taga upp tillverkning och konkurrera. Riksdagen har med andra ord ansett det vara någon nytta därmed. Icke har väl herr Olsson i Gävle varit med om att göra detta bara för sulfitspritens vackra ögons skull, utan han har väl menat, att det skulle vara bra att göra detta. Det har med andra ord ur nationalekonomisk synpunkt varit av nytta. Ty vi skola komma ihåg, att sulfitindustrien arbetar icke under så förfärligt gynnsamma förhållanden; den har ganska svår konkurrens att kämpa med. Allt vad den kan göra för att tillvarata de produkter, den erhåller, kommer icke bara denna industri till godo utan kommer varenda en till godo, som levererar sulfitved till sulfitfabrikerna. Och jag förmodar, att det varit tankegången i det hela. Dessutom anser jag, att det var en liten orättvisa i den udd, som herr Olsson hade i sitt anförande mot denna industri. Ty jag menar, att även om kanske denna industri icke alltid gjort allt vad den kunnat göra, så har den i alla fall arbetat på att utbreda användningen av teknisk sprit.

Sedan sade herr Olsson med stor tvärsäkerhet, att alla skäl tala för att detta skall ombesörjas av Vin- och spritcentralen — alla skäl. Ja, det är naturligt, att om man är säker på sin sak, så säger man så. Och då menar herr Olsson, att allt vad jag sagt varit oförnuftigt och icke av någon betydelse alls; det bör betraktas som luft. Men herr Olsson lär väl ändå icke kunna betrakta kontrollstyrelsen alldeles som luft. Herr Olsson säger, att jag icke alltid följt med kontrollstyrelsen. Nej, för allt i världen, men jag tror, att herr Olsson hittills varit en mycket varm anhängare av densamma. Nu tycker jag emellertid, att kontrollstyrelsen gjort ett uttalande, som jag anser vara mycket bra, och då menar jag, att herr Olsson icke bör behandla den som luft. Kontrollstyrelsen uttalar sig mycket kategoriskt för att det bör vara ett särskilt partihandelsorgan.

Dessutom finnes det ett yttrande av kommerskollegium, som ju när det gäller sådana angelägenheter som tillverknings- eller fabriktionsangelägenheter bör vara en sakkunnig myndighet, däri det heter, att »det icke kan finna, att tillräckliga skäl av de sakkunniga anförts för överflyttande på Vin- och spritcentralen av uppgiften att handhava partihandeln med skattefri sprit av alla slag, sålunda även motorsprit».

Jag bär därför med stort jämnmod herr Olssons yttrande om att mina skäl icke väga något, men jag kan icke buga mig för herr Olssons skäl, då herr Olsson icke kan stödja sig som jag på sådana sakkunniga auktoriteter som de av mig nyss nämnda plus åtskilliga andra.

I dessa frågor vill jag, herr talman, vidare säga det, att även bevillningsutskottet har uttalat sig välvilligt för ökning av kvantiteten. Det har utskottet gjort, mycket välvilligt; och efter det yttrande, som herr Olsson nyss hade om att kunde det blott påvisas, att kvantiteten är större, har den hanteringen anledning att vara belåten med att man verkligen har starka uttalanden från det läger, jag icke tillhör, för att en utökning skall ske. Jag räknar då naturligtvis också med, att Kungl. Maj:t tar detta ad notam och att Kungl. Maj:t vill göra så som utskottet säger.

Härmed kommer jag in på den fråga, som herr Carleson berörde i sitt anförande. Varför kan man icke tillåta, varför vill icke riksdagen tillåta en näring, som själv önskar det, att få göra allt vad den kan för att ombesörja sin egen utveckling? Då säger herr Olsson: Då skall också förtäringssprit läggas under särskilt bolag. — Varför skall man göra det? Jag har påpekat, att det ställer sig helt olika med förtäringssprit än med den tekniska spriten; det är fullkomligt motsatta eller alldeles olika ändamål, och även om jag gjorde mig skyldig till en viss missägning, som icke

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)

var avsiktlig, när jag sade, att Vin- och spritcentralen icke är till för att öka användningen av förtäringsspriten, så menade jag naturligtvis, att hela vår rusdryckslagstiftning ju är avsedd icke att öka dess användning eller att göra propaganda för brännvinsdrickande, utan snarare tvärtom lagd på att inskränka det — och då handeln går genom systembolag och Vin- och spritcentralen icke kan göra något annat än att leverera, när man beställer, så är det i själva verket en missägning utan ringaste betydelse. Ty allt vad förtäringssprit heter ligger helt under rusdryckslagstiftningen, som går ut på att försöka begränsa dess användning, under det vi beträffande den tekniska spriten borde uppbjuda hela vår förmåga att försöka öka dess bruk och om det kan ordnas så, låta försäljningen därav ske under så fria former som möjligt. Då menar jag, att det icke vore fördelaktigt att sammanföra dessa olika uppgifter i ett företag. Vin- och spritcentralen är icke själv entusiastisk för detta, utan anser att man snarare borde göra det som dotterbolag under Vin- och spritcentralen. För min del kan jag icke se den allra ringaste olägenhet i att hava tvenne fristående bolag, man skadar icke någon människa, man skadar icke potatisbränneriernas intressen, icke heller något annat intresse.

Vi hade häromdagen till behandling en stor näringsgren, för vilken jag är lika intresserad som någon i denna kammare, nämligen jordbruket, och vi beslutade därvid åtgärder till förmån för jordbruket, så långt man kunde under nuvarande förhållanden och såvitt det var möjligt, och jag uppträdde också och talade för den saken. Då frågar jag: varför kan man icke beträffande en annan näring, som så intimt berör skogshanteringen och berör en stor industrigren i vårt land, varför kan man icke tillmötesgå ett önskemål, som uppställes från dess sida, utan varför skall man sätta den, så att säga, under ett slags förmynderskap under en organisation, ett företag, som icke alls är inrättat för det ändamålet? Varför, frågar jag, kan man icke låta den näringen utveckla sig själv? Då hade herr Olsson kanske mindre anledning att längre fram om några år säga, att den icke gjort lika mycket själv, som riksdagen gjort för denna hantering.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Såvitt jag kan förstå av den förda diskussionen här, föreligger det icke några större meningsskiljaktigheter rörande själva huvudfrågan, d. v. s. om en viss fördelning av sprittillverkningen och dess användning för olika ändamål. På den punkten föreligger det väl egentligen endast i någon mån tvist om huru mycket sulfitsprit man skall från början tillåta sulfitfabrikerna att framställa. Men där ligger ju saken egentligen på det sättet, att det är väl icke någon, som icke önskar, att man från sulfitsprittfabrikernas sida skulle kunna tillverka huru mycket sprit som helst. Där ligger frågan så, att med de föreslagna anordningarna blir det ju med en ökad tillverkning av motorsprit en ökad belastning av biltrafiken, och där måste man draga någon gräns. Om man skall taga den ena eller den andra, skall jag icke yttra mig om.

Det förefaller mig, som om själva huvudtvistefrågan egentligen skulle vara den, om man skall hava ett eller två bolag för att sköta om denna reglering av sprittillverkningen. Från den ena sidan anför man, att det bör vara ett särskilt bolag för den tekniska spriten och för motorspriten, för att man skall kunna arbeta mera nitiskt för att utbreda användningen av dessa varor. Jag kan för min del icke finna — jag måste säga det, trots vad herr Lindman här uttalade — att det kommer att föreligga några svårigheter för den reklamverksamhet, som skulle vara nödig för att inarbeta dessa varor så långt som möjligt, därigenom att hela regleringen kommer att falla inom Vin- och spritcentralen. Men jag måste å andra sidan säga, att när man nu går in för

Ang. tillverkning och beskattning av brännvin m. m. (Forts.)
 denna anordning, som säger: principiellt sett skall allt potatisbrännvin avses för förtäringssändamål, men det skall vara det reglerande organet obetaget att använda även sulfitsprit för förtäringssändamål, under förutsättning att en motsvarande mängd potatissprit användes för tekniska ändamål eller för motordrift och om jag icke är fel underrättad, ligger det så till, att av sulfitsprit skulle få användas en del icke bara för tekniska ändamål i egentlig mening utan även som apotekssprit och liknande användningssätt — när det överhuvud skall ske en jämkning av användningen av olika spritsorter och man skall kunna gå över från det ena området till det andra, då tycker jag för min del, att det skulle vara ganska klart, att det är förenat med mycket större praktiska svårigheter att genomföra denna reglering, om man skulle uppdraga detta åt två bolag, som ingenting ha med varandra att göra.

Jag måste dessutom understryka, att eftersom denna anordning primärt sett har kommit till för att utgöra ett stöd åt potatisodlarna, så är det också riktigt, att man lägger regleringen så att det man vill vinna icke äventyras; och det ligger i sakens natur, att det blir bättre ur potatisodlingens synpunkt, om det bolag, som har till sin primära uppgift att reglera användningen av förtäringssprit, får taga om hand och sköta det hela, än om man skulle fördela det på två organ. Vill man vinna det syfte man egentligen avser med denna föreslagna anordning, kan jag icke finna annat än att det böra vara en fördel, som icke är förenad med några större nackdelar, att taga regeringens förslag om ett bolag för utförande av det regleringsarbete, som det här är tal om.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den beträffande punkten utav herr Johan Nilsson i Kristianstad m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lindman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten A av utskottets förevarande betänkande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den beträffande punkten A utav herr Nilsson i Kristianstad m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensamma omröstningar komme att äga rum lördagen den 26 i denna månad angående de voteringspropositioner, som då vore av kamrarna godkända.

§ 11.

Å föredragningslistan var härefter uppfört första lagutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster ävensom i ämnet väckta motioner.

*Ang. lag om
tillsättning av
prästerliga
tjänster.*

Genom en den 23 februari 1934 dagtecknad, till lagutskottet hänvisad proposition, nr 154, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster.

I samband härmed hade utskottet förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 323 av herrar *Sandegård* och *Gustaf Tamm* samt motionerna i andra kammaren nr 570 av herr *Hansson* i Vännäsby *m. fl.*; nr 578 av herr andre vice talmannen *Magnusson m. fl.*, nr 579 och 580 av herr *Pehrsson* i Göteborg och nr 588 av herr *Olsson* i Mora *m. fl.*

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i punkten intaget förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Linnér**, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av detta utlåtande tillåter jag mig hemställa, att detsamma må företagas till avgörande punktvis, och punkten A. på det sätt, att först föredrages det av utskottet framställda lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med övergångsbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages; att vid behandling av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A.

Det av utskottet framlagda lagförslaget.

I enlighet med kammarens beslut föredrogs först 1 §; och anförde därvid:

Herr **Olsson** i Mora: Herr talman! I uppbrottsstämningen inför den stundande helgen är jag ledsen både att besvara kammaren och att störa den ganska ovanliga endräkt, som första lagutskottet manifesterat, men jag kan icke underlåta att säga, att jag i det nu föreliggande utskottsutlåtandet saknar både en grundläggande motivering och en någorlunda tydlig målangivning.

Utskottet har rätt uti att frågan om prästernas befordran länge varit aktuell. Men det har hänt något under tiden, och jag saknar i utskottets utlåtande en erinran härom. 1910 års prästvals lag utvidgade församlingarnas rätt i anslutning till den demokratiska utvecklingen, men samtidigt utjämnades prästerskapets löner, så att det förutvarande prästerliga proletariatet avskaffades. När ett årtionde senare patronatsrätten upphävdes, fick kyrkostyrelsen

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
 ökad möjlighet att befordra förtjänta präster, och den opinion, som även här-
 efter ropat på en förbättring av prästerskapets befordringsrätt, är en tämligen
 renodlad prästerlig opinion. Utskottet åberopar kyrkomöten och prästmöten,
 och när jag häromdagen från ett par hundra präster i ärkestiftet mottog ett
 instämmande i Kungl. Maj:ts proposition — det brister ju aldrig i tjänstvillig-
 het, när det gäller att ge oss stackars riksdagsmän osjälviska råd — så mottog
 jag detta instämmande med samma respekt, som man ägnar varje välorgani-
 serat fackföreningsuttalande, men nog skulle det ha gjort ett starkare intryck
 på mig, om det varit en svensk kyrkoförsamling, som tillkännagivit sin mening.

Hur är det f. n. ställt med befordringsmöjligheterna för det svenska präster-
 skapet? Utskottet har, märkligt nog, icke gått närmare in på den frågan, men
 en undersökning på denna punkt bör väl ändå vara förutsättningen för en
 eventuell reform. Svenska kyrkans senaste årsbok redovisar 2,557 i aktiv
 församlingstjänst stående präster. Enligt prästvalssakkunniges utredning från
 1932 finns det bland de obefordrade i denna stora kår endast 60, som räkna
 minst 10 tjänsteår, och endast 15, som ha minst 20 tjänsteår. Det är inga
 skrämmande siffror, i synnerhet om man betänker, för det första, att i siffran
 60 för de obefordrade med minst 10 tjänsteår ingå även s. k. ständiga adjunkter
 och stiftsadjunkter, vakanskyrkoherdar och vakanskommunistrar, som i av-
 löningshänseende äro jämförliga med befordrade prästmän, och om man för
 det andra observerar, att bland de 60 obefordrade med minst 10 tjänsteår re-
 dovisas 19, som aldrig varit uppförda på förslag till komministertjänst, och 12,
 som aldrig nått högre än andra eller tredje förslagsrum. Bottensatsen av de
 obefordrade prästmännen inom svenska kyrkan är så försvinnande liten, att
 den snarast väcker misstanken, att åtskilliga prästmän nå befordran utan att
 vara särdeles förtjänta därav. Inte mindre än 65 % av rikets kommunistrar
 hade i december 1930 högst 5 tjänsteår vid sin befordran, och 88 % nådde be-
 fordran med högst 10 tjänsteår. Trängseln har icke varit större, än att vid
 1,487 komministerval under tiden 1911—1930 686 val skett med ofullständiga
 förslag. Sanningen är nog den, att det för närvarande icke torde finnas någon
 grupp av ämbetsmän så gynnsamt ställda i befordringshänseende som de sven-
 ska prästerna.

Nu invändes det kanske, att det brister i fråga om befordran från kommi-
 nister till kyrkoherde. På en del håll resoneras det, som om varje oförvitlig
 komminister efter vissa tjänsteår skulle ha något slags naturrätt till kyrko-
 herdetjänst. Dylika anspråk måste förfalla redan på grund av de numerära
 förhållandena mellan dessa tjänstegrader. Kyrkoherdetjänsterna räcka icke
 till att förnöja alla kommunistrar. Men låt oss litet närmare se, hur det står
 till. Hela antalet av de icke till kyrkoherdetjänst befordrade prästerna med
 minst 20 tjänsteår utgjorde i december 1930 endast 207, och denna siffra bör
 icke blott ses mot bakgrunden av församlingarnas avvisande hållning utan
 också med hänsyn till att 76 av de 207 (71 kommunistrar och 5 obefordrade)
 aldrig ens uppförts på förslag till kyrkoherdetjänst. Trängseln har icke heller
 vid kyrkoherdevalen varit större, än att vid 142 kyrkoherdeval av 1,272 för-
 slaget varit ofullständigt.

Jag kan, herr talman, icke medge, att dessa siffror motivera en i allmänhet
 snabbare befordran. Det skall gärna erkännas, att alldeles undantagsvis en
 förtjänt prästman kan förföljas av en envis otur, men det innebär knappast
 någon orättvisa att göra gällande, att när en präst aldrig når befordran genom
 val, så är det merendels något fel med den prästen, även om felet icke är ob-
 jektivt fastställbart. För de rena undantagens skull finns ingen anledning
 att offra urgamla och heliga principer. Prästvalsobehagen kunna endast botas
 genom växande självdisciplin hos präster och församlingar. Det prästerliga

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

missnöjet kommer man aldrig ifrån, så länge vid varje befordran av prästmän några måste bli förbigångna.

Hur långt utskottet syftar med sitt förslag, vet jag icke. Utskottet konstaterar, att frågan om ändrad fördelning av bestämmanderätten vid prästtjänsternas tillsättande mellan kyrkostyrelsen och församlingarna länge varit aktuell. Och sedan säger utskottet endast, att så allvarliga brister i avsevärd omfattning framträtt vid prästvalen, att rättelse bör ske utan ytterligare uppskov. Vilka brister, som närmast åsyftas, utvecklas icke. Förmodligen skifta meningarna, men man kan i alla fall utläsa, att det är avsikten att söka stärka kyrkostyrelsens bestämmanderätt vid kyrkoherdeval utan att församlingarnas urgamla rätt trädes alltför nära.

Det är icke underligt, att utskottet »med stor tvekan» betraktat Kungl. Maj:ts förslag, att kyrkoherdetjänst skall var tredje gång tillsättas av Konungen — den s. k. var-tredje-gångslinjen. Rent obegripligt förefaller det, att utskottet ändå till sist accepterat denna stelbent mekaniska lösning. De garantier, som man i motiveringen sökt skapa för en tillfredsställande lösning, äro efter min bestämda uppfattning inga garantier. Det skall tagas »vederbörlig hänsyn» till församlingarnas vilja, församlingens val skall tillmätas »ett väsentligt inflytande» vid tjänstens tillsättning, där det visas »en under avsevärt deltagande tydligt uttalad mening och där valresultatet icke skulle leda till uppenbar orättvisa». Det är gott och väl, men vad är »väsentligt inflytande», vad är »avsevärt deltagande», vad är en »tydligt uttalad mening» och vad är »uppenbar orättvisa»? Det kan ingen objektivt säga. Vad utskottet härvidlag uttalat är fromma önskemål, men det ger ingen hållbar grund, inga bindande regler. Saulus kan varda en Paulus, och den som här i kammaren gått till storms mot statskyrkosystemet må betraktas som kyrkans förnämsta värn, men mitt förtroende för Kungl. Maj:t skall aldrig förmå mig att medverka till ett odemokratiskt uppoffrande av den svenska kyrkomenighetens urgamla valrätt. Jag skall icke tvista om några kyrkoherdeutnämningar, men jag har sett för mycket för att vilja automatiskt överföra en församlings bestämmanderätt till Kungl. Maj:t — jag har för att taga ett exempel sett, att fastän det i reglementet för statens räntefria studielån uttryckligen står, att lånen äro avsedda för »begåvade, fattiga lärjungar», så är det konstitutionellt möjligt att bevilja lån till studerande, vilkas föräldrar ha en årsinkomst av 8 à 9,000 kr. Detta är möjligt, därför att det inte är fastslaget vad som menas med fattiga.

Vid sidan av de fromma önskemålen betraktar utskottet förmodligen som en garanti, att Konungen, när utnämningsrätten tillkommer honom, alltid skall till ledning vid avgörandet äga tillgång till av biskop och domkapitel efter valet angivna officiella yttranden angående samtliga präster, som vid tjänstens tillsättning kunna komma i fråga. Det är dock inte troligt, att dessa yttranden skola ge något väsentligt nytt i fråga om de präster, som vid valet stått under omröstning. Domkapitlet har ju bedömt deras lämplighet och deras förtjänst och skicklighet, när förslaget upprättades, och domkapitlet kan väl inte gärna i fråga om dessa säga mycket annat efter än före valet. Det nya skall komma i fråga om de extra sökande, som anmäla sig hos Kungl. Maj:t, men sannolikheten synes mig tala för att man här skall få bevittna en viss vakthållning om stiftsbandet och en utveckling i byråkratisk riktning, som skall bleka den folkliga prägel, som hitills varit ett styrkebälte för den svenska kyrkan.

Man klagat över agitationen i samband med prästval. Det är väl ingen, som tror, att den nu föreslagna var-tredje-gångslinjen skall motverka denna agitation? Om någonting är säkert, så är det detta, att när en församling skall gå till ett kyrkoherdeval, där det slutliga avgörandet tillkommer Kungl. Maj:t,

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
 så skola alla klutar sättas till i agitationen för att om möjligt binda Kungl. Maj:t genom att visa upp »en under avsevärt deltagande tydligt uttalad mening». Den agitation man velat motverka, den kommer att främjas med detta förslag.

Utskottet refererar men argumenterar föga, och dess förslag har inte på något sätt kunnat rubba min mening att en bättre lösning av den föreliggande frågan stått att finna, om man klart och tydligt lämnat församlingarnas gamla valrätt oförkränkt i alla de fall, där församlingarna ådagalagt verkligt intresse och god enighet, men låtit utnämningsrätten övergå till Konungen i de fall, där oenigheten varit påfallande stor eller där församlingarna genom mycket ringa valdeltagande visat likgiltighet inför ansvaret att bevara avgörandet i egen hand. Detta vore en naturlig lösning, men enligt det nu föreliggande förslaget är en församling två gånger suverän, hur likgiltig eller oenig den än må vara, men tredje gången är den omyndig, även om den just då visar mycket stort intresse för ett val. Naturligtvis kan man diskutera om gränsdragningen för det förslag, som åtminstone tidigare varit kyrkomötets linje och varom många med mig här i kammaren motionerat. Men om man inte i utskottet maktat åstadkomma en acceptabel lagtext enligt detta förslag, så hade Kungl. Maj:ts förslag kunnat avstyrkas med begäran om ett nytt förslags framläggande. Detta hade visserligen medfört ett uppskov med de tekniska förbättringar i prästvalsordningen, som propositionen innebär, men dessa förbättringar, som jag ingalunda vill förneka, äro inte av den storleksordning, att de inte kunnat bero något år. Som saken nu ligger till, är den, som gillar dessa tekniska förbättringar, men som omöjligen kan taga något ansvar för den principiellt betydelsefulla var-tredje-gångs-linjen, nödsakad att yrka avslag på utskottets förslag i dess helhet.

Om jag vore en gammal borgmästare och tillhörde första kammaren, skulle jag kanske säga, att det föreliggande byråkratiska förslaget är ett uttryck för tidens självhärskartendenser och att en medborgarrätt, som är äldre än den allmänna politiska rösträtten, offras för en prästerlig grynvälling. Nu säger jag i stället, att en högerregering knappast skulle ha framlagt detta förslag, och om den gjort det, skulle det ha avslagits. Detta förslag kan omöjligt vara sista ordet i denna fråga. I den allmänna rösträttens Sverige kan det inte länge vara glömt, vad som i denna sak sades redan vid 1828—1830 års riksdag. När det då föreslogs att församlingarnas valrätt skulle upphävas, då svarade ständerna, att förhållandet mellan lärare och åhörare vore av en helt annan, mera inre och andlig karaktär än mellan statens övriga tjänare och folket, och det vore vid detta förhållande som grunden till menigheternas valrätt enligt ständernas tanke måste sökas, och denna valrätt ville ständerna icke rubba.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets förslag i dess helhet.

I detta yttrande instämde herrar *Björling*, *Hansson* i Rubbestad, *Petersson* i Broaryd, *Sandberg* och *Näslund*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Det var med det allra största intresse, som jag lyssnade till den föregående ärade talarens framställning. Han gjorde några försök att från början misstänkliggöra det föreliggande förslaget. Han yttrade bl. a. att icke ens en högerregering skulle ha vågat framlägga detta förslag, och jag antar, att han med detta yttrande avsåg att skrämja för förslaget såsom något slags reaktionärt förslag.

Jag har nu, herr talman, den uppfattningen, att frågan om det sätt, varpå

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

den svenske kyrkoherden utses, borde kunna flyttas utanför cirkeln för dessa vanliga schabloner och slagord om höger och vänster, ty här är icke fråga om höger och vänster, utan här är fråga om att finna en ändamålsenlig utväg. Det är heller enligt min tanke icke riktigt, när den ärade talaren försöker framställa detta förslag som uttryck för en renodlad prästerlig uppfattning. Det säger sig självt, herr talman, att den stora kår, varom här är fråga, har ett både legitimt och näraliggande intresse att bevaka, när det gäller de befordringsprinciper, som den är underkastad. Men att i den omständigheten att kåren i viss utsträckning — för egen del känner jag icke till i vilken utsträckning det skett, men här nämndes om någon opinionsyttning från ärkestiftet — har ett legitimt intresse att göra ett uttalande se någon anledning hallstämpla det hela som ett ensidigt kårintresse utan sammanhang med det allmänna intresset, det är icke riktigt, och jag skall redan på denna punkt, herr talman, göra en principiell erinran gentemot den föregående ärade talaren.

Jag anser att i samma mån som det svenska prästerskapet vinner något större grad av rättssäkerhet, i samma mån som befordringsprinciperna äro så att säga värdiga, i samma mån känner också detta prästerskap en större grad av personlig självständighet, och ju högre denna personliga självständighetsgrad är, desto bättre både för det kyrkliga livet i allmänhet och för landets välförstådda intressen överhuvud taget.

Den ärade talaren nämnde inledningsvis, att utfallet utav förrättade val skulle visa, att i stort sett är det ytterst ringa procent, som icke slutligen vinner sin befordran. Jag känner igen ganska väl ord för ord detta resonemang från en överläggning i höstas med vissa representanter för episkopatet, där alla utom en voro eniga. Jag kan gärna nämna, att det var biskopen i Växjö, som hade den meningen, att det är bra som det är. Han anförde just både de synpunkter och de siffror, som den ärade talaren förde i fält. Jag sade redan då och kan upprepa det här, att den omständigheten att utfallet varit sådant, att endast en ringa procent till sist icke fått sin befordran, är en sak. En annan sak är, huruvida de former, under vilka befordran kommer till stånd, äro de värdigaste och bästa.

Jag skall då börja med en synpunkt, herr talman, som tyvärr har blivit allt mer och mer aktuell. Det är prästvalens politisering. Vi ha ju ett högt utvecklat politiskt organisationsväsende i landet och därav kommer det sig, att i olika situationer och även när det gäller prästval det är bara att sätta fingret på knappen till organisationsapparaten och ge order att marschera och rösta. Som gammal tidningsman vet jag mycket väl, att man gång på gång möter framställningar om att tidningar och partier skola engagera sig i prästvalen, och det gäller om både det ena partiet och det andra. Vad blir följden, herr talman? Jo, följden blir den, att en mycket stor del av dem som icke aktivt deltaga i det kyrkliga livet eller ha något positivt intresse därför ryckas med såsom soldater, som bara ha att marschera och fullgöra sin röstpplikt för att Andersson, Pettersson eller Lundström skall bli kyrkoherde. Det är denna politisering av prästvalen, som enligt min tanke motiverar en varning mot att i detta fall bara hålla sig till den ringa procent av dem, som icke fått sin slutliga befordran. I stället bör frågan formuleras så: Har befordran skett under värdiga former? Det finns provpredikanter, som lätt kunna falla för frestelsen att gå ut och höra sig för, hur det tänks och tycks i den och den församlingen, vad det är för inställning där i den ena eller andra frågan. Det är mänskligt att vara svag, herr talman, och även en präst kan vara ett svagt käril, och jag tror icke vi skola förbise, att det är att inleda människor i onödiga frestelser att ha ett system, där så

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
mycket kan bero på den tillfälliga stämningen. Den agitation, som äger rum i samband med prästvalen, är ofta nog sådan, att den är minst sagt otrevlig. Vederbörandes kandidat, hans moraliska kvalifikationer stötas och blötas och icke bara det utan även hans hustrus lämplighet att förestå ett prästhem ventileras. Det ena ryktet efter det andra utsläppes för att cirkulera en tid och kanske sedan avlivnas. Ja, jag säger, herr talman, att jag sett så pass mycket av vad som ägt rum i samband med prästval, att jag många gånger nödgats tänka: stackare den, som skall vara underkastad en sådan procedur!

A andra sidan är det alldeles riktigt, som den ärade talaren sade, att vi ha ett gammalt traditionellt församlingsintresse. Men när han tillspetsar detta därhän, att han talar om den nuvarande prästvalslagens heliga och urgamla principer, då vet jag inte riktigt vad den ärade talaren menar. Den nuvarande lagen är från 1910. Jag trodde icke, att vad som ägt bestånd sedan 1910 var så oerhört urgammalt, att det förtjänade just denna värdesättning. Jag fäster emellertid kammarens uppmärksamhet därpå, att även den ärade talaren själv öppet erkände, att det är mycket, som brister uti den nuvarande ordningen. Självtuttalade han sina sympatier — liksom han gjort det i den motion, han undertecknat — för ett system, som innebär en mycket betydande omläggning utav den nuvarande ordningen och som sannerligen icke har prägeln av någon överdriven pietet för urgamla och heliga principer, för att använda hans egna ord, som han åberopade. Jag skall fästa uppmärksamheten därpå, att han förordar den s. k. ekström-tofftska linjens grundtanke. Vad är då denna grundtanke? Jo, det är den, att tillsättningen skall övergå till Kungl. Maj:t i sådana fall, då icke viss kvotdel nåtts, då icke vissa relationstal äro för handen. Jag har mycket, för mig själv och med andra, diskuterat igenom det ekström-tofftska förslaget, och jag säger er, mina damer och herrar, att detta ekström-tofftska förslag, så bestickande det kan te sig i vissa avseenden, dock är vida mer mekaniskt verkande än vad det system är, som propositionen har upptagit. Jag skall be att få säga herr Olsson i Mora, att en omedelbar konsekvens av det system, han förordar, leve, att i större församlingar församlingens självbestämmanderätt förmodligen komme att bli ganska illusorisk, särskilt i de delar av landet, där på grund av t. ex. en mycket stark frikyrklighet eller på grund av en allmän likgiltighet i kyrkliga ting deltagandet enligt sakens natur blir ringa och möjligheten att nå den föreskrivna kvotdelen därför också blir liten. I sådana delar av landet skulle de kungliga utnämningarna kanske bli regel. Men han förbiser en annan sak, och det är, att församlingarna själva redan i ständigt stegrad grad överlämna avgörandet till Kungl. Maj:ts genom anlitan av fjärdeprovpredikantskallelseinstitutet. Vad innebär det? Jo, det innebär ju, att om församlingen icke är nöjd med det förslag, som konsistoriet uppgjort, kan församlingen kalla fjärde provpredikant, men kallelse av fjärde provpredikant betyder, att man i Kungl. Maj:ts hand lägger att avgöra. Under vissa förhållanden är ju Kungl. Maj:t bunden att välja bland de fyra, men under andra förhållanden har Kungl. Maj:t fria händer att gå utöver den gränsen, t. ex. ifall icke de föreskrivna kvotdelarna nåtts. Herr Olsson i Mora bör erinra sig, att kallelse av fjärde provpredikant är ett vittnesbörd om att församlingarna icke alls äro ängsliga för att låta Kungl. Maj:t avgöra. I fjärdeprovpredikantinstitutionen ligger icke, att Kungl. Maj:t bara skall slaviskt utnämna den, som har kallats till fjärde propredikant, utan däri ligger, att församlingen överlämnar till Kungl. Maj:t rätten att väga, jämte de tre, som konsistoriet uppfört, även en annan och att jämföra honom med de av konsistoriet uppförda samt att, om vid den jämförelsen det befinnes, att han är överlägsen, utnämna honom.

Den tankegång, som ligger under propositionen, har kallats den leufvén-

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

rundgrenska. Den är icke ny. En förfäktare av densamma var på sin tid också ärkebiskopen Nathan Söderblom. I den form den fick i den leufvén-rundgrenska linjen innebar den emellertid på en viktig punkt ett avsteg från den huvudlinje, som jag följt i min proposition. Ty enligt den leufvén-rundgrenska linjen skulle i de fall, då Kungl. Maj:t tillsätter, valhandlingen suspenderas. Där skall alltså tillsättningen ske, utan att församlingen i vanlig ordning gått till val. Jag var för min del redan från början tveksam gentemot den anordningen. Jag har nämligen ansett det vara riktigt, att valhandlingen under alla förhållanden är det grundläggande elementet i proceduren. Det blir valresultatet, som underställes Kungl. Maj:ts prövning. Man säger då, att församlingarna avhända sig en rättighet. Jag måste för min del uttrycka mitt tvivel på att man här riktigt tänkt igenom vad det här innebär, när man driver en sådan uppfattning. Man resonerar uppenbarligen, som om Kungl. Maj:t alltid skulle gå utanför förslaget i de fall, då Kungl. Maj:t utnämner. Det är icke alls meningen, utan utskottet har i sin motivering träffat det riktiga, då utskottet understryker, att det skall tas den största hänsyn till valhandlingen. Meningen är helt enkelt den, att — i de fall, där det är notoriskt, att valresultatet är sådant, att det innebär så att säga en förryckning av det verkliga läget eller att man har haft, bland de extra sökande, en (eller flera personer), som är mycket högt förtjänt men som har slitit ont förut i valprocedurerna och icke kommit till sin rätt — det skall ges en möjlighet att skipa rättvisa. Medan alltså det leufvén-rundgrenska systemet går ut på att med en viss kvotbestämmelse garantera, att vissa rent matematiska förutsättningar äro fyllda, är i propositionen tankegången den, att man skall liksom ha i reserv ett tillräckligt antal fall för att skipa rättvisa. Jag skulle tro, att den tankegången är fullt försvarbar och hållbar; och när man då frågar, varför just var tredje gång för att nå en dylik reserv, vill jag svara, att jag gärna erkänner, att siffran tre går att diskutera, men att någonstans där ligger verkligen det riktiga, om man vill ha den tillräckliga reserven för utreglering i de fall, som anses böra korrigeras.

Räddhågan för att här skulle inträda ett fullständigt åsidosättande av församlingarnas uppfattning synes mig ogrundad. Jag är övertygad om att varje Kungl. Maj:t i det avseendet blir tvungen att taga den allra största hänsyn till valutslaget men att vid granskning av valutslaget också beakta andra synpunkter. Antag, mina damer och herrar, att ett valutslag föreligger, som är resultatet av en ren politisering, en allmän uppmarsch av en högerorganisation eller en vänsterorganisation, en valhandling alltså, som icke är ett uttryck för vad det aktiva kyrkofolket tänker. Jag föreställer mig, att vilken ecklesiastikminister som än sitter, så måste han inför något dylikt säga sig, att här finns skäl att se efter, huruvida det står rätt till. Står det rätt till, och har icke något ofog bedrivits, då är jag övertygad om att det skall föreligga mycket starka skäl för att gå förbi det förslag, som kommit fram i församlingens valhandling. Vid tillämpning av fjärdeprovpredikantsinstitutet ha de fall, där Kungl. Maj:t gått förbi den, som kallats till fjärde provpredikant, varit mycket få — jag höll på att säga försvinnande få — men i de fall, då det har praktiserats, har det, såvitt jag känner till, förelegat mycket starka skäl för att taga upp någon av konsistoriet föreslagen i stället för den genom fjärdeprovpredikantskallelsen presenterade. Det har t. ex. förelegat mera meriterad tjänstgöring eller större sakliga meriter i övrigt. Jag betonar än en gång att det är mycket sällan en korrigering förekommer. Jag har därför den uppfattningen, att av de båda systemen, den leufvén-rundgrenska linjen å ena och å andra sidan propositionens system, är det senare oändligt att föredraga. Det kommer att uti ett vida mindre antal fall överlåta utnämningarna

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
åt Kungl. Maj:t. Regeln blir, det är min övertygelse, att församlingarnas uppfattning respekteras. Möjlighet finns dock till korrigeri ng i sådana fall, där enligt sunt förnuft en korrigeri ng bör ske.

Jag är också övertygad om, att det är en gård av rättvisa, som man här bringar det svenska prästerskapet. Om denna linje accepteras utav riksdagen, om den sedan accepteras utav kyrkomötet och kan träda i tillämpning, så skall detta bli en både måttfull och mycket ändamålsenlig korrigeri ng utav den nuvarande ordningen. Det kommer enligt min tanke icke att ge till resultat, såsom här antydde av den föregående ärade talaren, en avkoppling av församlingarnas rätt och behörighet, men väl kommer det att skapa större garanti för att den grundsats, som vi ha i grundlagen, nämligen att befordran skall ske efter skicklighet och förtjänst, kan komma till tillämpning. Jag hoppas för min del, att den enighet, som skapats inom utskottet — en enighet, som för mig var både glädjande och överraskande, ty det ligger i sakens natur, att meningarna måste vara mycket delade i en fråga som denna — skall visa sig bestå i största möjliga utsträckning även i kamrarnas beslut, och att vi äntligen på detta område nå ett positivt resultat.

Detta är ett litet steg, kan man säga, och en reform, som är mycket begränsad. Jag medger gärna detta, men det är dock en reform, som torde motsvara det faktiska lägets behov, en reform, som gör rättvisa, i det att den bidrar till att skapa sådana förhållanden i befordringsavseende för vårt prästerskap, att detta, såsom jag inledningsvis antydde, blir självständigare.

Jag ber därför, herr talman, att få vädja till kammaren att taga utskottets förslag, och jag gör detta i den fullaste övertygelsen, att detta är ett förslag, som kommer att gagna både kyrkan, prästerskapet och församlingslivet. Det är inte, som den ärade talaren nyss antydde, något antidemokratiskt förslag. Det är genomgående ett klart demokratiskt förslag, som bygger på valhandlingen såsom det väsentligaste, men som erkänner, att även ett val kan företagas under omständigheter, som göra, att det icke är »sista ordet» för att använda ett uttryck av den ärade talaren, utan ett ord, som kan behöva en korrigeri ng. Demokratien är icke alltid ofelbar. Liksom den enskilde uti sitt liv kan behöva vissa korrektiv emot att begå dumheter, kan också en demokrati behöva motsvarande korrektiv. Den omständigheten, att man förnuftigt avvägt förhållandet mellan å ena sidan demokratien, sådan den tar sig uttryck i valet, och å andra sidan kyrkomyndighetens rättighet att pröva resultatet, är icke att träda demokratien för nära. Det är att kultivera den, att göra den ändamålsenligare och förnuftigare.

Jag hemställer, herr talman, till kammaren att taga utskottets förslag.

§ 12.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 273, angående lån till Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för bestridande av kostnader för gråbergsbrytning.

Ifrågavarande proposition bordlades.

§ 13.

Fortsattes föredragningen av första lagutskottets utlåtande, nr 60; och lämnades därvid i fråga om 1 § i det av utskottet framlagda lagförslaget enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr *Petersson* i Lerbäcksbyn, som yttrade: Herr talman! Jag förstår mycket väl den tillfredsställelse, med vilken herr statsrådet och chefen för

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

ecklesiastikdepartementet hälsar det föreliggande utskottsbetänkandet. I en fråga, som ganska länge stått på dagordningen, föreligger här ett lagförslag, som blivit enhälligt tillstyrkt i utskottet, och som följaktligen har mycket stora utsikter att vinna riksdagens bifall. Detta är ju ett ganska märkligt förhållande. Särskilt för dem, som varit i tillfälle att på nära håll, t. ex. i kyrkomötet, iakttaga de starka meningsbrytningar, som förekommit i denna fråga, har det varit omöjligt att ännu för kort tid sedan förutsäga eller förutse, att resultatet av frågans behandling i riksdagen skulle bli detta. Utan tvivel äger den nu föreslagna ordningen för prästval i jämförelse med den nu gällande obestriddliga förtjänster på ett flertal punkter. Jag nöjer mig med att nämna reformeringen av fullmaktsväsendet och den rätt som införes för på förslag uppförd präst att i vissa fall komma under omröstning utan att ha fullgjort prov. I den mån det föreliggande förslaget inrymmer dylika obestriddliga förbättringar i jämförelse med den nuvarande ordningen har man också anledning lyckönska herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet till utgången av utskottets behandling.

Jag skulle vilja gå ett steg längre och säga, att redan den omständigheten, att det här föreligger ett förslag till en reviderad prästvalslagstiftning — en sak, varom kyrkomötet gjort upprepade framställningar till Kungl. Maj:t — och att herr statsrådet tagit upp och fullföljt det arbete, som påbörjades av den lindmanska regeringens ecklesiastikminister, då han på våren 1930 tillkallade de särskilda prästvalssakkunniga, är värt ett tacksamt erkännande.

I en mycket central punkt och den, som framför allt har föranlett krav på en reform, nämligen bestämmelserna rörande det prästerliga befordringsväsendet, vågar jag emellertid uttala den bestämda meningen, att enigheten inom utskottet kring de i § 41 uttryckta grunderna icke har någon motsvarighet i riksdagen — det har för övrigt redan framgått av den förste ärade talarens anförande — och ännu mindre utanför riksdagen vare sig bland präster eller lekmän. Jag anser också, att den lösning, som utskottet i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition förordar, icke är den lyckligaste. Även om det påtagligen saknar betydelse för frågans avgörande, tillåter jag mig att i någon mån utveckla min uppfattning i denna del. Jag kommer därvid på åtskilliga punkter till samma slutsats som den förste ärade talaren, även om jag gör det från delvis andra utgångspunkter.

»Utskottet har», som det heter i motiveringen, »hyst stor tvekan, huruvida det kunde låta sig göra att i enlighet med departementschefens förslag låta Konungen — bortsett från de fall, då fjärde provpredikant varit under omröstning — tillsätta kyrkoherdetjänst var tredje gång utan att därigenom den rätt, som i flertalet församlingar av ålder tillkommit menigheten, trädess för nära.» Jag finner denna tvekan mycket naturlig och kan endast beklaga, att utskottet i detta läge icke ansett sig böra följa det gamla rådet, om hur man bör förfara i fall av stor tveksamhet. Utskottet har i stället sökt övervinna sin tvekan och omge förslaget i denna del med ytterligare garantier. Detta sker på två sätt: Det sker dels genom ett uttalande av »den bestämda förväntan, att i de fall, då utnämningssrätten tillkommer Konungen, församlingens val likväl kommer att tillmätas ett väsentligt inflytande på tjänstens tillsättning» under vissa närmare förutsättningar. Som redan herr Olsson i Mora påpekade, rymmer detta uttalande ett så stort antal obestämda och svävande uttryck, att garantien i denna del måste förefalla mycket litet värd. Värdefullare är givetvis den andra garantien, som består däri, att utskottet ur motionerna har upptagit bestämmelsen, att biskop och domkapitel, när utnämningssrättentillkommer Konungen, efter valet skall avgiva offentligt yttrande angående samtliga präster, som vid tjänstens tillsättning kunna komma i fråga.

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

Om detta ökade inflytande för stiftsstyrelserna av dessa verkligen brukas så som motionärerna ha haft anledning hoppas, bör denna garanti kunna bliva av ett ingalunda oväsentligt värde.

Det förefaller av allt att döma, som om utskottet hade avsett att ge sådana direktiv för Kungl. Maj:ts användande av utnämningssrätten att dessa skola verka i restriktiv riktning. För den händelse lagen verkligen kommer att tillämpas i den anda, som utskottet avser, torde den nya ordningen, så länge den bibehålles i nu föreslagen omfattning, icke behöva väcka alltför stora betänkligheter från församlingarnas sida. Men jag understryker med avsikt, *så länge anordningen bibehålles i den omfattning, man nu ger den*, ty det är däri enligt min mening den svagaste punkten ligger och det, som ger anledning till de största farhågorna. Min mening är nämligen, att om lagen kommer att tillämpas så pass restriktivt som utskottet uppenbarligen har avsett, så kommer den icke att ge så särdeles mycket ifrån befordringssynpunkt. Det är emellertid befordringssynpunkten, som har varit det avgörande, när kraven ursprungligen framfördes på ett reformerande av prästvalsbestämmelserna. Det är ju detta som varit huvudanledningen till, att kyrkomötet gång efter annan skrivit till Konungen och begärt en omarbetning av dessa bestämmelser. Man har känt otryggheten i nuvarande befordringsgrunder, och man har velat ha ökade möjligheter att kunna befordra förtjänta prästmän, som av en eller annan anledning blivit förbigångna. När vartredjegångslinjen först framfördes i kyrkomötet, skedde det också i renodlad form. Man ville nämligen ha utnämningssrätt för Konungen var tredje gång ett pastorat vore ledigt utan föregående val. Vad får man nu? Jo, en anordning, som innebär, att var tredje gång ett pastorat blir ledigt, kan utnämning ske av Konungen, därest valet icke visar en under avsevärt deltagande tydligt uttalad församlingsmening, eller valresultatet skulle leda till uppenbar orättvisa. Om man efter någon tid kommer underfund med, att den nya ordningen, tillämpad i första lagutskottets anda, icke alls ger det man hade väntat av den, vad kommer då att ske? Jo, då komma antingen krav att framställas på, att man skall gå vidare på den väg, som man nu beträder, och ge en vidare befogenhet åt Kungl. Maj:tt att utnämna, t. ex. varannan gång ett pastorat är ledigt. Eller också kommer så småningom — och det är det jag mest befarar — att insmyga sig en tillämpning i en annan anda än den man nu förutsätter. Det kommer icke att bli en tillämpning i enlighet med vad utskottet här har förutsatt. Direktiven i utskottets motivering kunna så småningom komma att råka mer och mer i glömska. Det kan på det sättet uppkomma en praxis, som gör första lagutskottets avsikter om intet. Jag menar m. a. o. att vi, med eller utan lagändring, efter en tid få en renodlad vartredjegångslinje eller just det, som man nu velat undvika.

I viss mån kan man säga, att utskottets resonemang — den terminologi, som förekommer i utskottets motivering — inbjuder till, att man skall gå vidare på den väg, som nu beträdes. Det talas vid upprepade tillfällen om fördelningen av bestämmanderätten mellan kyrkostyrelsen och församlingarna. Man gör på detta sätt det hela i viss mån till en kyrkopolitisk fråga, en maktfördelningsfråga. Hela detta betraktelsesätt, detta att man skall resonera om hur makten skall fördelas mellan församlingarna och kyrkostyrelsen, att så långt skall församlingarnas inflytande sträcka sig så långt Kungl. Maj:ts eller kyrkostyrelsens, är något för mig främmande. Det är icke en fråga om maktfördelning och maktavvägning, utan snarare en fråga om att förena: förena församlingarnas gamla rätt att själva välja präst med prästerskapets berättigade krav på tryggare och rättvisare befordringsgrunder. I sistnämnda avseende har jag — jag understryker det — en annan syn på saken än den,

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

som den förste ärade talaren gav uttryck åt. Jag önskar att dessa båda intressen, församlingarnas intresse av att själva få utse sin präst och prästerskapets krav på rättvisare befordringsgrunder, skola i möjligaste mån förenas.

Enligt motionärernas mening — jag har undertecknat en motion i denna kammare, vilken framburits av herr andre vice talmannen — borde ett förenande av dessa intressen kunna ske i huvudsaklig överensstämmelse med de av kyrkomötet angivna linjerna och efter följande grundsatser:

Församlingarna bibehållas vid sin valrätt. Detta är det första. För det andra: församlingsvalet bör vara utslagsgivande icke bara två gånger av tre utan *varje gång*, så framt det kan anses utgöra ett verkligt och tillförlitligt uttryck för församlingens mening. För det tredje: då så icke är förhållandet, på grund av ringa valdeltagande eller stark splittring, övergår utnämningens rätten till konungen — icke bara var tredje gång ett pastorat blir ledigt utan varje gång nu angivna förhållande föreligger. Men det förutsättes, att *klara och bestämda normer härför skola angivas i själva lagen*. Den fjärde huvudpunkten i detta program innebär att stiftsstyrelsens inflytande på tillsättning av prästerliga tjänster skall ökas på det sätt, att biskop och domkapitel skola avgiva officiella yttranden — icke bara var tredje gång en kyrkoherdetjänst skall återbesättas, utan *varje gång* utnämningen enligt vad nyss har angivits skall övergå till konungen.

Jag skall tillåta mig att med ett par exempel visa, hur dessa grundsatser skulle te sig tillämpade i verkligheten. I ett och samma måndagsnummer av huvudstadstidningarna lästes för ett par veckor sedan om två kyrkoherdeval, som förrättats föregående dag, det ena i Västergötland och det andra i Mellansverige. Det visar sig, att vid det förstnämnda av omkring 2,500 röstberättigade 850 hade deltagit i valet eller något mer än en tredjedel. Det var således ett mycket vackert valdeltagande. Det gäller här ett landsbygdspastorat med delvis rätt stora avstånd. Den som erhöll högsta röstetalet fick 705 av de 850 rösterna. Nog förefaller det som om det skulle innebära en ganska upprörande kränkning av församlingarnas rätt, att i ett sådant fall frångå valresultatet, även om det vore ett s. k. tredjegångsval.

I det andra fallet, där det gällde ett pastorat i mellansverige, utgjorde de röstberättigade omkring 5,000, men de röstande icke fullt 700. Det är sålunda ett mycket litet valdeltagande, men de 700 avgivna rösterna fördela sig till yttermera visso enligt uppgiften i tidningarna med 234, 233 och 221. Sålunda, den som fått röstövertikt och blivit vald hade fått *en* röst över den, som kom honom närmast. Men det är icke bara det, utan medan 234 förklarar sig vilja ha just honom, hade 454 röstat på någon av hans medsökande och sålunda förklarar, att de föredrogo någon annan framför honom, fastän de icke kunnat enas om en av dem. Nu ber jag få säga, till förekommande av varje misstyding, att jag känner den valde och vet att pastoratet i honom får en mycket bra kyrkoherde, så det finnes icke någon anledning att från någon sådan synpunkt kritisera valutgången. Men det finnes icke heller anledning tro annat om någon av de andra två som voro under omröstning. Men vad jag framför allt vill komma till är, att i ett fall som detta, med ett så påfallande ringa valdeltagande och en så utomordentligt starkt framträdande splittring bland väljarna, det icke kan anses innebära någon orättvisa mot församlingen, mot den valde eller mot någon av hans medtävlare, om Kungl. Maj:t begagnar sig av den utnämningens rätt, som vi velat tillerkänna Kungl. Maj:t, för att befordra en förtjänt prästman utanför förslaget, som av någon anledning icke har lyckats att vinna befordran och som anmält sig såsom extra sökande.

Jag menar, att i det ena fallet är valutslaget sådant, att det bör respekte-

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
 ras icke bara två gånger av tre utan oberoende av om det är första, andra eller tredje gången kyrkoherdetjänsten skall återbesättas. I det andra fallet är valutslaget sådant, att Kungl. Maj:t bör ha utnämningrätt icke bara om det är tredje gången tjänsten återbesättes utan i vilketdera fallet, vare sig det är första, andra eller tredje gången.

Det är detta vi velat uppnå och som kyrkomötet velat uppnå, då kyrkomötet vid flera tillfällen givit förord åt grundtankarna i systemet med kvalificerade val. Jag är naturligtvis, herr talman, icke främmande för att det faller sig i viss mån vanskligt, när man sedan skall gå till att i lagtext närmare utforma detta. Då uppkommer frågan, *vilket* valdeltagande, som skall krävas för att det skall vara kvalificerat, och hur stor majoritet vederbörande skall ha uppnått. Man kan hysa olika mening om den saken, och de väckta motionerna visa, att motionärerna själva hysa olika mening. Vi, som vågat komma med ett utformat förslag, ha icke de ringaste anspråk på att vårt förslag skall anses ofelbart. Vi ha tvärtom sagt, att goda skäl kunna åberopas till förmån för att man drar upp gränsen på annat sätt, men vi ha menat, att systemet som sådant är mycket mera rationellt än vartredjegångssystemet. Vi ha velat, att det skulle prövas, och vi hade hoppats, att ur utskottsbehandlingen skulle, med den grundlighet som plägar utmärka utskottens behandling av ärendena, framkomma ett utformat förslag, om vilket man kunde enas.

Nu förstår jag, att svårigheterna på denna punkt ha förmått även de ledamöter av utskottet, som från början torde ha sympatiserat med vår linje, att uppge tanken på den, och jag upprepar än en gång, att jag förstår, att det icke är lätt att utforma den i lagtext men att det icke behöver vara alldeles omöjligt, sluter jag därav, att det på ett annat område visat sig möjligt att göra det. Det finnes nämligen, när det gäller fjärdemanskallelse i lagtext utformade bestämmelser av motsvarande innehåll, som reglera konungens utnämningrätt. Jag är medveten om att det avser mera undantagsfall och att man därför icke kan utan vidare överföra den på det här området. Men vad som varit möjligt i ena fallet bör icke vara alldeles omöjligt i det andra.

I fråga om fjärdemanskallelserna ber jag att få säga ett ord med anledning av ecklesiastikministerns anförande. Det är väl ändå icke på det sättet, att församlingen, när den kallar fjärde man, gör det — såsom nästan framgick av herr statsrådets anförande — för att därmed förtroendefullt lägga saken i Kungl. Maj:ts händer. Det är icke på det sättet, utan när den kallar fjärde man, gör den det trots den uppenbara risk som föreligger att den kan få någon annan, i och med det att utnämningrätten övergår till Kungl. Maj:t.

Jag har, herr talman — och med det skall jag sammanfatta mitt omdöme — jag har en mycket stark förnimmelse av att vi på den väg, som riksdagen nu står i begrepp att beträda, glida in i en ordning, där församlingens valrätt kommer att beskäras, där bestämmanderätten under den ena eller andra formen mer och mer övergår i Kungl. Maj:ts händer. För många torde den utvecklingen icke te sig vare sig främmande eller skrämmande. Jag vet icke, hur herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet *nu för tiden* ser på den saken, men jag vet, att han tidigare åtminstone icke har stått alldeles främmande för tanken på en sådan utveckling. Han har talat vid tidigare tillfällen här i riksdagen om att kyrkan skulle mer och mer inkorporeras, inlemmas i staten, att domkapitlet skulle avskaffas och kyrkan ställas under ledning av en statlig överstyrelse med en överdirektör i spetsen — jag skall icke åberopa vilken fullständig titel herr statsrådet avsåg åt denne överdirektör. Men jag förmodar, att med den utvecklingen ofelbart måste följa, att församlingens valrätt komme att försvinna, att prästerna komme att tillsättas i sam-

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

ma ordning som andra statens tjänstemän, sedan de i kraft av denna utveckling blivit statens tjänstemän i vanlig mening. Det bleve med andra ord icke stort utrymme för församlingens valrätt eller bestämmanderätt. Dylika framtidsutsikter förefalla mig, herr talman, med den allmänna syn jag har på dessa ting, mycket skrämmande, och jag vill icke ha någon del i att vi komma så in på en väg, som kan leda till detta. Det naturliga vore, att jag i det läget vid behandlingen av § 41 yrkade bifall till den motion, som jag varit med om att framlägga. Den anger ju, hur vi i stället vilja ha det. Men då motionen icke har blivit föremål för sakbehandling i utskottet på det sättet, att utskottet tagit ställning till själva förslaget, så menar jag, att det icke är riktigt att på det stadium, dit vi nu kommit, yrka bifall till förslaget, och ser mig fördenskull nödsakad att inskränka mig till att avgiva denna allmänna deklartion om min ställning till det föreliggande ärendet.

Häruti instämde herrar andre vice talmannen *Magnusson, Larsson, Persson* i Grytterud, *Persson* i Falla och *Andersson* i Lindome.

Vidare anförde:

Herr Linnér: Herr talman! Det är icke sannolikt, att jag gör mig skyldig till någon indiskretion, om jag redogör för åsiktsbildningen inom första lagutskottet. Snarare torde det vara av intresse för de ledamöter i kammaren, som ha svårt att i denna synnerligen viktiga och invecklade fråga intaga någon ståndpunkt. Jag vill då börja med att erkänna, att jag har haft icke endast starka sympatier utan mycket långt gående benägenhet att ansluta mig till den s. k. ekström-tofttska linjen, som är framlagd i den av herr andre vice talmannen m. fl. avgivna motionen. Anledningen till att jag och flera med mig lämnat denna ståndpunkt är icke alls de formella svårigheterna utan de materiella skäl, som visade sig, när man konfronterade denna linje med verkligheten och dess växlingar, sådana som de framkomma vid olika prästval. Det visade sig visserligen svårt att göra den lagtekniska utformningen, men det är icke någon oöverkomlig svårighet. Men det visade sig däremot, såvitt vi kunde finna, icke möjligt att finna en tillfredsställande lösning av prästvalslagens regler efter de av motionärerna anvisade linjerna. Den synpunkten har här varit den huvudsakliga för lagutskottet och ingalunda den, som herr Olsson i Mora framför allt sysslade med, nämligen befordringsintresset för prästerna. Det är visserligen en i och för sig mycket viktig sak, att en så stor kår med en så viktig uppgift kan räkna på en tillfredsställande och rättvis befordran. Annars kommer ju självfallet denna bana att bli avskräckande för dem, som icke vilja underkasta sig de olägenheter och de avigsidor, med vilka de dåliga valen äro förenade. Det har i alla fall icke varit huvudsaken, och det har också varit anledningen till att — såsom herr Olsson i Mora anförde — själva befordringssiffrorna icke äro redovisade i utskottets utlåtande. De siffrorna äro oss dock bekanta och hava givetvis varit föremål för övervägande. Huvudsynpunkten har emellertid varit en annan, och det är den, som närmare är uttalad i departementschefens yttrande i propositionen och som han i någon mån berörde i sitt anförande i kammaren. Det är det, att valhandlingarna i så stor utsträckning ha urartat, att det framstår såsom en trängande nödvändighet att få en rättelse, så att prästvalen ge på en gång uttryck för församlingarnas verkliga mening och icke bli en lekplats för fullständigt obehöriga inflytelser vare sig av politisk art eller av mera personlig natur, såsom för närvarande dess värre icke alltför sällan är förhållandet. Har man nu dessa synpunkter och försöker att välja en väg att vinna rättelse, kan man icke stanna där herr Olsson i Mora stannade med att uttala allmänna önske-

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

mål, utan man måste gå fram till en av dessa två linjer. Herr Olsson i Mora stannade vid den ekström-tofttska linjen. Vi välja den leufvén-rundgrenska linjen, den s. k. tredjegångslinjen. Jag skall förklara anledningen därtill.

En av de principiella förutsättningar, som vi anse nödvändigt att lägga på denna lagstiftning, är att den skall medföra likställighet för olika pastorat. Den gamla lagstiftningen var ju icke alls sådan, att alla pastorat hade valrätt, utan av rikets mer än 2,000 pastorat var det något över 500, som voro helt uteslutna från valrätt. Det anses icke överensstämma med den moderna lagstiftningens grundsatser. Vi vilja därför ha likställighet mellan pastoraten. Söker man denna likställighet, visar det sig, att svårigheterna äro nästan oöverkomliga, icke de formella, men de reella svårigheterna, när det gäller att utforma den ekström-tofttska linjen. Man kan icke använda sig av samma kvot för en liten församling, liten till areal och folkmängd, som för en församling med stor areal och stor folkmängd. När man kommer upp till stora befolkningscentra och kanske 20,000 röstberättigade, är det själfvallet, att man icke kan fordra mera än en mycket låg procent för att den församlingens val skall anses tillräckligt kvalificerat. Går jag t. ex. ned till en så låg procent som tio procent, kan jag icke betrakta detta utfall såsom ett tillräckligt säkert visande val. På samma sätt i stora Norrlandssocknar, där svårigheter med avstånd och annat lägga stora hinder i vägen. Jag kan icke bedöma dem efter samma regler som för andra församlingar. Då vi sökte sätta upp serier av olika procent och av olika kvoter, som kunde anses tillräckliga för att angiva kvalificerat val, såvitt deltagandet angår, visade det sig, att man kunde icke få uttryck för rättvisa genom en matematisk formel.

Sedan ha vi också gått in på de två andra kvalifikationsgrunderna, och det är då först förhållandet mellan de omröstade inbördes. Det visade sig emellertid även där, att ett materiellt riktigt resultat — precis såsom den siste ärade talaren angav — kan komma fram även genom ett val, i vilket skillnaden mellan de valdas röstetal är ganska ringa. Man kan icke utan vidare underkänna ett sådant val. Man kommer efter denna konfrontering av den ekström-tofttska linjen med verkligheten fram till det resultatet, att denna linje icke garanterar en rättvisa eller en för församlingarna och för det kyrkliga liv, de representera, lycklig utgång. Vi ha också haft, eftersom inom lagutskottet hela Sverige är representerat, en ganska rikhaltig exemplarsamling på olika slag av val, och även dessa ha utvisat, att det skulle bli i rätt hög grad en tillfällighet, snarast ett lotteri, om valregeln med den matematiska formeln efter den ekström-tofttska tankegången skulle tillämpas vid prästvalen.

Vi ha då gått över till att pröva den andra linjen, den, som den kungl. propositionen ansluter sig till. Vi ha ansett, att den ger en rimlig befordringsgaranti för prästerskapet och att således ur den synpunkten ingen anmärkning skulle kunna göras. Frågan är då, om den innebär tillräckligt korrektiv mot de dåliga valen. På grund av den siste ärade talarens anförande skulle man snarast kunna tro, att han var benägen att kassera alla dåliga val och överlämna till någon sorts kyrkostyrelse tillsättandet av alla tjänster, om det visar sig, att annan utväg ej finnes. För oss har utgångspunkten snarare varit den motsatta. Vi ha provat Kungl. Maj:ts linje framförallt från den sidan, om den inkräktar alltför mycket på församlingarnas valrätt. Vi anse nämligen, att det är en utomordentligt betydelsefull sak, att den gamla förbindelsen mellan de i församlingarna representerade kyrkliga menigheterna och prästerskapet bibehålles oförkränkt. Ett sådant ingrepp skulle nu ske var tredje gång. Men vi ha ansett, att vi icke kunna nöja oss därmed, utan vi ha i vårt yttrande avfattat en text, som innebär en så pass bestämd förklaring, att det materiella valresultatet skall tillerkännas betydelse, att vi ha trott, att ingen

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

ecklesiastikminister kan bortse från detta uttalande, om det vinner riksdagens bifall. Vi ha sagt där, »att församlingens val skall tillmätas ett väsentligt inflytande, där det visar en under avsevärt deltagande tydligt uttalad mening och valresultatet icke skulle leda till uppenbar orättvisa». Herr Olsson har sagt, att det är ett svävande uttryck och alltför värdelöst. Herr Petersson tror jag menade ungefär detsamma, ehuru han använde mildare uttryck. Vi äro övertygade, att motsatsen är det riktiga, att detta uttalande ger garantier för den materiella prövningen och tillerkänner de materiellt värdefulla valen det inflytande de böra ha, i stället för att den kvotregel, den matematiska regel, som den ekström-tofftska linjen försöker konstruera, icke lyckas ge inflytande åt materiellt riktiga intressen. Enligt utskottets förslag kommer det således att föreligga två val, där församlingarna ha hela sitt inflytande oförkränkt, och ett val, där församlingarna, om valet är kvalificerat, kunna vara säkra om, att valet får sitt behöriga inflytande. Föreligger icke sistnämnda förutsättning, finnes icke heller någon anledning att göra annat än materiellt underkänna ett sådant val. Det är det, som kommer att bli resultatet av tillämpningen av lagförslaget.

Jag tror, herr talman, att jag således kan säga, att det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt, och som första lagutskottet har sökt att stärka genom att tillmäta församlingarnas omröstning större inflytande och genom att till Kungl. Maj:ts förfogande ställa den kyrkliga lokalmyndighetens under ämbetsansvar avgivna yttrande, innebär en lösning så god, som man f. n. kan få. Något positivt resultat på någon annan väg lär icke f. n. kunna uppnås. De, som sålunda rösta för avslag på första lagutskottets förslag, måste göra det med fullt medvetande därom, att därmed föres denna för hela den svenska kyrkan och alla dem, som ha intresse för dess fortsatta tillvaro och utveckling, viktiga fråga på nytt ut i det vida fältet. Utredning har skett. Ett positivt resultat föreligger av densamma. Här gäller det, om riksdagen skall taga resultatet eller förkasta det för en lång framtid.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

I detta yttrande, under vilket herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde fröken *Wellin* samt herrar *Gardell* i Stenstu och *Lindman*.

Herr *Pehrsson* i Göteborg: Herr andre vice talman! Det är ett ytterligt svårt ärende, som kammaren f. n. sysselsätter sig med. Jag har under flera årtionden haft tillfälle att deltaga i förhandlingar därom, och jag får säga här, att inom den kår, vars tillsättning det här gäller, nämligen svenska kyrkans präster, finnes ingen mera allmänt omfattad, bestämd ståndpunkt i ärendet, utan den är ganska vacklande utom i fråga om behövligheten av en ordning, som mer tillgodoser kravet på rättvis befordran. Men det kan vara av intresse att höra, hur de i stort se denna sak, och jag vill därför anföra ett ord ur det av Kungl. Maj:t infordrade utlåtande, som är sist avgivet i ärendet. Det heter i Prästföreningens Centralstyrelses underdåniga yttrande att »en reform av nu gällande vallag är erforderlig för att bereda möjlighet till en rättvis befordran utan åsidosättande av den framför allt viktiga huvudsynpunkten, att pastoratet genom valet beredes en fullt tillfredsställande pastoralvård och med bevarande av församlingens urgamla rätt att deltaga i prästval». Det är prästerskapets principiella syn på frågan i dess helhet. Jag är emellertid övertygad om, att de stora både förhoppningar och farhågor, som knutits till förslaget i 41 § i den kungl. propositionen, äro ganska överdrivna. Jag väntar icke mycket av detta för en rättvisare befordran, men jag vill heller icke vara med om att

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

vältra stenar i vägen för det positiva förslag, som äntligen framkommit och som i vissa detaljer innebär alldeles avgjorda framsteg, som allmänt hälsas med tillfredsställelse.

Jag lämnar det föreliggande lagförslaget för att yttra mig i ett annat härmed i samband stående ärende och beklagar, att herr ecklesiastikministern icke längre är närvarande. Men jag hoppas, att det ändå skall komma under hans ögon.

Uti en motion, som är framlämnad av mig, och i vilken instämman herrar C. J. Ekman, Frankenberg och Lithander, ha vi tagit upp frågan om tillsättning av prästerliga tjänster i de s. k. privilegierade pastoraten d. v. s. huvudsakligen pastorat i större städer. Vi skulle ha känt oss — skall jag säga? — obeskrivligt hedrade, om första lagutskottet hade märkt oss och sagt ett ord om vår motions innebörd. Ja, ett vänligt ord naturligtvis! Men utskottet har alldeles tappat bort, att vi funnos till, och då få vi väl räkna med, att någon opposition mot det förslag, som förelåg, icke inom utskottet rests. Den som tiger han samtycker ju. Emellertid vill jag vädja till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att taga upp detta ärende, som ligger inom konungens administrativa lagstiftningsrätt, i samband med huvudfrågan, som nu synes ligga sin lösning mycket nära. I den skrivelse från Göteborgs domkapitel, som såsom bilaga åtföljer motionen — jag citerar Göteborgs domkapitel för att man icke skall kunna tillvita mig, att jag talar för hårda ord eller att jag talar från någon slags partisynpunkt — heter det, att »den nuvarande prästvalordningen i Göteborg visat sig i praktiken fungera ytterligt ojämt samt giva ett vidsträckt utrymme åt godtycket och slumpen». Sedan visas det upp, hur den verkar. Det heter nämligen vidare i samma domkapitlets enhälliga skrivelse, att den nuvarande valordningen »öppnar möjlighet för så mycket godtycke och så uppenbart kringgående av lagens egna intentioner, att den icke kan vara ägnad att befordra en sund utveckling av de kyrkliga förhållandena». Bakom denna motion befinna sig alltså utan meningsskiljaktighet såväl biskopen som övriga ledamöter i domkapitlet, som uttalar dessa ord, och ävenså representanter från Göteborgs stad ur olika läger, som sålunda alla äro fullt ense om det nuvarande lägets ohållbarhet. Jag skulle också vid min vädjan till herr statsrådet vilja erinra honom om, hur mycket obehag han själv har haft vid tillämpningen av denna lag. En av hans företrädare, professor Lindskog, hade väl ännu mer obehag till följd av lagens valhänthet och omöjligheten att tillgodose särskilt mycket stora minoriteters rätt att få sina kandidater under omprövning. Det är denna vädjan till herr statsrådet, som jag har önskat få tagen till protokollet. Den uttrycker en, jag vågar säga, allmän uppfattning av läget. Det är därför jag begärt ordet, herr andre vice talman.

Herrar *Lithander, Ekman* och *Sefve* instämde häruti.

Herr Wallerius: Herr talman! Jag har bland de s. k. prästvalssakkunniga anslutit mig till en utformning av de bestämmelser, som avse att reglera kyrkostyrelsens inflytande vid tillsättning av kyrkoherdetjänster, av annat slag än såväl de hittillsvarande bestämmelserna som de, vilka nu i detta lagutskottets utlåtande föreslås, en utformning, som innebar åtskilligt nytt och ovant, och som också befanns för stark för de lägre instanserna i kyrkostyrelsen, nämligen domkapitlen, vilka icke tilltrorde sig den bedömning och de initiativ, som det ifrågavarande sakkunnigförslaget hade velat tilltro dem. Men jag skall naturligtvis icke nu inlåta mig på någon ytterligare granskning av detta sakkunnigförslag. Jag gör det så mycket mindre, som jag kan påräkna allmän anslutning kring den grundsatsen, att vi icke skola låta hejda oss av någon

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

formulering, om vi bakom densamma kunna skönja en saklig grund, på vilken även det, som vi ansett önskvärt, i själva verket kan uppbyggas. Jag kan också nu inledningsvis få tillstå, att under sakkunnigarbetet ha vissa huvudlinjer i Kungl. Maj:ts förslag legat mig mycket nära. Efter denna deklaration går jag genast över till att förklara, att jag, när jag prövat det föreliggande förslaget, har kommit till det resultatet, att jag nu ber att få för min del tillstyrka detsamma.

Det, som jag då ytterligare har att anföra, får stanna vid några kritiska reflexioner med anledning av vad som förekommit i denna debatt, framför allt beträffande vissa grundtankar, som därunder ha framkommit. Jag skall icke stanna vid detaljanmärkningar och ännu mindre vid de starka skuggor man velat med utgångspunkt från detta förslag kasta över framtiden.

Då det gäller att göra en avvägning av församlingarnas och kyrkostyrelsens inflytande, en avvägning, som under vår säregna svenska historiska utvecklings böljegång har utkristalliserat sig på skiftande sätt, måste man från början ha klart för sig, att det är svårt, för att icke säga omöjligt, att komma till ett sådant resultat i lagbestämmelser, som skulle kunna väcka full belåtenhet på alla håll. Den nämnda historiska utvecklingen, varom jag tror, att sakkunnigutlåtandet har företett en ganska värdefull framställning, denna historiska utveckling är ett bevis därför. Men jag tror också, att man kan säga, att behandlingen av detta ärende under den senare tiden i kyrkomötet i sin mån, särskilt när man tänker på det sista beslutet år 1929, bekräftar, att det är fåvitskt att göra sig förhoppningar om en sådan ideallösning, som skulle väcka allmän belåtenhet och väcka framförallt fullkomlig trygghet för framtiden, så att man ej skulle finna någon punkt att sätta in på med mörka framtidsbilder såsom en konsekvens därav. Jag tror, att man kommer här tillbaka till den kända erfarenhetsregeln, att det bästa blir, under en fåfäng väntan, fiende till det goda.

Jag vill instämma med min ärade vän herr Birger Petersson däri, att man icke skall isolera de kyrkliga menigheternas intressen från kyrkostyrelsens inflytande. Jag skall bara önska, att man i realiteten vidhåller denna synpunkt, ty om man icke skulle göra det, innebure det dels, att man isolerade församlingarnas sak från samhället i allmänhet och den kyrkliga ledningen i synnerhet, med vilka de likväl ha sammanvuxit under århundraden. Dels skulle man ock ganska lätt komma att förbise församlingarnas medansvarighet för sina tjänares lott i världen, som av den kristna församlingens grundare och första ledare för all framtid har blivit lagd dem på hjärtat. Och ytterligare skulle man förbise verkligheten själv, som, omvitnad såväl av forna som nuvarande tider, företer många bevis på behjärtande från församlingarnas sida av deras tjänares timliga lott och öden. Ett eklatant bevis på ett sådant behjärtande finner jag också i det kungl. förslag, som nu är förelagt riksdagen till behandling, vilket jag gärna skulle vilja tillmäta historisk betydelse, och i det enhälliga utlåtande med anledning därav, som första lagutskottet har framlagt, på samma gång som, såsom vi nyss tydligt hört, ett hävdande av församlingarnas rätt och intresse däri kommit till, som jag tror, ett fullt effektivt uttryck. Men detta överensstämmer också med vad vi mer än en gång fått höra uttalas bland folkets breda lager, att orättvisor i befordringsväg böra bliva rättade. Jag måste i denna stund erinra om, vad jag vid ett prästval, som jag för icke länge sedan förrättade, hörde uttalas, då bisittarna vid valbordet efter förrättningens slut språkade med varandra. En av dem talade om, att han hade röstat på en förtjänt, men nu såsom flera gånger förut förbigången prästman, därför att han tyckte att det var synd om honom. Denna bevekelsegrund, mina herrar, utgör, såvitt jag förstår, ett utomordentligt bevis på den resonans som denna

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

synpunkt faktiskt finner bland människorna, och utgör också i sin mån en bekräftelse på vad jag här har velat framhålla, nämligen att man icke skall skilja utan söka hålla samman församlingarnas och kyrkostyrelsens synpunkter härvidlag.

Till dessa reflexioner knyta sig emellertid även andra. När man talar om församlingarnas rätt att utse sina själasörjare, sådan den rätten för närvarande är lagfästad, och om de inskränkningar i denna rätt, som skulle bli en följd, om utskottets förslag bliver antaget, så synes det som om ett förbiseende blivit begånget, som är ägnat att i betänklig grad föra uppmärksamheten ifrån det verkliga läget. Detta förbiseende har under debatten delvis blivit påpekat, men jag tycker, att det är av den betydelsen, att jag vill litet utförligare nämna därom. Man synes nämligen förbise, att den ifrågavarande rätten, enligt nu gällande lag, är en begränsad rätt. Begränsad så tillvida att församlingen är för sitt val *bunden* vid dem, som domkapitlet föreslår. Om församlingen vill försöka sig på ett *initiativ*, som den har rätt till genom fjärdemanskallelsen, så *minska* omedelbart församlingens inflytande, därigenom att utnämningen då tillkommer Kungl. Maj:t, alldeles oberoende av valets utgång. Man bör ha uppmärksamheten fäst vid denna ganska avsevärda begränsning i den rätt, som man nu talar om. Då lär man icke finna fog för det påståendet, att vad första lagutskottet här föreslår vållar större ändring i det bestående, än som kan erfordras för att tillmötesgå önskemålen därom, att kyrkostyrelsens möjlighet att förekomma eller rätta orättvisor i befordringsväg måtte utökas. Om den faktiska behövligheten att komma sådana önskemål till mötes i ökat mått ha de sakkunniga företett bevis, som synas alldeles ha undgått herr Olsson i Mora, bevis av övertygande slag, — uti den av de sakkunniga framlagda statistiken. Dessa bevis ha naturligtvis den brist, som vidlåder all statistik, att de äro av kvantitativt slag och icke yppa de allvarliga kvalitativa missförhållanden som faktiskt förekommit. Jag vill ock med avseende på denna statistik säga, att den får ökad betydelse i närvarande stund, då vi veta, att det är fullt på den prästerliga banan. Detta är någonting att komma ihåg, ty det föreligger en annan situation nu än under gångna tider, varifrån en del exempel visats upp, då prästbrist rådde allmänt i stiftet.

Om utskottets uttalande i motiveringen, sid. 11, har här redan blivit så klart ordat, att jag inte behöver citera yttrandet angående tillförsäkrande åt församlingarna av hänsyn till valresultatet. Jag vill med avseende på detta säga så mycket som att den här uttalade grundsatsen synes mig alldeles särskilt påtagligt befrämjas därigenom, att de fall, då enligt förslaget utnämningrätten tillkommer Konungen, inträffa var tredje gång ett pastorat blir ledigt, och icke var fjärde eller var femte gång, som också nämnts under debatten, tror jag, i kyrkomötet. Härigenom komma dessa fall inom stiftet i allmänhet att inträda i så pass stor utsträckning, att ett ingripande från Kungl. Maj:ts sida i den rättvisa befordrans intresse torde behöva ske endast vid ett relativt fåtal av dessa tillfällen. Jag måste komma till den reflexionen, då jag ger akt på statistiken.

Med dem, som icke ha vidare känsla för det av mig här berörda behovet av rättelse av orättvisorna, och som kanske vilja föreslå en anordning, där praktiskt taget en sådan strävan efter rättvisare befordran skulle neutraliseras, skall jag icke nu inlåta mig i någon diskussion.

Jag måste dock med avseende på en strävan, som tycks göra sig gällande här, att göra valen *helt* dominerande, säga att det ju är en svår självmotsägelse däri, om man likväl i annan ordning vill sätta valen ur spelet. Och om man hävdar församlingarnas rätt att utse sin själasörjare såsom ett kyrkligt intresse, men anser, att denna rätt kan få bortfalla på grund av att t. ex. av 6,000 röst-

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

berättigade något mindre än 1,200 ha deltagit i valet, synes detta ock vara en själmotsägelse. Att det kyrkliga intresse, som kan vara väl så intensivt hos ett ännu mindre antal än 1,200 som hos ett större antal, vilket, såsom vi redan ha hört, ofta framdrives genom tillfällig påverkan och agitation, att detta kyrkliga intresse skall till den grad utlämnas att bero av matematiken, att det helt lättvindigt avkopplas inför ett siffertal; kan någon stanna vid detta system under återopande av det kyrkliga intresset?

Till sist skulle jag vilja säga, att när man talar om prästval på ett sådant sätt, som om de vore något eftersträfvansvärt i och för sig, tror jag, att vi bland menige man också kunna få höra uttryck för att »vi ha tillräckligt med val». Det önskvärda i att få vid valtillfället vara med och ge sin mening tillkänna blir kanske mindre framträdande, i samma mån som man känner ansvaret inför ett sådant valtillfälle. Kanske blir då ett sådant tillfälle icke längre så vinkande, och kanske förmånen icke framträder så odelad eller såsom någonting, varför man skall gå in med en särskilt stor iver.

Jag skall inte förlänga debatten med de ytterligare reflexioner, vartill den i sin hittillsvarande del kunde giva anledning. Jag har med det anförda velat i min mån giva en motivering för det yrkande om bifall till första lagutskottets förslag, varmed jag nu slutar mit anförande.

Med herr Wallerius förenade sig herrar *Holmdahl*, *Westman* och *Andersson* i Grimbo.

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr talman, mina herrar! För min del får jag säga, att det är få gånger under min riksdagsmannatid, som jag har haft så svårt att taga ställning till en fråga, som nu. Jag kände mig mycket oviss redan då vi började behandlingen av frågan. Detta icke minst på grund av de olika meningar, som ha gjort sig gällande rörande sättet att lösa densamma. Jag kunde emellertid icke reflektera på att gå med på avslag å hela förslaget, något som herr Olsson i Mora har gått in för, detta med tanke på den behandling, som denna fråga förut undergått. Kyrkomötet har vid olika tillfällen behandlat frågan. Olika regeringar ha också sysselsatt sig med densamma och den har varit föremål för utredning av en kungl. kommitté. Då kyrkomötet självt har skrivit till Kungl. Maj:t och begärt att frågan skulle lösas, så måste jag fatta detta som ett uttryck för att kyrkofolket i stort sett önskar en reform på detta område, och kyrkomötet måste väl i stort sett anses vara ett uttryck för detta kyrkofolk. Det gällde då för oss att taga ställning till dessa olika linjer, som man här har talat om, och som vi alla känna till. För min del får jag bekänna, att jag från början hade rätt starka sympatier för den motion, som väckts av andre vice talmannen här i kammaren, och vilken motion i huvudsak anslöt sig till den ekströmska linjen. Nu har vice ordföranden i första lagutskottet så grundligt återgivit skälen, varför vi under den fortsatta behandlingen av frågan måste övergiva den linjen. Jag har nu vid betraktandet av de olika intressen, som förefinnas, funnit, att det förslag, som utskottet nu har kommit till, är det bästa möjliga. Här finnas två olika intressen, nämligen befodringsintresset från prästernas sida och församlingarnas intresse för sin gamla rätt att välja präst. Jag anser för min del, att det är en viktig sak för en prästman, att han står i ett gott förhållande till sin församling, ty i annat fall är det icke möjligt för honom att fylla sin uppgift och det ansvarsfulla värv, som församlingen lagt i hans händer. Jag tror emellertid att det förslag, som här föreligger, icke skall lägga stenar i vägen och att ett sådant gott samarbete skall kunna komma till stånd även i fort-

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
sättningen. Församlingarnas rätt har ju blivit tillgodosedd så långt som det varit möjligt.

Vid två val är församlingens val det enda utslagsgivande, och beträffande tredje valet har det — den saken har understrukits av flera talare här — tydligt utsagts, att Kungl. Maj:t har att taga ställning till församlingens vilja, om nämligen denna vilja har kommit till ett tydligt uttryck i det val, som har förrättats. Under sådana förhållanden tror jag att denna lösning är den enda möjliga. Vilja vi över huvud taget lösa frågan nu, så ha vi ingen annan väg att gå än att bifalla det förslag, som nu föreligger i utskottets utlåtande. Anser man att allt är bra som det är, och att någon ändring icke behöves, då kan man gå den väg, som herr Olsson i Mora anvisar, och yrka avslag å det föreliggande förslaget. För min del kan jag icke reflektera på en sådan väg, då, som sagt, kyrkomötet vid olika tillfällen bestämt uttalat sig för en reform. Jag fäster det största avseende vid sistnämnda förhållande, då ju kyrkomötets uppfattning måste anses vara ett uttryck för vad kyrkofolket här i landet önskar.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag begärde ordet för att bekräfta riktigheten av vad som tidigare sagts, nämligen att första lagutskottet har ägnat denna fråga den mest omsorgsfulla behandling, som man kan tänka sig. Jag säger detta, därför att herr Olsson i Mora antytt, att första lagutskottet icke varit benäget att undersöka även andra förslag till reformer på detta område, än som innefattas i Kungl. Maj:ts proposition.

Jag tror, att det förslag, vartill första lagutskottet har kommit, bäst tillgodoser rättmätiga anspråk i fråga om befodringsrätten för präster liksom rättmätiga anspråk på bevarandet inom kommunerna av det inflytande på prästvalen, som är nödvändigt för att tillvarata kommunernas självbestämmingsrätt. Jag har här i min hand en mycket välskriven bok, författad av den kyrkopolitiker, som bär samma namn, som det valsysteem, som herr Birger Petersson och i viss mån även herr Olsson i Mora förorda. I denna bok redovisas statistiskt, hur prästvalen inom bland andra Härnösands stift ha utfallit. Jag känner till förhållandena vid tre i boken omtalade valtillfällen i detta stift. Två stora industrikommuner i Västernorrlands län skulle välja präst. Den ena kommunen har något över 4,000 invånare, och där deltog 3 % av de röstberättigade. Den andra kommunen har något över 6,000 invånare och där deltog 4 % av de röstberättigade. Enligt ekströmska systemet skulle dessa kommuners val icke kunnat fastställas, därför att valdeltagandet var för ringa. Likväl, herr Olsson i Mora, blev just detta val ett uttryck för vad kommunen enhälligt önskade. Jag fick en förfrågan från arbetarkommunen därstädes, och man meddelade mig följande: Högern har enat sig, sade man, om en prästkandidat, som bor i Jämtland. Känner du till honom? Hurudan karl är han? Jag svarade, att vore jag röstberättigad i den församlingen, skulle jag rösta på den mannen. Resultatet blev, att högern och socialdemokraterna förenade sig om denne kandidat. För att göra valproceduren så enkel som möjligt, gingo icke flera till valen, än som erfordrades för att man skulle vara trygg mot en eventuell kupp. Detta val blev alltså ett enhälligt uttryck för vad kommunen i detta fall önskade. Den valde var förtjänt av befodran och en duktig prästman. På samma sätt var förhållandet vid valet i den andra kommunen. Dessa två val skulle enligt kvotregeln kunna korrigeras av Kungl. Maj:t. Men är detta att tillgodose den kommunala självbestämmingsrätten? Men i en tredje kommun, där Kungl. Maj:t icke hade fått pröva valet, om ekströmska systemet hade tillämpats, deltog 51 % av de röstberättigade och både kvotregeln och

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

övriga bestämmelser för det ekströmska systemet voro uppfyllda. Hur tillgick då detta val? Jo, de verkligt kyrkligt intresserade i moderförsamlingen röstade på en kandidat, som icke blev vald. Annexförsamlingarnas medlemmar, tillsammans med en grupp människor i moderförsamlingen, vilken icke hade det minsta kyrkliga intresse, röstade på den valde. Den, som icke blev vald, var, enligt min mening — jag känner till kandidaterna — en mycket högt kvalificerad prästman och förtjänt av befordran. Men en prästman, som aldrig kunde bli vald, därför att han ett 20-tal år tidigare fallit igenom vid ett prästval, på grund av en agitation i de mest upprörande former. Detta val skulle enligt det ekströmska förslaget aldrig ha kommit under Kungl. Maj:ts prövning, men enligt den nu framlagda propositionen skulle så blivit fallet om tredjegångslinjen då tillämpats. Enligt de principer, som lagutskottet nu anvisar, hade Kungl. Maj:t i detta fall tvungits att taga hänsyn till att annexförsamlingarnas medlemmar varit de, som mest deltagit i valet. En grupp i församlingen, som icke var det minsta kyrkligt intresserad, sällade sig till den gruppen, medan de verkligt kyrkligt intresserade röstade på den, som var mera förtjänt till befordran, än den valde. Är icke det system, som Kungl. Maj:t nu föreslår, om vi nu skola tala om rättvisa och orättvisa system, mera rättvist, än det matematiska system, som opponenterna förorda. Ett val kan icke redovisas bara i siffror. Vill man skapa rättvisa på detta område, vilket man vill med denna reform, måste man företaga en materiell prövning. En sådan kan icke ske enligt det ekströmska systemet, men enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Då sålunda Kungl. Maj:ts linje, till vilken lagutskottet givit sin anslutning, tillgodoser berättigade intressen ifråga om kommunernas inflytande på prästvalen liksom beträffande befordringsmöjligheterna för prästmännen och frågan tillika varit föremål för politisk diskussion under så många år, ifrågasätter jag, om man icke ändå nu, när man funnit en väg till frågans lösning, borde ansluta sig till första lagutskottets förslag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Mora: Det skulle vara ganska mycket att säga i anledning av de anföranden, som hållits här i debatten, men jag skall endast ägna några ord åt en del repliker. Jag vill då först säga, att de exempel, som nu anförts av den siste ärade talaren, efter min uppfattning icke bevisa någonting i den förevarande frågan. Exemplet äga sin riktighet under nuvarande förhållanden, men förhållandena skulle självfallet te sig väsentligt annorlunda under en annan prästvalsordning, ty då skulle en församling föranledas att mobilisera väljarna på ett helt annat sätt, än nu är fallet. Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att jag, varken i min motion eller i uttalanden i kammaren, bundit mig vid det ekströmska förslagets detaljer. Jag har endast anslutit mig till dess principer och jag har öppet uttalat, att jag gärna diskutera en jämkad gränsdragning.

Jag skulle också vilja säga några ord om den motivering, som förebragts av departementschefen. Först vill jag då gentemot honom anmärka, att jag för min del icke har talat om den nuvarande prästvalslagens heliga principer. Jag har talat om församlingarnas redan i landskapslagarna grundlagda valrätt och om de heliga principer, som kommit till uttryck i församlingarnas urgamla självbestämmanderätt, vilket är någonting annat. Det är denna rätt, som församlingarna söka hävda, när församlingarna begagna sin rätt att kalla fjärde provpredikant. Det förhåller sig icke så, som herr statsrådet Engberg gjorde gällande, att denna fjärdemanskallelse vittnar om ett ökat förtroende för Kungl. Maj:ts handhavande av utnämningrätten. Denna rätt

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.) är endast ett uttryck för församlingens bestämda önskan att hävda sin uppfattning, trots risken att gå emot domkapitlets förslag.

Beträffande det resonemang, som fördes av herr statsrådet Engberg, vill jag vidare säga, att detta bevisade för mycket. Om man exempelvis, som han gjorde, vill hävda prästernas självständighet, kan jag icke se, att det kan vara ideellt tillfredsställande att stanna vid den tredjedelsmesyr, som nu föreslås. Då är det enda raka, att man helt och hållet avskaffar prästvalen, då har man slagit vakt om prästerskapets självständighet. Precis samma resonemang kan man i om möjligt ännu högre grad föra, när det gäller politiserandet av prästvalen. Om man under alla förhållanden ogillar sådant och vill få bort det, skall man icke stanna vid detta förslag, utan avskaffa prästvalen helt och hållet. Då slipper man politiseringen. Men det räcker tyvärr inte, om man vill nå fram till det syfte, som herr Engberg antydde. Ty då får man också lov att skaffa landet en opolitisk Kungl. Maj:t.

Till sist vill jag, beträffande den av herr statsrådet påtalade granskningen av prästernas moraliska kvalifikationer i samband med valen, säga, att jag för min del icke härutinnan kan se något otillbörligt, utan tvärtom något mycket naturligt. En sådan granskning kan ske under former, som äro fullständigt oförsvarliga, men saken i och för sig är fullt försvarbar. Jag vill sluta med att uttala förhoppningen, att, när det nu föreliggande förslaget antages av riksdagen, det i alla fall icke skall leda till att prästerna skola befordras såsom vanliga tjänstemän utan hänsyn till deras moraliska kvalifikationer.

§ 14.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 275, angående åtgärder till lindrande av foderbristen i Norrbottens och Västerbottens län.

Denna proposition bordlades.

§ 15.

Fortsattes föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 60; och gav herr andre vice talmannen därvid för kort gemäle ordet till

Herr **Hedlund** i Östersund, som yttrade: Herr talman! Om man samtidigt som man reformerar för att få bort det osunda i prästvalen tillgriper ett system, som framtingar väljarna i större utsträckning, än som är nödvändigt för att tillkännagiva en enhällig vilja hos kommunen, så bevarar man visserligen den kommunala självbestämmanderätten, men man tillgodoser icke en allmän önskan att valet skall ske under lugna former, och — herr Olsson i Mora — man beaktar ej heller därmed berättigade krav på prästernas befordringsfråga.

Härpå anförde:

Herr **Olsson** i Rimforsa: Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande har ju i sitt anförande på ett klarläggande sätt framlagt de synpunkter, som varit avgörande för utskottet vid frågans behandling, och jag kunde därför ha nöjt mig med att instämma i detta yttrande. Jag vill dock säga några ord däröver, men de skola icke bli så synnerligen många.

Då vi började behandlingen av detta ärende i utskottet, var icke min in-

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

ställning till denna fråga alldeles klar, det skall jag villigt erkänna, och en liknande deklaration har ju nyss gjorts av en föregående talare. Då jag läste Kungl. Maj:ts proposition i denna fråga föreföll den mig, innan jag närmare studerat densamma, vara allt annat än tilltalande. Vi känna ju sedan flera kyrkomöten tillbaka den så kallade tredjegångslinjen. Jag tror, att den linjen icke väckte några entusiastiska känslor hos någon utan snarare kanske motsatsen. Jag har också läst den broschyr, som utsänts av kontraktsprosten Ekström, och vilken broschyr fullständigt redogör för ärendets gång under förflutna år, såväl i riksdagen som i kyrkomötet. Jag kan icke neka till, att min sympati från början låg för det ekströmska förslaget. Jag vill emellertid säga, att jag själv icke kommit så långt, att jag är fullkomligt inne i hela detta spörsmål, och jag tror, att det finnes flera herrar här i denna kammare, som, om man gjorde dem en samvetsfråga, icke skulle kunna svara, att de så noga studerat frågan. Det gjorde, att då vi i utskottet ville tränga in närmare i det hela och sökte få fram en ståndpunkt som man kunde godtaga, föreföll det mycket svårt att fatta position i frågan såsom också herr Johanson i Huskvarna nyss uttalat.

Förlåt, herr Olsson i Mora, om jag ännu en gång citerar hans yttrande om »församlingarnas urgamla och heliga rätt» att själva få besluta i sådana här saker, men jag erkänner, att det är en rätt, som man inte i första hand bör avhända sig. Såvitt jag förstår, har heller ingen satt i fråga, att något sådant skall ske, även om denna rätt skulle i någon mån inskränkas. På tal om urgamla rättigheter erinrar jag dock om att före 1910 hade våra 512 regala pastorat ingenting att säga till om vid prästvalen, utan tillsättningen av prästman skedde genom Kungl. Maj:ts förordnande, så att rätten för församlingarna att själva välja sina präster är ju icke så synnerligen gammal i stora delar av landet. Jag medger dock, att det är någonting, som vi vilja bevara i största möjliga utsträckning, och jag finner det vara önskvärt att så sker.

Då står man emellertid inför frågan på vad sätt detta skall ske. Här har redan förut talats om de olika förslag, som varit uppe och som också varit föremål för behandling, i synnerhet i kyrkomötet. Jag skall inte närmare gå in på den saken, jag endast erinrar därom, att då vi skulle tänka oss möjligheten att lagstifta i enlighet med det ekström-tofftska förslaget i syfte att stadfästa och bevara församlingarnas beslutanderätt, så befanns det, att detta medförde sådana konsekvenser, som att församlingarna kunde såväl första som andra och tredje gången förlora sin rätt att välja präst, till följd av de olika bestämmelser om kvotdelar och de på förslaget uppförda prästernas inbördes röststyrkeförhållanden, som vi här talat om, och det tycker jag verkligen är en möjlighet, som icke är så synnerligen lysande.

Enligt Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag äro dock »de båda gångerna», d. v. s. två val, bevarade åt församlingarna, och vid dessa val kunna de utan intrång från myndigheterna eller något annat håll få utse den präst de önska. Återstår alltså tredje gången val skall förrättas. Här skilja sig meningarna. Man säger, att det uttalande, som har gjorts såväl i propositionen som i utskottets utlåtande om den hänsyn, som skall tagas till församlingens uttryckta önskan, att detta hänsynstagande är bara luft. Jag förstår mycket väl, och det göra vi säkert alla, att det icke är detsamma, om ett yttrande finnes i motiveringen till ett lagförslag eller om det är inryckt i själva lagtexten. Men jag kan å andra sidan icke fränkänna ett sådant yttrande all betydelse, utan jag tror, att det kommer att inverka i ganska hög grad. Här har Kungl. Maj:t i motiveringen till sin proposition uttryckligen sagt, att denna tredje gång, då val skall förrättas i vederbörlig

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)
 ordning, kommer i största möjliga utsträckning hänsyn att tagas till församlingens i valet uttalade vilja. Om nu förslaget antages av riksdagen, hur blir det då? Ja, här säger ju utskottet i sin motivering att vi ha varit mycket tveksamma, om vi skulle kunna gå med på detta förslag, men med stöd av och i anslutning till statsrådets uttalande i motiveringen till förslaget och under uttalande av att vi betrakta detta som ett villkor för att kunna godtaga Kungl. Maj:ts förslag, gå vi med på detsamma. Jag tycker nästan jag skulle vilja se den ecklesiastikminister, som utan vidare kan lämna ett sådant uttalande åt sitt värde och gå sina egna vägar tvärtemot en uttalad folkmening vid ett kyrkoherdeval. Jag tror, att om han skulle göra det, så kunde detta visserligen icke medföra någon »laga påföljd», om jag får använda det uttrycket, men jag tror inte, att det ofta skulle kunna komma i fråga.

Herr Pettersson i Lerbäcksbyn påpekade, att just på denna linje, som vi nu tänka slå in på, kommer det att utveckla sig så, att i framtiden, då kyrkoherde skall tillsättas tredje gången, valet kommer att övergå till kyrkostyrelsen, och han menar tydligen, att på det sättet skulle dessa val komma att politiseras. Jag vill emellertid säga, att jag tror inte, att det skulle vara så farligt att taga detta förslag, rent av bara som ett försök. Hur är det, herr Pettersson, när vi stifta lagar här i landet på olika områden, lagar, beträffande vilka vi icke äro så alldeles säkra på, hur resultatet i praktiken kommer att bli? Om vi finna, att dessa lagar icke medföra det resultat vi väntat, utan gå i motsatt riktning, bruka vi då draga oss för att ändra dessa lagar? Om det skulle visa sig om några år, att denna lag, som jag hoppas nu blir antagen, till sina verkningar icke skulle visa sig lyckobringande, så finnes väl också på detta område den möjligheten kvar att ändra vad vi nu beslutat.

Till sist vill jag säga, att jag, efter att ha gjort ett ärligt försök att komma till en bestämd uppfattning i denna fråga, måst stanna för och ansluta mig till det förslag, som innefattas i utskottets utlåtande, och ber alltså för min del också att få yrka bifall till detsamma.

Herr Paulsen: Herr talman! Statsrådet Engberg säger, att detta är en liten reform, och det kan han på sätt och vis ha rätt i, men den är sannerligen inte liten för kommunerna. Prästen har, som vi veta, icke bara sin prästerliga gärning att fylla, utan han skall också syssla med mångahanda andra ting, och det gäller därför att få en prästman, som församlingen vill ha. Kommunerna ha verkligen så mycket att sköta med prästen, att det är skäl till att man får den präst man vill ha, ty får man en präst på halsen, som man inte vill ha, då blir det ännu värre.

Utskottet säger ifrån, att där församlingen vid två på varandra följande prästval visat likgiltighet eller varit oenig, där skall Kungl. Maj:t den tredje gången sätta till präst, även om det skulle bli en annan än den församlingen valt. Men tänk nu, om just denna tredje gången församlingen visar ett mycket stort intresse! Då hjälper det inte med detta intresse; församlingen har i alla fall inte ett ord att säga till om, utan det är Kungl. Maj:t, som skall sätta till befattningen. Det vore väl riktigare, om Kungl. Maj:t för varje gång en församling varit likgiltig och föga deltagit i ett val eller varit oenig, om Kungl. Maj:t just den gången fått sätta till befattningen utan hänsyn till valresultatet, men att Kungl. Maj:t, då församlingen visat intresse för valet, skulle utnämna den, som församlingen hade valt.

Jag hörde mycket noga på, när statsrådet Engberg talade för sin sak här i kammaren och gjorde en del utläggningar. Jag antecknade också ett par

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

saker och skall nu be att få säga några ord om dem. Herr statsrådet sade, att frågan om vem som skall väljas till kyrkoherde skall lyftas över partierna. Ja, det borde vara så, men valen gå ju inte heller nu efter partilinjer, åtminstone har jag inte observerat, att detta överhuvud taget varit fallet.

Vidare säger statsrådet, att visserligen göra prästerna uttalanden i saken, men frågan är därför icke en prästernas klassfråga. Å jo, det är det nog i alla fall, men det skall man inte förundra sig över. Det gäller ju prästerna själva och deras befordran, och jag vill inte vara så orättvis, att jag säger, att det inte är deras fråga, ty så är dock fallet.

Herr statsrådet förklarade också, att ju självständigare en präst är, desto bättre är han för församlingen. Det kan nog vara ganska problematiskt. Den självständigheten kan leda till att han kommer i ett mycket spänt förhållande till församlingen, och då är självständigheten inte av godo utan tvärtom. Det är nog bäst, att han inte är mera självständig än att han kan låta tala med sig, och sitter han så säkert, att församlingens ord, när det gäller prästval, ingenting betyder, då kan det nog hända, att det ofta blir ganska obehagliga förhållanden mellan prästen och församlingen.

Så talar statsrådet Engberg om att agitation och politisering av prästval skall bannlysas. Ja, men man bör väl inte förhindra folk att tala om vem man vill ha vid ett prästval, så långt skall man väl inte sträcka sig. Herr Engberg säger vidare, att systemet leder till att prästen tvingas att gå omkring till folk i församlingen och söka på förhand höra sig för om utsikterna och bekanta sig. Är det något ont i det? Om han bara inte visar sig annorlunda än han är, så är det väl ingen fara med den saken.

Jag tycker för min del, att det är bäst, att församlingen får bibehållas vid sin gamla rätt att välja till präst den, som församlingen vill ha, och att den de vilja ha, blir utnämnd. Endast om valdeltagandet är ringa, bör Kungl. Maj:t kunna utnämna en annan än församlingen velat ha.

Till sist säger statsrådet Engberg, att det inte är riktigt i sådana här fall, att valet skall fälla utslaget. Detta uttalande tycker jag inte om. Var skall avgörandet då ligga? Varför skall man välja, om icke valutslaget skall vara sista ordet, utan man skall tro, när man väljer, att valet inte spelar någon roll, eftersom Kungl. Maj:t kanske väljer en annan? Vad tjänar det då till att välja? Skapar väl det intresse för valet? Det kan jag inte tro.

Emellertid säger utskottet i sin motivering en sak, som jag för min del fäster mycket stort avseende vid, och som gör, att jag till sist icke kommer att gå på herr Olssons i Mora avslagsyrkande. Det står nämligen på sid. 11 i utskottsutlåtandet, ett stycke ned på sidan, följande: »Utskottet förordar fördenskull departementschefens förslag i förevarande avseende, under uttalande av den bestämda förväntan, att i de fall, då utnämningensrätten tillkommer Konungen, församlingens val likväl kommer att tillmätas ett väsentligt inflytande på tjänstens tillsättning, där det visar en under avsevärt deltagande tydligt uttalad mening och valresultatet icke skulle leda till uppenbar orättvisa.» Ja, detta uttalande i motiveringen är mycket bra, och jag vill hoppas, att det uttalandet verkligen kommer att bli ett rättesnöre för framtida ecklesiastikministrar. Under den förutsättningen kommer jag för min del alltså att vara med om utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Petersson** i Lerbäckaby: Herr talman! Jag har begärt ordet för en kort replik till herr Hedlund i Östersund. Av en passus i hans, som alltid, ytterst sympatiska anförande, kunde man förledas draga den slutsatsen, att

Ang. lag om tillsättning av prästerliga tjänster. (Forts.)

Kungl. Maj:t vid en lösning av prästvalsfrågan i enlighet med kyrkomötets linje skulle i ett visst fall ha varit förhindrad att utnämna den, som församlingen med stor enighet men under relativt litet valdeltagande hade utsett. Så är naturligtvis icke alls förhållandet. Det finnes inga hinder på något sätt för Kungl. Maj:t att även vid litet valdeltagande och stor splittring utnämna den, som fått högsta röstetalet. Det gäller endast en rätt för Kungl. Maj:t att pröva, om icke i ett sådant fall någon annan bör utnännas. I det fall herr Hedlund i Östersund relaterade, där det med hänsyn till den stora enigheten föreligger en fullt giltig förklaring till det ringa valdeltagandet, är det klart, att dessa omständigheter skulle komma fram och tagas i betraktande. Vi ha förutsatt, likaväl som utskottet, att biskop och domkapitel skola avgiva officiellt förord, och det är klart, att vid avgivandet av detta förord sådana omständigheter skola beaktas, att någon risk för att en orättvisa skulle begås i detta fall inte hade förelegat vid en lösning efter vår linje i högre grad än vid en lösning efter utskottsförslaget.

Då jag ändå tagit till orda, kanske jag också får säga ett ord till herr Olsson i Rimforsa, som sökte trösta mig med att denna lag ju kan ändras. Ja visst kan den det, och det är åtskilligt i den, tycker jag, som ger den karaktären av en sådan där provisorisk lagstiftning. Skall jag vara riktigt uppriktig, tycker jag det skulle gått bra i stil med det hela om det funnits ett slutstadgande av innehåll, att »denna lag träder i kraft» då och då »och gäller till» då och då. Visst kan man ändra, men i vilken riktning den ändringen kommer att gå, därom vet ingen i denna stund någonting med säkerhet. Jag har givit uttryck åt den farhågan, att utvecklingen med eller utan lagändring kommer att gå i en riktning, som jag anser olycklig, och det är därför, som jag i denna allmänna debatt velat giva uttryck för mina betänkligheter mot det slut, var-till utskottet har kommit.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf, dels ock på bifall till det av herr Olsson i Mora under överläggningen gjorda yrkandet; och blev paragrafen av kammaren godkänd.

Återstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning.

Till behandling upptogs härpå andra lagutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckt motion angående utredning om en modern hyreslagstiftning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 70, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Ström m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt gällande bestämmelser, som reglera förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst — hithörande delar av lagen av år 1907 om nyttjanderätt till fast egendom samt lagen av den 10 mars 1923

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

med vissa bestämmelser rörande hyra m. m. — kunde sammanföras i en modern hyreslag, som utformades under hänsynstagande till nutida förhållanden på detta område, i en social och humanitär anda efter de grundsatser, som i motionen anförts.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Ström**: Herr talman! Föreliggande fråga är ingen ny fråga. Den har behandlats vid upprepade tillfällen förut, och de argument, som kunna anföras mot den föreslagna lagstiftningen, torde i dessa diskussioner ha framförts till — man kan säga — 100 %. Man förvånar sig emellertid ändå över att utskottet år efter år kommer med precis samma deklamationer. Tidigare har man anfört alldeles detsamma som i år, nämligen att bostadsfrågan är ett av de betydelsefullaste samhällsspörsmålen, att det är förtjänt av statsmakternas oavlåtliga uppmärksamhet, samt att vid övervägandet av åtgärder i denna fråga hyreslagstiftningen intager en framstående plats. Denna sats är gammal och bekant nu, men man kan fråga sig: varför föreslås aldrig några åtgärder för en sådan hyreslagstiftning? Varför kommer icke utskottet med några positiva förslag i frågan? Man endast deklarerar detta och övergår sedan till att tala om någonting annat. Och nu konstaterar man, att de åtgärder, som från statsmakternas sida vidtagits för understödjande av bostadsproduktionen, inverkat på hyresmarknaden. På vilket sätt ha de inverkat när det gäller behovet av en hyreslagstiftning? Även om bostadsbehovet i samhället vore fyllt till 100 %, föreläge det ändå ett behov av en sådan lagstiftning, som reglerade förhållandet mellan dem som äga och uthyra fastigheter och dem som hyra desamma. Det problemet måste ständigt föreligga, på vilket sätt man skall ordna dessa saker. Utskottet har emellertid icke ansett sig böra gå in härpå utan konstaterar endast i slutet av sin motivering i likhet med vad som skedde i fjol, att tillräckliga skäl icke anförts för att utskottet skulle i anledning av den föreliggande motionen förorda en hemställan till Kungl. Maj:t att upptaga frågan till ytterligare omprövning.

Man måste fråga sig: vad är det som gör, att utskottet det ena året efter det andra kommer med dessa motiveringar och dessa avslagsyrkanden? Ja, jag har tidigare här i kammaren konstaterat, att det förefaller, som om utskottet icke så mycket fäste avseende vid hyresgästernas intressen utan fast mera sloge vakt om fastighetsägarintresset. Men ur den synpunkten är det ju förvånansvärt, att det skett en mycket betydande frontförändring inom utskottet sedan i fjol. Förra året hade jag väckt precis samma motion, och då hade alla de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet reserverat sig för ett yrkande, som åtminstone i viss utsträckning innebar ett bifall till motionen i fråga. Nu kan jag konstatera, att socialdemokraterna i utskottet gått över till den andra linjen. Den ende ständaktige tennsoldaten är herr Lindhagen, som har reserverat sig för bifall till motionen. Denna frontförändring förvånar ännu mera, när man drager sig till minnes, att motionen i fjol underskrevs även av herrar Hage och Cruse, fru Nordgren m. fl. Herr Hage har nu i utskottet avstyrkt samma motion som han förra året var med om att underskriva och önskade få prövad här i kammaren liksom i utskottet. Det var ju visserligen på det sättet, att när man förra året diskuterade frågan, meddelade herr Magnusson i Skövde, att vid behandlingen inom utskottet en av dem som reserverat sig hade i utskottet tidigare ställt ett avslagsyrkande på det hela. Herr Magnusson i Skövde tolkade detta så, att det varit någon grövre stämning, som ingripit,

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)
och att det då skett en frontförändring. Vi kunna nu konstatera, att herr Magnusson i Skövde segrat. Tidigare har det alltid i denna fråga förekommit diskussioner mellan å ena sidan högern inom utskottet såsom representanter för fastighetsägarna och å andra sidan socialdemokraterna såsom representanter för hyresgästerna. Nu är det icke så längre, utan arbetarrepresentanterna inom utskottet — utom herr Lindhagen — ha gått in för utskottets nästan enhälliga avstyrkande av motionen. Varför denna fanflykt? kan man fråga sig. Har man även på detta område lagt sig till med en ny kostym? Man tycker ändå, att herr Magnusson i Skövde gamla kostym icke skulle passa herrar Hage, Hansson i Trollhättan m. fl. Men man måste tro det, när man ser underskrifterna i utskottsutlåtandet.

De skäl, som tidigare anförts för en ny hyreslagstiftning, kvarstå alltså. Det förefaller, som om den elakartade hyreskonflikt i Göteborg, som man talar om i utskottsbetänkandet, borde ha varit en väckare på detta område. När konflikten bilagts, uttalade framstående representanter för högerpartiet därnere, att det var nödvändigt att åstadkomma en hyreslagstiftning, som reglerade hithörande förhållanden, och nog tycker man, att erfarenheten borde visa nödvändigheten därav. Men trots denna erfarenhet och trots denna bakgrund har utskottet nu i år ännu kraftigare gått in för att det icke skall bli någon sådan lagstiftning.

Nu är det möjligt, att de socialdemokratiska representanterna trösta sig med att regeringen kan pröva det förslag, som inkommit från Hyresgästernas riksförbund. Ja, det kan regeringen göra under alla förhållanden, och den kunde göra det med ännu större styrka, om man här i riksdagen beslutat skriva till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till en dylik lagstiftning. Men när man nu avstyrkt motionen, som tidigare tillstyrkts av nästan halva andra kammaren, förefaller det åtminstone mig som om det skulle vara svårare för regeringen att med större kraft upptaga spörsmålet och driva frågan fram till ett avgörande. Jag skulle tro, att det heller icke blir någon utveckling i denna riktning trots alla de skäl, som tala för omedelbart genomförande av lagstiftningen.

Hyresgästerna befinna sig ju för närvarande i ett sådant läge, att de knappast ha någonting att säga till om beträffande sina hem. En borgerlig representant här i kammaren yttrade för några år sedan: »Om jag köper mig en bil, får jag handha den som jag vill, och då skall jag väl också få handha en fastighet som jag vill.» Även den som har en sådan syn på den privata äganderättens möjligheter borde ändå förstå, att det icke går i det långa loppet med det system, som nu är rådande. Vi ha hyreskontrakt, som innehålla endast skyldigheter för hyresgästen men inga rättigheter. Det har konstaterats hundratal fall — och de ha åberopats i tidigare motioner och i motiveringar för en ändring — där man genom uppenbara trakasserier drivit hyresgäster från deras hem, som de ha haft i 20 à 30 års tid. Vi ha påvisat, hurusom det har förekommit, att en fastighet köpts av en specerihandlare och att de arbetarfamiljer, som bott i huset i 30 à 35 år, blivit uppsagda och utdrivna från sina hem, därför att de icke behagat handla hos specerihandlaren i fråga. Det har konstaterats, att sådana rent personliga saker som groll mellan värden och hyresgästen kunnat orsaka, att hyresgästen måst lämna den lägenhet han innehaft i många, många år.

Jag skall icke nu upptaga tiden med att upprepa de skäl, som tidigare anförts och som finnas i riksdagens protokoll, men jag måste till sist konstatera, att den frontförändring, som skett, icke bådär gott för lösningen av frågan. Hyresgästerna i vårt land ha krävt — enhälligt t. o. m. — en lösning av denna fråga, och de ha velat gå ännu längre än motionen gör. Då är det verkligen

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

förvånansvärt, att utskottet icke ens kunnat vara med om en skrivelse med begäran om utredning angående de mycket blygsamma önskemål, som framförts.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till den motion, som jag väckt i denna fråga.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag skall icke säga många ord om herr Ströms anförande. Det är upplagt på ett visst sätt och för ett visst ändamål, och detta bör man taga hänsyn till, när man går att bedöma anförandet.

För min del vill jag deklarerera, att vi socialdemokrater alltjämt ha samma uppfattning i denna fråga, nämligen att en reformering av hyreslagstiftningen bör ske på vissa punkter. Jag har också i andra lagutskottet yrkat bifall till begäran om en utredning. Det enda, som skiljer denna gång, är att vi icke fullföljt yrkandet i form av en reservation. Orsaken till att vi icke gjort detta tänkte jag nu beröra med några få ord.

Herr Ström vet ju mycket väl, att denna fråga flera gånger genom motioner förts fram i kammaren. Var gång ha motionerna avslagits, och var gång har det varit omöjligt att få majoritet i andra lagutskottet för ett yrkande om en utredning. När så varit fallet, har man på hyresgästhall — och särskilt inom den stora riksorganisation, som existerar — resonerat så, att det kanske vore mera framkomligt att gå in med en utförlig och väl motiverad framställning till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t skall taga upp saken. Detta har också skett, och framställningen är för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts övervägande. Det är givet, att i en sådan situation läget blir något anorlunda än vid föregående tillfällen, då det icke förelegat en dylik framställning till Kungl. Maj:t.

Beträffande behandlingen inom utskottet låg det så till, att utskottet — som man ju visste skulle ske — gick in för avstyrkande av motionen. Utskottet hade i avslagsmotiveringen skrivit på ett sätt, som jag fann otillfredsställande. Man hade icke i nämnda motivering för ett avslag berört den framställning, som kommit in till Kungl. Maj:t, och överhuvud taget kan man gott säga, att motiveringen var avfattad på ett sådant sätt, att det hela rent av kanske kunde av Kungl. Maj:t uppfattas som ett avrådande från någon åtgärd i saken. Då gjorde jag det yrkandet, att man skulle i motiveringen sätta in en passus, där man uttalade åtminstone någon liten skymt av sympati för att Kungl. Maj:t skulle taga upp frågan. Men för att kunna få in detta i motiveringen måste jag givetvis avstå från att reservera mig, ty den som reserverar sig, kan icke gärna deltaga i utarbetandet av utskottsmajoritetens motivering. Jag lyckades alltså härigenom åstadkomma en motivering, där följande ord inflickats: »Utskottet har anledning antaga, att Kungl. Maj:t även i fortsättningen kommer att vidtaga de åtgärder inom bostadsfrågans område, vartill förhållandena samt den sist nämnda framställningen kunna giva anledning.» Jag fattar saken så, att utskottet där på sätt och vis — visserligen i mjuka former — sagt ifrån, att det vore rimligt, att Kungl. Maj:t toge upp hela denna stora fråga till utredning och övervägande. Det är i någon mån ett uttalande i positiv riktning, och det har aldrig någonsin förut förekommit ett dylikt i utskottsmajoritetens utlåtande.

Nu kan man möjligen invända — vad jag också sagt vid något tillfälle — att när man avstyrker en motion, betyder det icke så oerhört mycket, vad man säger i motiveringen. Men i detta speciella fall, då det ligger en framställning hos Kungl. Maj:t, har det enligt min mening en viss betydelse, att det utskott, som behandlar frågan, säger ifrån på sätt som skett. Jag menar alltså, att man gagnar själva *saken* bäst genom ett sådant uttalande från riksdagens sida.

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

Jag förstår, att för herr Ström i Göteborg är huvudsaken naturligtvis härvidlag att kunna nagla fast, att socialdemokraterna svikit etc., etc. Ja, i det avseendet vill jag bara säga, att den som, liksom jag under många, många år har sysslat med dessa saker, utarbetat motioner, agiterat och sökt bygga upp en hyresgästorganisation här i landet, tager sådana påståenden med mycket stort lugn. Jag har i denna fråga endast resonerat så: hur skall jag på bästa sätt kunna åstadkomma, att den sak jag intresserar mig för blir bäst tillgodosedd? Och jag har från den utgångspunkten tagit ställning till saken.

Herr Ström tyckte, att det hade varit mycket bättre, om det blivit ett uttalande från riksdagens sida. Ja, men den möjligheten föreligger icke. Det finns icke någon möjlighet att få ett majoritetsuttalande. Det vet herr Ström sedan gammalt. Men det har varit möjligt att få ett uttalande av utskottet, där utskottet visserligen avstyrker motionen men likväl säger, att saken är värd att tagas upp och bli föremål för utredning. Jag vet, att Kungl. Maj:t tagit spörsmålet under övervägande. Naturligtvis skulle jag helst ha sett, att situationen varit den, att jag här kunnat tillstyrka en utredning i huvudsaklig överensstämmelse med motionen. Men när jag nu lyckats pressa in ett mera välvilligt uttalande i motiveringen och det på den vägen åstadkommits på sätt och vis ett slags kompromiss, kan jag icke rygga denna. Från den utgångspunkten alltså, herr talman, ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets förslag med särskilt starkt markerande av att detta utlåtande dock innehåller ett sympatiuttalande för en utredning av hela denna fråga.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Sedan motionären inlett debatten i denna fråga på det sätt, som är honom eget, är det med en viss tvekan, som jag tar till orda. Hyresgästernas trygghet och säkerhet är nämligen ett problem av sådan art, att det är för stort och för viktigt för att vara ett tillhygge i den politiska kampen, och jag kan såsom medlem av hyresgästorganisationen intyga, att det stora flertalet inom hyresgästströrelsen i landet helst se, att deras sak behandlas på ett för dem gagneligt sätt.

Den motion, som här föreligger, väcktes även föregående år, då jag var en bland dem, som undertecknade densamma. Jag vill för egen del säga, att hade motionärerna kommit till mig även i år, skulle jag ansett mig oförhindrad att skriva under motionen.

Jag skall inte här gå in på alla de viktiga spörsmål, som sammanhånga med i motionen framförda krav. Av egen erfarenhet vet jag, hur prekärt läget är i våra största städer ännu den dag som i dag är, särskilt för hyresgäster med mindre lägenheter. Det är främst med hänsyn till dessa, som frågan om en modern hyreslagstiftning alltjämt är aktuell. Jag skulle därtill, när vi behandla denna fråga, som framför allt gäller städernas och i synnerhet storstädernas befolkning, vilja erinra kammaren om, hurusom vi för några dagar sedan vidtogo hjälpåtgärder till förmån för andra stora befolkningsgrupper i en mycket svår tid. Det skulle vara önskvärt och gagneligt, om de, som kommo i åtnjutande av detta stöd, ville göra de befolkningsgrupper, som äro intresserade i denna fråga, en återtjänst.

Jag vill tillägga, att statsmakterna böra lägga upp ett genomgripande bostadsprogram. Vi ha sökt efter möjligheter att ge folket sysselsättning och försörjning, och på detta område föreligger just nu ett lämpligt tillfälle att inrikta sina krafter på en sanering och ökning av bostadsbeståndet i städerna.

Vad beträffar motionen är det ju på det sättet, att hyresgästernas riksförbund gjort framställning till regeringen om en allsidig utredning av detta spörsmål. Hyresgästorganisationen konstaterar därvid, att den nuvarande

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

lagstiftningen är föråldrad och att hyresgästerna såsom den svagare parten måste skyddas. Organisationen konstaterar vidare, att det i våra större städer fortfarande finns kvar mängder av ruckel och usla bostäder, som måste utdömas. Det är alltså en allmän mening om att statsmakterna böra vidtaga åtgärder och detta ganska snart för att säkra hyresgästernas berättigade intressen.

I detta sammanhang vill jag erinra om, att hyresgästernas riksförbunds framställning sträcker sig utöver de krav, som framförts i motionen. Om jag inte misstagit mig, kräver hyresgästernas riksförbund optionsrätt samt ett medlingsinstitut mellan hyresgäster och husvärdar o. s. v. Det är min förhoppning, att riksförbundets önskemål inom en snar framtid måtte förverkligas, och att en sakkunnig utredning, som också givetvis bör följas av ett resultat, skall taga upp hela frågan till en vittomfattande prövning.

Jag vill sluta med att yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen men med uteslutande av de privata funderingar, som reservanten i detta sammanhang låtit följa med.

Herr Sandström: Herr talman! Jag vill endast i anledning av herr Hages yttrande poängtera, att den passus i utskottets utlåtande, som herr Hage relaterade, icke innefattar att utskottet har intagit någon ståndpunkt till den framställning, som gjorts av hyresgästernas riksförbund den 7 i innevarande månad, vilket även framgår av sista stycket i utskottets utlåtande. I övrigt ber jag att få instämma med herr Hage och yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Med anledning av herr Sandströms yttrande vill jag giva tillkänna, att det var så i utskottet, att herr Sandström direkt gick emot att ifrågavarande passus skulle sättas in i utlåtandet. Detta bör ju vara av vikt att slå fast vid bedömandet av innebörden av herr Sandströms yttrande.

Det är givet, att man mycket väl kan säga, att denna passus, som kom in mot högermännens uttalande, naturligtvis inte absolut innebär, att utskottet intagit en bestämd ståndpunkt till framställningen. Men den innebär i alla fall — det vågar jag bestämt säga å utskottsmajoritetens vägnar — att denna majoritet ställt sig i viss mån förstående för tanken, att det bör ske en utredning på detta område. Detta kan man åtminstone lägga in i uttalandet i fråga.

Herr Ström: Herr talman! Det torde vara överflödigt att gå in på herr Hages funderingar angående de framsteg, som gjorts i fråga om avslagsmotiveringen, sedan herr Sandström talat om, vad denna majoritet anser, att utlåtandet innebär. Detta framgår också av ett uttalande, som gjorts i motiveringen, där man säger ifrån, att utskottet finner under sådana omständigheter icke i år — i likhet med utskottets ståndpunkt i fjol — att tillräckliga skäl anförts o. s. v. Här är det ju klart ifrånsagt, vad man anser om saken, och följaktligen tror jag, att det sista halmstrå, som herr Hage kravlade sig fast vid, när han ville påstå, att det skett någon förändring beträffande inställningen till denna fråga hos den borgerliga majoriteten, nog närmast tillgripits därför att det inte fanns något annat att skydda sig med, när man nu gått med på detta utskottsutlåtande.

Herr Hage säger, att jag lagt upp denna fråga på ett visst sätt. Jag vet inte, vad han menar därmed. Jag har skrivit precis samma motion i år, som herr Hage undertecknade i fjol. Det är möjligt, att den inte är sådan den skall

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

vara, men det beror i så fall inte endast på mig utan också på mina medhjälpare, som voro med och skrevo motionen, och följaktligen få de bära en del av ansvaret. Vid den tidpunkten ansågs det emellertid, att motionen i fråga var fullt juste och inte upplagd efter några politiska linjer eller något dylikt.

Vidare säger herr Hage, att frågan varje gång den varit uppe här i riksdagen har avslagits. Ja, men motiverar detta, att anhängarna av en hyreslagstiftning också yrka avslag i denna fråga? Det är en alldeles ny position i det politiska livet, att om en fråga avslagits åtskilliga gånger, skola också anhängarna av densamma ändra mening och gå med på avslagsyrkandet. Jag vill erinra om, att det tidigare framförts motioner med mycket längre gående krav, exempelvis i fråga om optionsrätt och sådant, och då har herr Hage deltagit i diskussionen och slagits för dessa krav, som dock gingo betydligt längre och där vi själva voro på det klara med, att det icke fanns någon möjlighet att få igenom något uttalande av denna kammare till förmån för så långt gående åtgärder. Men då var herr Hage på den linjen, att vi skulle slåss för dem och inte acceptera motståndarnas synpunkter.

Herr Hage säger, att läget är annorlunda nu därför att det föreligger en framställning från hyresgästernas riksförbund. Ja, sådana framställningar ha förelegat många gånger tidigare, och det har till och med förelegat mycket omfattande utredningar, men dessa utredningar ha icke lett till några positiva resultat. Jag vill erinra om den mycket omfattande utredning, som vidtogs för ett tiotal år sedan utan att leda till något resultat. Det har således inte saknats framställningar tidigare, och det har inte heller saknats utredning. Frågan är så utredd som man överhuvud taget kan tänka sig, ty de synpunkter, som tidigare framförts i föreliggande förslag, måste givetvis läggas till grund även för en fortsatt utveckling av en sådan lagstiftning. Det finns ingen anledning att till följd härav ändra mening i denna fråga.

Herr Hage säger, att det i motiveringen finns åtminstone en liten skymt av sympati, och för denna lilla skymt av sympati har herr Hage avstått från att reservera sig. När man kommer ihåg de interiörer från utskottet, som blottades i följd i diskussionen här i kammaren, kan det nog tänkas, att det inte endast var detta, som gjort att herr Hage avstått från att reservera sig, utan det kanske var på det sättet, att han hade riskerat att bli tämligen ensam med herr Lindhagen om en sådan reservation. Detta kanske också inverkade på ställningstagandet.

Nu säger herr Hage vidare, att själva saken gagnar man bättre, om man inte gör sådana framstötter som här gjorts. Ja, det är så delade meningar om den saken. För något år sedan, när jag kom hit och förde denna fråga på tal, sade man ifrån, att om herr Hage avstode från att motionera i denna fråga, gagnades saken bäst, men jag trodde inte på denna uppfattning. Jag tror, att det var en subjektiv uppfattning, och jag förmodar, att samma är förhållandet nu beträffande herr Hages uppfattning om dessa uttalanden.

Beträffande herr Nilsson i Göteborg har jag inte någon anledning att närmare ingå på hans resonemang. Förmodligen hade han mycket svårt att få tag i någon ståndpunkt, och man kan ju förstå svårigheterna, när man skall välja så olikartade ståndpunkter, som han måste välja. I följd var han ju, som han erkände — och man skall ju alltid erkänna sina synder — med om att skriva under motionen i fråga, och han var villig att skriva under den även i år, om så skulle vara. Men så resonerade han på ett sådant sätt, att med den motiveringen skulle han egentligen slutat med att instämma i utskottets avslagsyrkande, men det var tydligen litet djärvt enligt hans förmenande, och därför instämde han i det yrkande, som herr Lindhagen framställt, nämligen om bifall till den föreliggande motionen. Detta har jag också gjort och moti-

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

verat det på ett sätt, som jag finner vara lämpligt. Herr Nilsson i Göteborg ansåg emellertid, att herr Lindhagens motivering icke var lämplig eller tillfredsställande. Jag vet under sådana förhållande icke, hur man skall gå till väga för att komma till ett tillfredsställande resultat på den punkten. Jag tror det ligger så till, att när man har så svårt att välja som här tycks vara fallet, måste man komma med krystade förklaringar, men detta gagnar ju icke den sak, som det här är fråga om. Den gagnas bäst genom att man ser till, att de krav, som här framförts, aktualiseras, och att man framför allt påverkar den politiska utvecklingen här i riksdagen. Att regeringen kommer att göra något för att få fram en sådan lagstiftning, har jag inte den minsta tro på, och vi få väl se, vem som får rätt på den punkten.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill erinra motionären herr Ström om, att det ju förra året väcktes en likadan motion, som då avlogs, och det har ju inte skett någon ändring av riksdagens sammansättning sedan förra året. Jag menar, att visst kan man väcka motioner ständigt och jämt, men fråga är, vad man verkligen vinner med detta. Att flera år efter varandra få konstatera, att en sak avslås, kan väl överhuvud taget inte vara till någon fördel för denna sak. Jag skulle tro, att den väg, som vi nu slagit in på från hyresgästernas riksförbunds sida — och därom äro vi eniga inom organisationens ledning — är mera framkomlig. Vi ha funnit, att man inte har möjlighet att få majoritet här i riksdagen för våra motionsförslag, och då anse vi, att vi få försöka på en annan väg, och vi ha därför gjort denna framställning som jag förut omnämnt och där tagit upp saken på ett mycket utförligt sätt.

Jag vill upprepa, att den motivering, som jag i alla fall fått igenom i andra lagutskottet, är så skriven, att den ger ett visst stöd åt en regering, som vill taga upp denna sak. Men så var inte motiveringen skriven från början i utskottets utlåtande. Jag tror, att när det gäller sådana här saker, tvingas man att även anlägga taktiska synpunkter. Det hjälper inte med bara trosvisshet och med att man motionerar ständigt och jämt, utan det är givetvis på det sättet, att skall man komma någon vart, måste man försöka att gå fram efter minsta motståndets lag även i politiken. Det är med den utgångspunkten, som jag intagit den ståndpunkt, som jag gjort.

Sedan vill jag säga, att det torde förhålla sig på det sättet — trots vad herr Ström påstår — att utöver de saker, som tagits upp i den av herr Ström väckta motionen, ha framkommit ytterligare vissa frågor inom detta område, som aktualiserats under senare tiden. Jag vill i detta sammanhang poängtera, att framställningen från hyresgästernas riksförbund innehåller en hel del spörsmål, som blivit särskilt aktuella genom den sista tidens händelser. Bland dylika spörsmål, som upptagits i framställningen, kan särskilt nämnas förslag om upprättande av en medlingsinstitution för lösning av konflikter mellan husägare och hyresgäster.

Den ståndpunkt, som vi socialdemokrater intagit i utskottet, är enligt min mening fullt försvarlig för sakens skull, och jag vill alldeles bestämt avvisa den förmodan, som gjordes av herr Ström, att orsaken skulle vara någon annan och att det rätt olika meningar bland socialdemokraterna i utskottet i denna sak. Det är ju ett känt förhållande, att vi förra året i en reservation gingo fram för denna sak, och hade inte den förut omtalade framställningen till regeringen nu förelegat såsom ett faktum, hade vi antagligen alltjämt ställt oss på samma ståndpunkt. Jag anser emellertid, att vi gynna hela denna fråga på ett bättre sätt genom att intaga den ståndpunkt, som vi nu intagit. Sedan får herr Ström säga vad han vill i detta avseende. Denna

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)
 ståndpunkt har dock intagits efter överläggning med den ansvariga ledningen för hyresgästorganisationen här i landet.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Gentemot Albin Ström vill jag endast konstatera, att han åtminstone i en fråga tycks ha samma ståndpunkt från det ena året till det andra.

Herr Sandström: Herr talman! Endast ett par ord i anledning av herr Hages yttrande för en stund sedan. Det är kanske icke riktigt lämpligt att vi som utskottsledamöter stå och tvista om vad utskottet menar i sitt betänkande. Då emellertid herr Hage säger, att det rådde olika meningar angående den passus, som han talade om, vill jag säga, att det är alldeles riktigt, men vi, som hade en annan mening än herr Hage angående den stiliseringen, ha som synes icke reserverat oss, därför att vi vid närmare eftersinnande funno, att denna passus icke hade så stor betydelse. Vi anse, att det väsentliga är sista meningen, där utskottet säger, att det saknas för närvarande anledning att göra hemställan till Kungl. Maj:t »att under nu rådande förhållanden upptaga spörsmålet rörande djupt ingripande ändringar i gällande hyreslagstiftning till ytterligare omprövning». Detta var det väsentliga för oss, och den andra satsen ansågo vi därför icke ha så stor betydelse. Stiliseringen av den sista meningen innebär givetvis, att utskottet icke har tagit någon ståndpunkt till framställningen från hyresgästernas riksförbund, vilken icke föredragits i utskottet, men deras framställning torde emellertid innebära sådana djupt ingripande ändringar i hyreslagstiftningen.

Jag vill till sist säga, att min egen uppfattning nog är den, att nuvarande hyreslagstiftning tarvar en del ändringar, men jag anser, i likhet med vad utskottet har skrivit, icke att nu rådande förhållanden äro ägnade för vidtagande av djupt ingripande sådana ändringar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Flyg: Herr talman! Vad som föranlett mig att blanda mig i denna debatt var vad som här tidigare yttrades av herr Hage. Jag har förr lyssnat till motiveringar för ett ändrat ståndpunktstagande, men jag måste säga herr Hage, att jag aldrig har under de år, jag suttit i denna församling, konstaterat en så svag motivering för ett förändrat ståndpunktstagande, som den han i dag har framlagt. Han säger, att han lyckades få in en svag skymt av sympati för den tankegång, som herr Hage tidigare har representerat, i utskottets motivering, och på grund härav avstod han från att reservera sig. Han sade, att då var det givetvis icke möjligt att reservera sig för den linje, som han tidigare hade företrätt, och den uppfattning, som herr Hage säger sig fortfarande innerst inne företräda. Sedan har herr Sandström, som representerar majoriteten inom utskottet, givit sin tolkning av den sats, det här är fråga om och som, vilket jag fäster kammarens uppmärksamhet vid, är ytterst vagt och försiktigt formulerad. Det är den svaga skymt av sympati, som herr Hage talar om, och han tolkar den på sitt sätt. Herr Sandström säger sedan, att det väsentliga i utskottets utlåtande är vad utskottet sagt i den sats, som följer närmast därefter. Herr Hage får ursäkta mig, om jag är övertygad om att det icke är enbart jag som i denna församling i dag har fått det intrycket, att herr Sandströms tolkning av vad utskottet har formulerat är det, som mest överensstämmer med verkliga förhållandet.

Det starkaste i herr Hages argumentering skulle sedan vara, att han har riksledningen för hyresgästorganisationen på sin sida, och om det är fallet — jag har ingen anledning att betvivla herr Hages utsago på den punkten — så

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

vill jag säga, att i så fall innebär det endast, att denna riksledning liksom herr Hage har lämnat en tidigare intagen riktig position och kommit över till en ståndpunkt, där man icke längre har möjlighet att tänka sig kunna åstadkomma några resultat för deras intressen, som man här vill företräda.

Herr Hage säger, att sammansättningen av riksdagen har ju icke förändrats, och därför är det hopplöst att företräda den riktiga ståndpunkten, som han förut har intagit. Är detta verkligen ett uttryck för hur politiska riktningar och politiska spörsmål skola representeras? Är det ett riktigt uttryck för hur man skall kämpa för sin uppfattning och för vissa grupperas intressen, som man representerar, att därför att den församling, där dessa frågor skola avgöras, icke har förändrats, så går man över till en ståndpunkt, som innebär, att man ställer sig sida vid sida med sina tidigare motståndare, ja, då må jag säga, att då är det en motivering för att överhuvud taget ingenting kan göras i denna representation. Representerar herr Hage i detta avseende socialdemokratien, får jag säga, att det är en märklig bekännelse, som jag för min del skall lägga på minnet även för andra frågors vidkommande.

I sitt sista anförande sade herr Hage, att formuleringen av utskottets motivering ger ett stöd för den regering, som vill taga upp denna sak. Ja, det är verkligen ett stort steg framåt, som herr Hage där tagit på den väg, som är den enda möjliga — hur var det — det minsta motståndets väg. Jag må säga, att är detta det sätt, på vilket man i fortsättningen skall tillvarataga de intressenters intressen, som det här gäller, då äro dessa intressenter, i varje fall om man skall utgå ifrån att herr Hage skall vara deras företrädare, att beklaga.

Det har sagts av herr Nilsson i Göteborg och även av andra talare i debatten, och jag tror ingen vill bestrida det, att det finns synnerligen svåra förhållanden på detta område, att det finns stora intressen att bevaka, att det finns ett vitalt intresse av att frågan föres fram till en lösning. Om så är förhållandet, då finns det också, herr Hage, ingen anledning att utöka deras antal, vilka intet vilja göra. Det borde i stället finnas anledning även för herr Hage och det stora parti, som han representerar, att fasthålla vid den linje, som herr Hage tidigare har representerat, och att se till, att opinionen för den linjen blir bredare och djupare, så att man kan komma till ett resultat.

Herr Nilsson i Göteborg förklarade, att denna fråga var av den art, att det var beklagligt, att den skulle bli ett vapen mellan olika politiska riktningar. Jag måste ju säga, att det är nog med denna fråga liksom med andra frågor på det sättet, att det är icke politiska riktningar, som avgöra, huruvida frågan blir ett vapen dem emellan, utan det avgörande i detta fall är de politiska riktningarnas ställningstagande till den fråga, det gäller. Hade herr Nilsson i Göteborg haft något av vad man kallar kuraget hos en karl, hade han i denna fråga talat i enlighet med den riktiga ståndpunkt, han intog i fjol, och icke skruvat sig här i kammaren liksom en korkskruv eller en spiral-fjäder för att överhuvud taget kunna motivera en ståndpunkt, som var ytterst dunkel och svår att definiera.

Herr talman! Det är detta jag har velat säga i denna debatt. Jag tror det är på sin plats att till protokollet få inregistrerat, att frågan genom årets utskottsbehandling sannerligen, herr Hage, ej förts framåt utan i stället kommit i ett läge, där det blir svårt att på nytt föra den vidare. Frågan har icke nu lagts på sådant sätt, att man kan säga, att hoppet har ljusnat för dem, vilkas intressen det här gäller att tillvarataga. Den har kört in i den situation, där det enda hyresgästerna kunna trösta sig med är, att det finns möjlighet för en regering, som vill taga upp frågan, att göra det. Det skola de gå och vänta på. Herr Hage säger till dem, att det är den enda framkomliga

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)
vägen. Det är minsta motståndets lag. Det är en ståtlig uppfattning, en glänsande ståndpunkt för det stora, mäktiga regeringspartiets representanter här i landet.

I anseende till förfall för undertecknad övertogs här protokollföringen, jämlikt herr talmannens förordnande, av tjänstemannen hos kammaren kammar-rättsrådet S. Norrman.

In fidem
Per Cronvall.

Vidare yttrade:

Herr Ström: Herr talman! Endast ett par repliker till herr Hage. Han konstaterar här, att man icke vinner något med att återupprepa en fråga det ena året efter det andra. Jag skulle då vilja rekommendera dem, som tro, att herr Hage även tidigare företrätt den uppfattningen, att studera herr Hages motionerande här i kammaren, och de skola då komma till ett helt annat resultat. Är det någon, som här har återupprepat sina motioner undan för undan, så är det nog herr Hage, och tidigare var det från hans sida aldrig tal om att det skulle vara olämpligt. Jag hänvisar i detta fall eventuella forskare till att studera de motioner, som framlagts under de sista tio, femton åren här i riksdagen.

Nu säger herr Hage, att det är en mera framkomlig väg att gå till regeringen än att välja den väg, som prövats många gånger tidigare här i riksdagen. Ja, det förutsätter, att man icke har provat den andra vägen tidigare, men den har också prövats många gånger och har ändå icke lett till något resultat. Då vet jag icke vilken väg som är den bäst framkomliga, när båda vägarna tidigare ha prövats och icke lett till något resultat. I varje fall tycker jag det är litet väl sent av herr Hage att först i år ha fått klart för sig, att det icke går här i kammaren med den väg, som man har provat så många gånger. Förmodligen är det väl de nya taktiska synpunkterna, som ha medfört, att man nu intager en sådan ställning.

Beträffande herr Hages förklaring, att det icke fanns några olika meningar bland socialdemokraterna i fråga om denna lagstiftning och utredning av frågan, så skall väl icke herr Hage säga det till mig, som i fjol fick ta del av alla hans bekymmer på den punkten. Det kan han tala om för någon annan, men till mig går det icke att komma med ett sådant påstående, det försäkrar jag.

Beträffande sedan herr Nilssons i Göteborg anmärkning vill jag säga, att i förrgår anklagade *vederhäftigt folk* oss för att vi icke hade ändrat mening utan fasthöllo vid samma mening, som vi hade år 1932, och det litar jag mera på än dessa andra anklagelser. Jag förstår emellertid, att det måste förvåna dem, som ändrat uppfattning i varenda fråga, att det finns folk, som åtminstone i en fråga hävdar samma uppfattning, som de hade i fjol.

Herr Hage: Herr talman! Jag ämnar icke förlänga debatten och skall därför inskränka mig till att säga några ord till herr Flyg. Herr Flyg påstår ju, att jag för min del och vi socialdemokrater överhuvud taget i andra lagutskottet ha intagit en *ny* ståndpunkt. Jag förvånar mig verkligen över att man kan göra ett sådant påstående, när vi först i utskottet ha begärt och röstat för en utredning och då man sedan från vårt håll utarbetat en framställning till Kungl. Maj:t med begäran om en ny lagstiftning på detta område. Kan det innebära, att man ändrar ståndpunkt, när man förfar på det sättet? Jag vågar för min del påstå, att när det gäller denna fråga, har jag

Ang. utredning om en modern hyreslagstiftning. (Forts.)

dock lagt ned ett ofantligt mycket större arbete än vad herr Flyg någonsin har gjort och antagligen någonsin kommer att göra. Jag påstår bestämt, att här föreligger å vår sida ingen ny, ingen förändrad ståndpunkt, utan frågan gäller bara på vilket sätt man lämpligast skall kunna komma fram till det mål, som man syftar till.

Det förvånar mig verkligen också, att herrarna vilja uttolka utskottets utlåtande efter det uttalande, som nu i debatten gjordes av herr Sandström, som ju tillhört *minoriteten* inom utskottet och som icke ville vara med om att sätta in en sådan passus i utskottets motivering som den, som nu står där. Jag vill bestämt hävda, att därigenom, att denna passus kom in, blev utskottets motivering ändå fördelaktigare från våra utgångspunkter än om den icke kommit in. Det är från den utgångspunkten, som jag varit med om att söka få in denna passus, och jag tror, att herr Flyg bör erinra sig, att den väg, som han talade om, nämligen att nu i dag åstadkomma ett beslut här i kammaren om en utredningsskrivelse, den vägen står ju icke öppen. Jag vågar alltså säga, att med hänsyn till de existerande förhållandena är den väg, som jag här tänkt mig att gå fram på, den enda väg, på vilken man kan tänka sig att vinna något. Och på den punkten har också den ansvariga ledningen för hyresgästernas riksorganisation samma uppfattning som jag. Jag vill slutligen upp-
repa, att när det gäller *målet* att åstadkomma något, så äro vi ense åtminstone i stort sett både herr Ström och herr Flyg och jag. Det gäller här endast frågan om *på vilken väg* man skall kunna komma fram till detta mål.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talman-
nen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Ström, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. *Ang. förvaltningen av viss kronoegendom.*

I en den 23 februari 1934 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 174, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Ang. förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklaring av ifrågavarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Uti en vid utlåandet fogad reservation hade herrar *Sederholm, Bengtsson, N. August Nilsson* och *Hedlund* i Häste förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med förklaring att ifrågavarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga ett i reservationen intaget författningsförslag i ämnet.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Hedlund* i Häste: Herr talman! När riksdagen 1928 skrev och anhöll, att man borde vidtaga åtgärder i syfte att reglerna för upplåtelser under nyttjanderätt från kronans mark måtte i möjligaste mån anpassas efter den allmänna arrendelagens bestämmelser och syftemål, var ju detta detsamma, som alla de, som äro med om reservationen, fullt gilla. Utredningsmännen ha också framlagt ett förslag, och jag vet, att inom utredningsmännens led funnits något skiljaktig uppfattning, men i det betänkande, som de framlagt, har enighet dock uppnåtts. Vi reserverar ha angående förslaget ingen skiljaktig uppfattning mer än på en punkt, och den är huvudsakligen beroende därpå, att vi anse, att en åtgärd av det slag, departementschefen här föreslagit, kommer att för staten och domänverket medföra rätt stora kostnader under den tid, som utgifterna måste bestridas från domänverket. Nu gäller nämligen den regeln, att när en arrendator avträder sitt arrende, är han berättigad till ersättning för arbete med trädesbruk samt höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädesädd av den tillträdande arrendatorn. Det har nu tyvärr funnits vissa fall, när en del friktioner uppstått, och jag vill ingalunda förneka det. När en tillträdande arrendator skall betala dessa kostnader till avträdaren, inträffar emellertid även i de allra flesta fall, att den avträdande arrendatorn skall ersätta den tillträdande arrendatorn på grund av den husröta, som funnits på egendomen. Denne har icke i alla avseenden hållit byggnaderna i ordentligt skick, utan vissa brister finnas, som den tillträdande arrendatorn sedermera får avhjälpa, och för vilka han skall få ersättning av den avträdande arrendatorn. Det är huvudsakligen beroende på att här kommer att uppstå rätt väsentliga kostnader, såsom utredningsmännen konstaterat, som vi reserverar uttalat, att försiktighet bör iakttagas med de medel, som stå till förfogande. Vi veta, att det behövs i många fall för avhjälpan av svårigheterna. Vi ha därför icke kunnat gå med på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag utan avgivit en reservation, som i huvudsak följer det av utredningsmännen enhälligt framlagda förslaget.

Jag skall på grund av de förhållanden, som äro rådande här i dag, icke längre uppehålla mig vid detta ämne utan endast be att med dessa korta ord få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr *Sederholm* m. fl.

Herr *Johansson* i Uppmälby: Herr talman! Den fråga, om vilken man inom utskottet haft delade meningar, gäller, huruvida en avträdande arrendator skall göra sin slutuppgörelse med jordägaren eller med den tillträdande arrendatorn. Det har nämligen inträffat vissa fall, som varit rätt så upprörande, där arrendatorn aldrig kunnat få ut något av tillträdaren utan att processa och kanske icke heller då fått något. Jag vet från den tid, då jag var med bland de sakkunniga, att det bland kronoarrendatorerna var ett önskemål, att de skulle få göra upp sitt mellanhavande med jordägaren för att icke vara

Ang. förvaltningen av viss kronoegendom. (Forts.)

beroende av huruvida de kunde få ut något av den tillträdande arrendatorn. Nu sade herr Hedlund i Häste, att vi varit eniga. Ja, men om herr Hedlund läser de sakkunnigas motivering, skall han finna, att de förordat denna linje, men i alla fall sagt, att man även skulle låta i vissa fall det nuvarande systemet kvarstå. Anledningen till att här icke avgivits någon reservation har jag upplyst om inom utskottet, och därför skall jag icke upprepa det. De sakkunnigas betänkande var ju reservationsfritt.

Nu säger man, att det kommer att medföra kostnader för staten. Ja, det är klart, att det kommer att göra det, men det kommer det även att göra, ifall man bibehåller det nuvarande systemet. När en egendom t. ex. skall utarrenderas, får staten göra upp med den avträdande arrendatorn och klara upp mellanhavandet. Jag medger, att med stora arrenden, som omfatta mer än 100 tunnland i södra Sverige, har det kunnat gå rätt bra för sig, beroende därpå att både den tillträdande och den avträdande arrendatorn varit rätt förmögna personer.

Nu tager man bort bestämmelserna i arrendekontrakten om borgen för arrende, icke uppgående till 600 kronor om året, men å andra sidan tager man med alla småbruk, som ligga på kronoparkerna. Jag måste säga, att på dessa små jordbruk måste det bli ganska betungande för den tillträdande arrendatorn att behöva lägga upp pengar, särskilt om han, då han kanske startar ett jordbruk, har att erlagga ersättning till avträdaren för av honom verkställda arbeten med trädesbruk, höstplöjning m. m. I det privata livet går det i allmänhet till så, att man övertager en egendom i befintligt skick.

Att komma fram på denna väg är icke möjligt utan att det medför vissa kostnader för staten, men vill man nu få någon reda i dessa förhållanden och få kronoarrendatorerna likställda med arrendatorer av enskilda hemman, finns det ingen annan väg, men då få de liksom andra arrendatorer, som arrendera privat, ha att göra med jordägaren och icke med den tillträdande arrendatorn. Detta har varit orsaken till att jag anser och även såsom sakkunnig ansåg, att detta var den enda utvägen, och att kostnaderna fördelas på en följd av år. De komma icke på en gång. Även om man nu skall gå reservanternas väg, kommer det att visa sig, att man måste övergå till ett annat system. Då tycker jag, att det är bättre att göra det nu, när man vidtager stora ändringar över hela linjen i grunderna för utarrendering av kronojord.

Jag skall icke uppehålla tiden längre, om vi skola kunna få slut på det, som finns på föredragningslistan, men hemställer åtminstone om att denna kammare måtte följa utskottet. Det är i arrendatorernas intresse, och det är icke staten såsom jordägare värdigt att överflytta på den tillträdande arrendatorn denna ersättningsskyldighet och detta särskilt icke nu, när vi ha sträckt ut denna lag till att även omfatta på kronoparkerna varande småbruk, där det i allmänhet icke finns någon garanti för att man verkligen skall kunna få ut ersättning av sin efterträdare. Jag skulle kunna lämna många exempel på, där det finns borgen för kronoarrenden, där borgensmännen säga, att för uppgörelse med avträdande arrendatorn ha vi aldrig gått i borgen. Det var en arrendator i min hemtrakt, som för två år sedan avträdde sitt arrende, och kom till efterträdaren och sade, att han skulle ha 1,800 kronor för arbete och utsäde. Den ersättningen har han icke fått än i dag. Det är väl i alla fall icke rätt att handla på det sättet, utan staten såsom jordägare bör handla på samma sätt som enskilda jordägare. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtan- det fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 18.

Ang. domän-
verkets orga-
nisation.

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domänverkets organisation jämte i ämnet väckta motioner anförde:

Herr **Hedlund** i Häste: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande avgivit en reservation, men jag har icke yrkat på någon ändring i den hemställan, som utskottet har gjort. Jag vill emellertid ändå säga några ord. Det omfattande organisationsförslag, som av domänstyrelsen framlagts för att åstadkomma bättre förhållanden inom domänverket, har väckt ganska stor uppmärksamhet hos dem, som följt med frågan angående skogsskötseln på statens skogar. Det var ju en tid under krisåren, särskilt under högkonjunkturen, som man utökade antalet befattningshavare inom domänverket i ganska väsentlig grad för att kunna tillgodose de behov, som då förefunnos. Sedermera inträdde en avsevärd minskning i antalet befattningshavare, och genom den åtgärd, som vi beslutade oss för i fjol, sänktes antalet högst avsevärt. Huvudändamålet med domänverkets skötsel av statens skogar är ju i alla fall, att vi skola ha en sådan organisation, att dessa skogar bli i alla avseenden väl skötta. Det skall icke vara en organisation, som enbart har möjlighet att uttaga medel ur statens skogar, utan det skall vara en organisation, som kan bedriva en verklig skogsvård.

Det förslag, som nu är framlagt, har ju framlagts med en viss tveksamhet från departementschefens sida, och likaledes har i utskottet i vissa avseenden framhållits en mycket stor tveksamhet. Det är särskilt på en punkt, som denna tveksamhet starkt framträder, och det är, att man vidtagit så väsentliga utvidgningar av de nuvarande områdena i fråga om dels revirförvaltningsområdena och dels i fråga om bevakningstrakterna genom indragningar av ett mycket betydande antal av de bevakningsområden som finnas och vidare även indragit en del av den extra personalen. Utskottet säger också: »För egen del hyser utskottet i likhet med departementschefen vissa tvivel om möjligheterna att särskilt i betraktande av den uppgående konjunktur på trävarumarknaden, som sedan förliden höst börjat göra sig gällande, inom ramen av det nu framlagda förslaget i förevarande avseende bedriva domänverkets verksamhet på ett sätt, som motsvarar de mycket betydande nationalekonomiska värden, statsskogarna representera.» Jag instämmer till fullo i detta uttalande från utskottet. Vidare fortsätter utskottet: »Enligt utskottets mening skulle det heller icke vara lyckligt, om man på grund av för stor inknappning av den ordinarie personalen nödgades att i alltför stor omfattning anförtro verksamheten åt extra personal.» Jag är absolut av den bestämda övertygelsen att under förutsättning av att vi verkligen kunna bedriva avverkning från statens skogar i större omfattning man måste i många fall använda sig av extra personal i mycket stor utsträckning för att handhava arbetet på ett lämpligt sätt. Utskottet har vidare uttalat: »Utskottet kan i detta sammanhang icke heller helt förbigå de olägenheter av social och annan natur, som en under vissa förhållanden för långt driven minskning i verksamheten i statens skogar kan medföra.» Utskottet uttalar också: »Det är sålunda enligt utskottets mening av stor betydelse, att i förevarande avseenden en rätt avvägning sker för att det ur skilda allmänna synpunkter önskvärda resultatet av ifrågakvarande verksamhet skall kunna vinnas.»

Det skulle givetvis ha varit mycket lättare att kunna bedöma den åtgärd, som nu föreslås i Kungl. Maj:ts proposition, med ledning av det betänkande och det förslag, som avgivits av kungl. domänstyrelsen, om man samtidigt haft och kunnat pröva domänverkets egentliga administrativa förordning, den s. k. skogsordningen av 1894. I propositionen har departementschefen enligt mitt

Ang. domänverkets organisation. (Forts.)

förmenande med all rätt påpekat, att det måste vidtagas en ändring i denna förordning. Den är icke avpassad efter nutida förhållanden. Detsamma gäller även med den gällande instruktionen för skogsstaten. I densamma måste man ha klara bestämmelser rörande arbetsuppgifternas fördelning. Har man icke det, har man rätt stora svårigheter att här kunna bedöma det förslag, som är framställt i fråga om överjägmästarnas och revirförvaltarnas uppgifter samt de uppgifter, som åligga kronojägare, skogstaxatorerna och de tjänstemän, som ha med avdikningar att göra. Departementschefen förklarar i propositionen, att dessa bestämmelser ha ett verkligt behov av en allmän översyn, och att detta bör avgöras av Kungl. Maj:t. Jag är fullkomligt ense med departementschefen om att man här bör vidtaga åtgärder och verkligen se till att man får klara bestämmelser, som reglera tjänstgöringens art och beskaffenhet på ett verkligt klarläggande sätt. För bestämmande av tjänstgöringsområdenas storlek äro i alla fall dessa regler av icke ringa betydelse. När man emellertid icke nu har dessa bestämmelser utformade, har man viss svårighet att kunna bedöma, huru utvecklingen kommer att bli. Vi ha i den motion, som vi väckt i denna kammare, framhållit, att en rätt vård av kronoskogarna är målet för statens skogsförvaltning, och det är klart, att detta mål icke kan nås på annat sätt än att skogsförvaltningen har tillräckligt antal dugliga och duktiga tjänstemän till sitt förfogande. Jag hör ingalunda till dem, som anse, att man skall ha ett övermått av tjänstemän, och när nu domänstyrelsens förslag innefattar en väsentlig nedsättning i deras antal, skulle jag i och för sig icke haft något att anmärka mot detta, om jag hade den uppfattningen, att detta begränsade antal skulle kunna handha den uppgift, som är den förelagd, på ett ur statens intresse fullgott sätt. Jag har den uppfattningen, att skogsstatens enligt förslaget starkt inskränkta personal icke blir det verktyg, som den centrala förvaltningen behöver, när det gäller att åstadkomma en förbättrad vård av statens skogar.

Nu har man minskat förvaltningsenheternas antal i högst avsevärd grad. Delvis är detta beroende på att stora områden på grund av föregående lagstiftning äro undantagna från skogsstatens omedelbara tillsyn. I det avseendet ha vi redan minskat antalet. Nu går man ännu längre och minskar förvaltningsenheternas antal beträffande reviren från 128 till 102, överjägmästare-distriktet från 13 till 11 — det är kanske lämpligt — men man inskränker även bevakningstrakternas antal från 578 till 457. Jag kan icke förstå annat än att man här har gått för långt. Departementschefen har också i vissa avseenden på grund av den tveksamhet, som lyser fram, utökat det antal reservbefattningar, som domänstyrelsen föreslagit. Domänstyrelsen hade föreslagit antalet reservbefattningar för jägmästare till 6 och för kronojägare till 20. Departementschefen har föreslagit, att antalet reservbefattningar inom kronojägarekåren skall uppgå till 40.

Ser man på den indelning i revir, som är gjord, då finner man, att ytvidden av produktiv skogsmark kan uppgå ända till 234,000 eller nära en kvarts miljon hektar. I ett annat fall finner man, att det årliga beräknade avverkningsbeloppet kan uppgå till 117,400 kubikmeter. Även om sådana revir skulle ha, som man har föreslagit, två jägmästare fast anställda och alltså skulle bli s. k. tvåmansrevir, så är jag för min del av den uppfattningen, att den skogsvård, som i övrigt är påkallad i fråga om skogsröjningar och avdikningar och allt sådant, icke tillfredsställande kan skötas av den personal, man i detta fall tänker sig. Dessa skogsvårdande åtgärder, som jag för min del anser vara synnerligen viktiga på kronans skogar, bereda också oerhört mycket arbete, och det är ju under nuvarande förhållanden av den allra största vikt, att vi se till, att man bereder arbete åt traktens befolkning. Här har man arbete på

Ang. domänverkets organisation. (Forts.)

kronans egen mark, som skapar värden för framtiden, arbeten som man visserligen kan uppskjuta i vissa fall, men där några års uppskov likväl föranleder väsentliga svårigheter. Att en duglig, företagsam och tillräckligt stor kår av jägmästare och kronojägare har en stor betydelse i kampen mot arbetslöshet i betydande delar av vårt land, ha vi uttalat i vår motion, och den uppfattningen hyser jag alltjämt på grund av den erfarenhet, jag har om de förhållanden, som råda inom stora delar av vårt land. Vi ha för vår del ansett och det är även uttalat i reservationen, att man borde haft möjligheter till ett större antal reservbefattningar både i fråga om jägmästare och kronojägare för att sätta in på sådana områden, där det visat sig förefinnas verkliga behov därav.

Jag skall icke framställa något yrkande, då det givetvis är synnerligen svårt att i detta avseende göra det gentemot en ansvarig verksstyrelses uppfattning. Men jag har icke kunnat undgå att yttra detta och väcka motion i frågan och även reservera mig i fråga om vissa uttalanden i jordbruksutskottets utlåtande.

Herr Lindman: Herr talman! Efter det anförande, som herr Hedlund i Häste haft, behövde jag egentligen icke yttra mig. Jag vill emellertid göra det, därför att jag vill understryka, vad han sagt.

Efter min uppfattning har man gått för långt vid indragning av tjänstepersonal på detta område, vilket säkerligen kommer att bli till olägenhet en gång. Man säger visserligen, att vi få se, hur det går. Om man finner, att det behövs göras förändringar, då kan man göra det. Efter min mening skulle man gått försiktigare fram och gjort mindre våldsamma indragningar av revir och bevakningstrakter, än vad här gjorts, för att om erfarenheten visade, att man kunde gå ytterligare fram på den vägen, man då skulle göra det. Jag skall nu icke på något sätt upptaga tiden med att redogöra för siffror. De framlades i herr Hedlunds anförande. Dessa siffror visa, att det är en mycket betydande indragning av revir- och bevakningstrakter, samtidigt som man lägger på dem, som sköta dessa revir, d. v. s. revirförvaltarna och kronojägarna, ökade uppgifter. Herr Hedlund talade om hur pass stora dessa områden för reviren blivit. Jag kan icke säga annat, än att det är oerhört stora revir, vilkas skötsel man pålägger vederbörande revirförvaltare, samtidigt som man ger dem nya eller utvidgade uppgifter. Deras arbete skall enligt min uppfattning, då det gäller statens lika väl som enskilda skogars skötsel, bestå i att i de tider som nu råda med priser som göra, att man har ytterligt svårt att konkurrera med främmande länder, driva fram skogsskötseln på det mest intensiva sätt, som överhuvud taget låter sig göra. Det kan icke ske på detta sätt. Jag säger, att det skall göras på det mest intensiva sätt. Det är viktigare nu, än det var under den gamla, normala tiden, då man icke hade denna skarpa tävlan på skogs- och trävaruhanteringens område, som vi för närvarande ha.

Därför synes det mig, herr talman, att det är en mycket betänklig sak, som man här är inne på, och om man nu tröstar sig med att man kan hjälpa upp detta genom att åstadkomma någon ökning av reservbefattningarna, av kronojägarna, som utskottet här har föreslagit, nämligen från 20 till 40, så är det min tro, att detta icke räcker till. Jag förstår å andra sidan, att även om utskottet stannat i ett mycket starkt tvivel, som synes i dess betänkande på sidan 16 och som herr Hedlund redogjorde för, även om det som sagt stannat i ett mycket starkt tvivel om detta låter sig göra, så kommer man naturligtvis icke nu någon vart med den saken, då utskottet i alla fall går in på förslaget och säger att vi ha en ansvarig myndighet, som skall sköta om saken och komma med förslag i mån av behov.

Ang. domänverkets organisation. (Forts.)

Jag har emellertid icke kunnat låta detta tillfälle gå förbi utan att uttala min bestämda uppfattning om att man här gått för långt och i varje fall menar jag, att vad som skulle kunna i någon mån rädda situationen ännu, det vore, om kammaren kunde vara villig att följa herr Hedlunds reservation, där han begär, att man icke bara beträffande kronojägarna skall företaga en ökning från 20 till 40 utan att man även beträffande revirpersonalen skall göra på samma sätt och fördubbla den. Jag tror, att man i reservationen säger, att man skall öka reservbefattningarna för revirförvaltarna från 6 till 13.

Herr talman! Jag ber att få instämma med herr Hedlunds yttrande.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Jag förstår mycket väl de svårigheter, som uppstå, när det gäller att placera viss personal i lönegrader. Jag erinrar om hur herr Lindman vid föregående tillfällen yttrat sig i mycket välvillig riktning beträffande här ifrågavarande personal. Jag har begärt ordet för att säga, att jag icke kan finna, att utskottets motivering på sid. 17 är särskilt bärande i vad där finnes anfört om kallortstillägg. Det finns intet skäl i världen att åberopa vad där anförts just i fråga om kronojägarna. I denna kammare har t. ex. både herr Hage och jag den sysselsättningen, att vi, i likhet med vad fallet är i alla nyreglerade verk, ha denna förmån. Varför denna löneform speciellt skall införas för kronojägarna, vet jag icke. Likaså ingår ju utskottet på resereglementets bestämmelser, när det kommer in på frågan om ersättning för tjänstgöring utom förlägningsorten. Det är icke heller något, som är speciellt gällande för kronojägarna till skillnad från andra yrkesgrupper. Enligt mitt förmenande hade det förelegat fullgoda skäl att även ge den i ekonomiskt avseende minst väl lottade personalgruppen bättre villkor, än här har föreslagits.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld:** Herr talman! Jag tillåter mig att yttra några ord med anledning av de anmärkningar, som här från olika håll framförts. Jag skulle då först vilja beträffande vad den siste ärade talaren här anfört säga, att det föreliggande förslaget är intet löneregreringsförslag utan ett förslag till omorganisation. Man går liksom för förvaltningen i övrigt ut ifrån att man skall bibehålla de avlöningar, som förut funnits. De ändringar i avlöningsavseende, som här ha föreslagits, äro enbart sådana, som bero på omläggningar i organisationen och äro betingade därav. Följaktligen kan det ju icke finnas skäl för att i detta sammanhang upptaga löneregreringsfrågan för t. ex. en grupp av befattningshavare i domänverket.

Vad sedan beträffar de synpunkter, som här anförts rörande indragningarnas storlek, ligger det i sakens natur, att man kan känna sig tveksam rörande möjligheten att med den ordinarie personal, som kommer att finnas kvar, upprätthålla ett så pass intensivt skogsbruk, som man ur allmänna synpunkter kan önska. Men å andra sidan är det ytterligt svårt att på något sätt få klarhet i, var gränsen går, hur många revir som behöva finnas och hur många bevakningstrakter som behöva finnas. Jag har helt naturligt också känt mig tveksam på den punkten och är naturligtvis icke heller utan tvekan just nu.

Jag lät emellertid utföra en liten utredning, som visserligen icke säger så värst mycket men dock säger en del. Jag lät undersöka, huru många befattningshavare med högre skoglig utbildning finnas i förhållande till arealen anställda vid ett antal av våra skogsbolag, och jag lät undersöka, hur många befattningshavare med lägre skoglig utbildning, som funnos anställda vid skogsbolagen i olika delar av vårt land. Alltså, jag jämförde, hur många tjänstemän av jägmästartypen det fanns i förhållande till arealen vid skogs-

Ang. domänverkets organisation. (Forts.)

bolagen i Norrbotten, Västerbotten och söderut hela vägen och likadant med de befattningshavare, som kunna jämföras med kronojägarna. Utredningen visar, att det förslag, som från domänstyrelsens sida har framlagts och av Kungl. Maj:t framlagts för riksdagen samt nu behandlas här, är sådant, att det icke i något fall kan påvisas något skogsbolag, som i förhållande till skogsarealen har ett så stort antal tjänstemän, som domänverket skulle få. Alltså om de föreslagna reviren här, enligt herr Lindmans mening, äro för stora, måste man säga, att de äro ännu större i den privata skogsskötseln. Det gäller också bolag, som ha allmänna vitsord för sin skogsskötsel.

Jag vill icke, att denna utredning skall tillerkännas större värde, än den har. Jag vill bara påpeka, hur oerhört svårt det är att komma fram till ett rationellt bedömande av vad som här kan vara riktigt. Det ligger i sakens natur, att när genom den ändrade skogslagstiftningen domänverkets verksamhetsområde blir så mycket mindre än förut, kan i grunden endast erfarenheten fälla utslaget angående den organisationsform, som är den lämpligaste. Nu är det dock på det sättet, att här föreliggande förslag i detta avseende inrymmer en ganska stor smidighet. Här finns en möjlighet med föreliggande förslag för Kungl. Maj:t att låta revirens antal svälla ut med 6 stycken. Jag tycker, att vi först få pröva och se, hur den utsvällningen verkar, innan man tar ett ytterligare steg. Här föreligger också enligt förslaget möjlighet för domänstyrelsen att utan hörande av Kungl. Maj:t låta bevakningstrakternas antal svälla ut med 40 stycken — ett ganska stort antal. Följaktligen binder icke det föreliggande förslaget domänstyrelsens handlingsfrihet inom en så snäv ram, att det kan vara någon fara på taket.

Jag vill alltså understryka, att på nuvarande stadium är det fullkomligt omöjligt att ha någon absolut säker uppfattning om vad som är det rätta. Det är endast erfarenheten, som kan visa det. Jag tror, att det föreliggande förslaget är så beskaffat, att det tillåter erfarenheten att komma till sin rätt.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 19.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om nedsättning av räntan för lån från vissa statens utlåningsfonder i vad rör jordbruksärenden jämte i ämnet väckta motioner; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 20.

Ang. ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. Till avgörande förelåg vidare jordbruksutskottets utlåtande, nr 79, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m.

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

1) I: 22 av herr *Nils A. Andersson*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i förordningen av den 18 juli 1931 med vissa bestämmelser angående jakt efter älg, att älgskadefonden uppdelades i länsfonder och medlen användes väsentligen för jaktvårdande uppgifter i de län, där älgskador icke visade sig uppkomma;

2) II: 43 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i förordningarna

Ang. ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)
av den 18 juli 1931 med vissa bestämmelser angående jakt efter älg samt allmänna villkor och bestämmelser för bidrag ur älgskadefonden, att uttagna avgifter för fällda älgar sammanfördes till fonder för varje län, varvid iakttoges att de inom särskilt län influtna avgifterna helt disponerades av sådant län och att bidrag ur länsfond finge utgå till reglering av älgskada samt jaktvårdande åtgärder;

3) II: 135 av herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Olsson* i Rödningberg, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att till ersättning för älgskada för budgetåret 1934/1935 anvisa ett anslag av 20,000 kronor; samt

4) II: 322 av herrar *Skoglund* och *Hagman*, vari föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i gällande villkor och bestämmelser för bidrag ur älgskadefonden, att innehavare av jordbruk, vars areal odlad jord icke överstege 20 hektar, måtte kunna i vanlig ordning tillerkännas bidrag, samt att till innehavare av jordbrukslägenheter med över 20 hektar odlad jord bidrag måtte utgå allenast när särskilda skäl därtill vore.

Utskottet hemställde, att ovanberörda motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåntandet var fogad reservation av herrar *Gabrielsson*, *Carl E. Eriksson*, *Granath*, *Tjällgren*, *Lindmark*, *Hedlund* i Häste och *Ericsson* i Sörsjön, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen, i anledning av motionerna, I: 22 och II: 43, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i gällande bestämmelser,

att fastställda avgifter för älgjakt inbetalades och, med nedan angivet undantag, användes för varje län för sig och förvaltades av vederbörande länsstyrelse;

att 10 procent av inflytande årsbelopp från varje län redovisades till statskontoret;

att länsstyrelsen skulle besluta om utbetalande av ersättning för skada av älg;

att, i den mån influtna medel icke erfordrades för skadeersättning, det likaledes skulle ankomma på länsstyrelse att anvisa medel till jaktvården inom länet;

samt att till statskontoret redovisad del av årsbeloppet efter Kungl. Maj:ts bestämmande årligen fördelades på de län, där avgifterna för älgjakt visat sig för sitt ändamål vara otillräckliga;

2) att motionen II: 135 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen II: 322 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Ericsson* i Sörsjön: Herr talman! Det är icke mitt fel, att denna fråga nu i år liksom i fjol kommer upp vid ett tillfälle, då kammaren befinner sig i uppbrotsstämning.

Emellertid vill jag för dem, som icke närmare känna till denna sak, meddela att den s. k. älgskadefonden inrättades år 1931. Den proposition, som då framlades i ämnet, innebar, att denna fond skulle bildas av de avgifter, som skulle uttagas för älgar, som fälldes under den tid, då särskilt tillstånd till älgjakt givits. Därav framgår, att förslaget icke innefattade avgifter för älgar, som voro fällda under den allmänna jakttiden. Förslaget, sådant det framlades 1931, var av den beskaffenheten, att det kunde ha godkänts utav

Ang. ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.) nästan samtliga här i kammaren och, jag må säga, även av dem, som representera Norrland. Men det hade tydligen funnits ganska uppfinningsrika personer inom utskottet, ty det befanns, att efter utskottsbehandlingen den ganska acceptabla von stockenströmska telningen hade förvandlats till ett stort missfoster. Enligt det av utskottsmajoriteten framlagda förslaget skulle en fond bildas såväl av de avgifter, som inflöto för älgar, som fälldes under den tid, då särskilt tillstånd erhållits, som också av de avgifter, som inflöto för älgar, fällda under den allmänna jakttiden. Jag och många med mig motarbetade detta förslags genomförande, och jag vill minnas, att det var nära nog hälften i denna kammare, som motsatte sig dess genomförande. Vi ansågo då liksom nu, att det skulle medföra ogynnsamma verkningar för vissa delar av landet och icke minst för de delar av landet, som ligga längst norrut.

Nu finner man, att de farhågor, som man då i detta avseende hyste, ha i hög grad besannats. Ty om man tar del av den tabell, som återfinnes i slutet av detta betänkande, så finner man, att det är ett flertal län, som endast få betala utan att få någonting nämnvärt igen. Jag menar sålunda, att den princip, som man här gått in för, är orättvis och orättfärdig. Jag anser, att det är orättvist att uttaxera sådana avgifter inom vissa län för att betala skadestånd för skador, som uppkomma i andra län.

I de motioner, som nu väckts innevarande år såväl som i dem, som väcktes förlidet år, har det hemställts om att det skall bli en ändring i dessa bestämmelser och att, i stället för att det varit en för hela landet gemensam älgskadefond, skall det bildas fonder för varje län, som skola förvaltas av vederbörande länsstyrelse. Om en sådan ändring vidtages, får ju varje län för sig disponera de influtna avgifterna och använda dem på det sätt, som för varje län befinnes vara lämpligt. Det är ju så olikartade behov, som föreligga i förevarande hänseende inom de olika länen. Sålunda kan det ju t. ex. finnas ett län, där det är ett ganska stort behov av medel för regleringar av älgskador, medan man t. ex. i ett annat län kan vara i stort behov av medel för jaktvårdande åtgärder. Det nuvarande systemet med dess bestämmelser angående älgskadefonden leder uppenbarligen till ganska stora orimligheter. Det vill nästan se ut, som om man i vissa län haft för avsikt att taga älgarna till hjälp för att i någon mån åstadkomma en avveckling av de rätt så stora spannmålsöverskotten.

Om man tittar på den tabell, som finnes fogad här i slutet av utskottets betänkande, så finner man beträffande t. ex. Kronobergs län — det tror jag att man kan stå för — att om köttet av de älgar, som fälldes i detta län sistlidna höst, försålts, hade det icke varit värt mycket mera än de skadeersättningar, som utgått inom detta län för av älgar förorsakad skada å grödan. Men det är icke nog med detta. Ty av den diskussion, som förts inom utskottet, har man fått den uppfattningen, att systemet ännu icke är till fullo utvecklat utan att det skulle komma att bli värre i fortsättningen. Man förutsätter att älgskadefonden som sådan kan snart bli konsumerad. Jag har aldrig för min del betvivlat, att så skulle bli förhållandet. Men jag menar, att vid sådant förhållande synes det enda riktiga härvidlag vara, att det sker en kraftigare gallring av älgstammen. Det ligger uppenbarligen så till, att inom vissa län åtminstone måste det finnas en alltför riklig tillgång på älgar. Därför synes det vara både nödvändigt och lämpligt att företaga en sådan kraftigare reducering av älgstammen än att låta älgarna springa omkring i sädesåkrarna. Men om man icke önskar göra någonting av det, som vi hava föreslagit, så synes det mig i alla fall vara riktigare, att man anvisar medel på riksstaten till reglering av dessa älgskador. I alla händelser måste det anses vara rättvisare, att man tar ut medel på riksstaten för detta ändamål än att man uttaxerar avgifter i vissa

Ang. ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)

län, som skola användas till att betala skadestånd, som uppkomma inom andra län.

I enlighet med detta hava vi motionärer väckt en motion, däri vi hava föreslagit, att det skall anvisas på riksstaten ett anslag av 20,000 kronor. Jag erinrar mig från debatten under fjolåret, att man då anförde, att därest man ginge in för motionärernas förslag om ändring på så sätt, att det skulle bliva länsfonder, skulle icke medlen räcka till för att i tillfredsställande omfattning reglera älgskadorna inom sådana län, där man icke erhöle tillräckliga avgifter för detta ändamål. Men nu har man icke inom utskottet velat vara med på att anvisa det av oss föreslagna anslaget på riksstaten. Vi hava sålunda också vi motionärer nödgats gå ifrån detta förslag, som gäller upptagande av medel på riksstaten. Vi hava i stället enats om, att vi skola avstå 10 procent till sådana län, där avgifterna icke räcka till för reglering av älgskadorna. Vi vilja alltså vara med om att med frikostig hand bortskänka dessa 10 procent. Dessutom vilja vi också vara med om att fondens nu tillgängliga befintliga medel utgörande en summa av 81,760 kronor skall få disponeras för reglering av älgskada. Då behöves man ju icke befara, att åtminstone beträffande de älgar, som komma att fällas till hösten, det kommer att föreligga någon som helst fara för att icke skador, som åstadkommas till hösten, komma att likvideras till fullo.

Jag säger för min del, att det förefaller vara ganska orimligt, att man skall begära större tillmötesgående än vi hava velat vara med om. Jag menar verkligen, att denna medgörlighet från vår sida borde mottagas med förståelse. Det kan lämpligast och bäst visas på så sätt, att man bifaller den vid utskottets betänkande fogade reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Häruti instämde herrar *Eriksson* i Falun, *Aronson* och *Olsson* i Rödningberg.

Herr *Andersson* i Löbbo: Herr talman! Jag skall be att med några få ord få motivera utskottsmajoritetens ståndpunkt. Älgskadefonden är, som herrarna säkerligen erinra sig, åstadkommen för att giva ersättning för de skador älgarna årligen förorsaka å växande gröda. För varje under allmän jakttid skjuten älg erlägges en avgift av 15 kronor, som överföres till fonden. Fondens medel tagas i anspråk för reglering av inträffande älgskador. Det har visat sig, att älgskadorna i landets olika delar äro avsevärt varierande. Det har sålunda kunnat konstateras, att älgskadorna i de allra nordligaste delarna av landet icke äro så stora som i de mellersta och sydliga delarna. Jag tror mig kunna giva en förklaring härpå. Orsaken, varför älgskadorna t. ex. i Kronobergs län äro synnerligen stora, torde i avsevärd mån bero på rent geografiska omständigheter. Det är så, att jorden där är sönderplottrad i ett oändligt antal små lotter. Ute i skogarna finnas en mängd små lyckor och odlingar, som småbönder och torpare tagit upp. Det ligger i sakens natur, att när i ett skogskomplex finnas insprängda dylika små odlingar, blir älgarnas skadegörelse av avsevärt större omfattning än i de trakter av landet, där jordbruksjorden är mera koncentrerad.

Nu föreslå motionärerna och utskottsreservanterna, att älgskadefonden skall delas upp i länsfonder samt att de inflytande medlen icke skola få användas för reglering av andra älgskador än de, som uppstått inom vederbörande läns område. Härifrån göra reservanterna dock det undantaget, att de vilja avsätta 10 procent av inflytande avgifter för reglering av gemensamma älgskador i hela riket. Jag skall be att med några siffror få belysa, att om man går den

Ang. ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)
väg, som motionärerna och reservanterna föreslå, kommer detta att leda därhän, att älgskadefonden icke längre fyller sitt ändamål. När vi behandlade denna fråga i fjol, erinrar jag mig, att det höjdes röster i kammaren, som talade för den uppfattningen, att älgskadefonden komme att ökas oavslåtligen år från år och att följaktligen de avgifter, som upptoges, vore högre än som erfordrades. Jag hade redan då den uppfattningen, att i den mån jordbrukarna litet varstades i landet komme underfund med, att de kunde få ersättning för de skador älgarna åstadkomme, i samma mån skulle också fondens medel komma att förbrukas. Detta har också utvecklingen under senaste året utvisat, vilket visas av följande siffror. Under år 1931 inflöto till fonden i runt tal 104,000 kronor. Av detta användes till skaderegleringar icke mera än något över 32,000 kronor. Det blev följaktligen en behållning för 1931 på 71,000 kronor. Under 1932 inflöto till fonden 103,000 kronor och utanordnades ersättningar för 74,000 kronor. Det blev följaktligen för 1932 en behållning av något över 28,000 kronor. Men komma vi fram till 1933, visar det sig, att de influtna medlen hava utgjort 109,000 kronor, under det att skadeersättningsbeloppet är 127,000 kronor. Alltså kunna vi av dessa siffror finna, att till fonden inflytande medel varit ungefär konstanta år från år. Det har rört sig om ett belopp av något över 100,000 kronor per år, under det att skadeersättningarna stigit år efter år. Skadeersättningarna — jag drar siffrorna ännu en gång — voro 1931 32,000 kronor, 1932 74,000 kronor och 1933 127,000 kronor.

Jag har med dessa siffror velat visa, att allt talar för, att den avgift, som uttages för skjutna älgar, behöves, om man vill reglera de skador älgarna åstadkomma. Jag tror därför, att om den uppdelning på länsfonder, som från motionärernas och utskottsreservanternas sida föreslås, skulle bli verkställd, skulle detta medföra, att i ett stort antal av landets län skulle icke älgskadorna kunna regleras mer än till en bråkdel av den verkliga skadan. Tar jag t. ex. Kronobergs län, visar det sig, att 1933 inflöto 4,690 kronor men utanordnades skadeersättningar med 19,668 kronor. Medeltalet för varje sökande, som erhöll dylik skadeersättning, utgjorde 53 kronor. Skulle Kronobergs län själv svara för den skadegörelse, som älgarna där åstadkomma, skulle följden bli, att endast något över en fjärdedel av skadorna kunde ersättas. Jag ifrågasätter, om det är rimligt eller riktigt, att för en skadeersättning på 12 kronor 50 öre eller upp till 15 kronor man skall göra sig besvär att gå till Kungl. Maj:t med begäran att utfå ett så ringa belopp.

Det är icke så helt med det påstående, som herr Ericsson i Sörsjön anförde, nämligen att det ligger en orättvisa i, att man tar ut avgifterna och fördelar dem på hela landet. Älgarnas hemvist är icke lokaliserad till vissa län. Det finnes älgar, som ena dagen promenera i Jämtlands län, men en annan dag kunna åtminstone en del av dem vandra över till annat län. För övrigt tror jag icke, att det är riktigt att se saken ur läns- eller ortssynpunkt, utan den bör ses ur rikssynpunkt.

Vilja vi, herr talman, bibehålla det förnåma högvilt, som älgstammen i våra skogar utgör, få vi icke bedriva utrotningskriget alltför långt. Om detta förnåma högvilt försvinner, så bli va vi en stor och värdefull naturtillgång fattigare. Vilja vi behålla denna och se till, att de skador, som älgarna utföra på växande gröda, bli i rimlig mån ersatta, är det system, som den nuvarande älgskadefondens bestämmelser innefatta, en både bekväm och tillfredsställande anordning.

Skulle påståendet vara riktigt, att varje län borde svara för sina älgskador

Ang. ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)

själv, varför skulle man då icke draga ut konsekvenserna och säga, att varje socken skall svara för älgskador inom sitt område? Jag tycker, att det vore konsekvent, att motionärerna ginge in för en sådan lokal fördelning.

Herr talman! Jag uttalar den förhoppningen, att andra kammaren i år likasom i fjol skall avslå förslaget om älgskadefondens uppdelning i länsfonder. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Ehuru det här gäller en motion och ett förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t, tillåter jag mig i alla fall att yttra några ord. När denna fråga behandlades vid föregående års riksdag, så yttrade jag mig och pekade på den utredning, som den gången var igångsatt rörande reformering av vår jaktlagstiftning och rörande förslag till en organiserad jaktvård i riket. Det var då min förhoppning, att denna nya lagstiftning skulle kunna föreläggas detta års riksdag. Det visade sig emellertid icke möjligt. Utredningsmannen har emellertid nu förklarat, att han skall kunna under sommarens lopp avlämna sitt betänkande. Det är alltså stora utsikter för, att jaktvårdsfrågan skall kunna föreläggas nästa års riksdag.

När det nu är på detta sätt, får man väl ändå medgiva — utan att man behöver diskutera om vilken av de båda riktningar, som här kämpa, har rätt — att det skulle vara förenat med vissa praktiska olägenheter att i år övergå till det system, som föreslås i reservationen. Vi kunna ändå icke undgå att finna, att det kan mot reservationen riktas anmärkningar av två slag. För det första kan genom en sådan anordning inträffa, att det icke skulle vara möjligt nästa år att enligt hittills tillämplad praxis utbetala de älgskadeersättning, som anses skäliga. Det har icke från reservanternas sida sörts för, att det är möjligt att undgå detta, om fallet skulle inträffa. Men den andra betänkligheten är närmast den, att förslaget innebär, att det skulle från Kungl. Maj:ts sida till vissa länsstyrelser överlämnas några tusen kronor att av länsstyrelserna användas för jaktvårdens befrämjande. Det är omöjligt att från Kungl. Maj:ts sida giva några direktiv, hur medlen skola användas, utan följderna blir, att varje länsstyrelse tillämpar sitt system. Det skapar en ordning, som kanske, när man skall gå till en enhetlig reglering av jaktvården, det blir betydande svårigheter att avveckla. Det skapar förhållanden i de olika länen, som måste avvecklas och som leda till gnissel.

När nu alltså frågan om hela denna saks reglering är så nära förestående, bör man väl kunna ena sig om att låta frågan ligga till sig ett år till, vilket den under alla omständigheter kommer att göra, alldenstund första kammaren nyss bifallit utskottets hemställan.

Herr **Näslund**: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten mycket. Det är alldeles riktigt, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet pekade på, att en reglering av jaktvården är under utredning, och det är ju glädjande.

Men det är några allmänna synpunkter beträffande själva spörsmålet, som jag ber att få uttala. I varje fall ber jag få säga, att jag hyser icke den allra minsta tanke på, att de uppskattade skadorna skulle vara för stora, och att de icke skulle vara åstadkomna av älgar. Det förstår jag mycket väl. Ty annars kan man icke förklara, att i stockholmstrakten det finnes så mycket älgar, att man kör ihjäl dem med bilar och motoreyklar. Så gott om älg är det. Men det är också den omständigheten, att älgbeståndet ökats i så stor grad, som

Ang. ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)
 gör, att skadorna ökats. Det enda rimliga och förnuftiga vore att beskatta älgbeståndet i den mån skadorna uppgått till sådana belopp, som tabellen i utskottsbetänkandet visar, och att man beskattar älgbeståndet kraftigare än man nu gör. Jag tycker icke, att det är sympatiskt att gå in för tanken att uttaxera penningar för att reglera älgskador. Då vi i förgår fingo besluta om regleringen av köttmarknaden — vad är detta för övrigt annat än en köttproduktion? — är det då rimligt, att man skall låta högviltet finnas till i sådan omfattning, att skador ske på grödan, samtidigt som man skall hindra folk att hava för hög svinavel och kreatursavel? Något sammanhang bör det väl vara i vad vi besluta i riksdagen. Jag understryker ännu en gång, att det enda förnuftiga och riktiga är att beskatta älgbeståndet ordentligt och hålla det nere på en rimlig nivå.

Nu har herr Andersson i Löbbo påpekat, att älgarna ingalunda äro lokaliserade till vissa provinser. Jag kan försäkra herr Andersson i Löbbo, att älgarna äro ingalunda några sådana där flyttfåglar, utan de äro vanedjur, som hålla sig inom ganska begränsade områden. Och att försöka övertyga någon människa, som litet har försökt sig på älgjakt, att älgarna t. ex. skulle vandra från Norrland ned till Södermanland, lär väl vara fåfängt. De äro så bundna vid sina geografiska områden, att jag för min del bestrider, att det skulle ligga någon orättvisa i att dela upp älgskadefonden på länsfonder. I Kronobergs län och Jönköpings län må vi sockenvis tvista om denna sak, men det skall mötas med tystnad från Norrland. Och om herrarna vilja draga gränsen vid Dalälven, så skulle det vara lika tyst från norrlandshåll.

Jag skall naturligtvis icke här försöka elda upp sinnena med att jämföra förhållandena i Norrland och i Sydsverige. Jag tänker, att t. o. m. herr Andersson i Löbbo måste medge, att jag, trots att jag är norrlänning, liksom mina kamrater här icke drivit någon speciell norrlandspolitik. Vi hava varit ganska lojala i stort sett. Men när man börjar sätta i fråga, att de norrländska älgjägarna skola bidra till att ersätta skador, som älgarna åstadkommit i södra och mellersta Sverige, då tycker jag, att vår lojalitetskänsla och vår offervilja sättas på alltför starka prov. Jag säger ännu en gång — och jag skall sluta med det — att det är oförnuft att upprätthålla ett älgbestånd av sådan omfattning, att skadegörelse skall åstadkommas i så stor utsträckning, att de till denna fond årligen inflytande avgifterna icke täcka de kostnader, som älgarna åstadkomma. Det enda förnuftiga — och det är det jag anser närmast böra inflyta i den blivande lagstiftningen — är en reglering av älgbeståndet.

Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten utan ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr *Sandberg* instämde häruti.

Herr **Hedlund** i Häste: Jag vill bara ge en kort replik till vännen Andersson i Löbbo. Vi ha ju tidigare diskuterat denna fråga i utskottet. Då han som ett huvudargument emot, att en uppdelning av de inflytande medlen här skulle kunna ske mellan de olika länen, men vi ändock skulle vara villiga bidra med 10 % till den gemensamma älgskadefonden, anför, att denna älgskadefond icke skulle bliva tillräcklig för att reglera skadorna inom vissa län, så vill jag erinra om, att innan dessa avgifter infördes, hade man ju inga medel för reglering av dessa skador. Nu skulle man ju dock få de inom länen inflytande medlen plus de 10 %, som skulle inflyta från samtliga län, som icke hade några älgskador att tala om. Nog finner jag det rimligt, såsom också herr Näslund framhållit, att man beskattar älgbeståndet skarpare, där skador förekomma i större omfattning.

Ang. ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)

En annan utväg, som man också kunde tänka sig, vore naturligtvis att höja den avgift för skjutna älgar, som nu utgår. Man hade ju där att räkna med en större avgift på sådana, som få skjutas enligt licens under en längre tid. Jag tycker att inom Kronobergs län bör man försöka med anledning av de skador älgarna där åstadkomma få en längre jakttid och därigenom möjlighet att beskatta älgbeståndet mera, så att icke skador uppstå i den omfattning som nu synes vara fallet. Men jag förstår, att det är på grund av ägofigurernas läge och dylikt i terrängen, som dessa skador åstadkommas, men det är på samma sätt inom de norrländska länen. Där hava vi inga sammanhängande stora åkerstycken, utan även där ligga tegarna spridda. Det är visserligen kanske icke säd på dem, ehuru det i vissa fall kan vara det också, utan det är vall. Där gå älgarna och beta på vallen. Icke begäres det där ersättning för några skador för en sådan sak. Jag kan icke finna annat än att reservanterna hava framfört goda skäl för sin uppfattning.

Det är ju glädjande, att herr statsrådet bebadade, att till ett kommande år skulle man kunna få en nyordning på detta område, och jag vill för min del i det avseendet vädja till regeringen, att den tillser, att de olika länen vederfares en annan rättvisa än vad som nu är förhållandet. Ty nu är det en uppenbar orättvisa, det går icke att komma ifrån. Vad herr statsrådet framförde såsom ett skäl mot att nu bifalla detta förslag, var att en lagstiftning nästa år skulle komma till stånd och möjligen en nyordning, men han säger, att nu låta de olika länsstyrelserna få vissa medel till förfogande för jaktvårdsändamål skulle kunna skapa en ordning, som det skulle vara svårt att sedan kunna ändra, och det kunde bli olika åtgärder inom de olika länen. Det är mycket möjligt, att det skulle kunna bli litet olika åtgärder, men med den kännedom jag har om länsstyrelserna, bleve det säkert sådana åtgärder vidtagna, som för jaktvård intresserade personer inom länen ansåge vara för jaktvården nödiga och lämpliga, och jag är alldeles säker på, att länsstyrelserna icke komme att slarva bort pengarna utan använda dem till ett ur jaktvårdssynpunkt lämpligt och nyttigt sätt. Även om det nu skulle bli en annan ordning ett kommande år, kan jag icke förstå att det blir någon svårighet, om man har medel till sitt förfogande under ett år. I Jämtlands län t. ex. har landstinget med hänsyn till vikten av en god jaktvård lämnat medel till länets jaktvårdsförening just för att skapa ett reservat, där älgar kunna finnas och där de äro skyddade, och där man också försöker skapa möjlighet för att hava en noggrann tillsyn, så att icke tjuvjakt äger rum under vintrarna o. dyl. Det har sålunda från länens egen sida vidtagits åtgärder för att främja jaktvården i högst avsevärd grad. Likaså bidrager hushållningssällskapet med ett ganska väsentligt belopp. Vi äro intresserade för jaktvård, men man kan icke genomföra den på det sätt som är möjligt. Då anse vi, att det är rimligt, att de avgifter, som inflyta från länen, kunna användas åtminstone delvis till gagn för jaktvården inom länet.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Hedlund i Häste förenade sig herrar *Persson* i Trången, *Brännström*, *Nilsson* i Karlstad, *Hansson* i Vännäsby och *Johansson* i Tväråselet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hedlund i Häste begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ang. ändrade bestämmelser rörande älgskadefonden m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 79, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 21.

Slutligen föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av väckta motioner om billigare djursjukvård;

nr 81, i anledning av väckt motion om återbetalning till Emanuel Persson, Gunnarn, av viss del av utav honom för inköpt virkespost erlagd köpeskillning;

nr 82, i anledning av väckt motion angående förbud mot användandet av vissa metoder vid fiske; och

nr 83, i anledning av väckt motion angående förbättring av skyddet för jakt och fiske.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 22.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

*Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talman-
nen i riksdagens andra kammare och de kammarens leda-
möter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen till-
sätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den
18 maj 1934.*

Beslöto herrar deputerade, att för tiden från och med den 22 maj till riksdagens slut anställa ytterligare två stenografer hos kammaren, varefter till stenografer antogos kanslisterna *C. O. B. Arborén* och *N. G. Hj. Julin*.

Vidare beslöto herrar deputerade att till kanslister under samma tid i stället för de nu till stenografer förordnade tjänstemännen antaga aktuarien, fil. lic. *N. Lindskog* och notarien *G. Titz*. Som ovan

In fidem:

Per Cronvall.

§ 23.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från bevillningsutskottet:

nr 260, i anledning av väckt motion om ändring av tulltaxans bestämmelser rörande vissa kemikalier; och

nr 261, i anledning av väckt motion om tullfrihet för vissa slag av maskiner;

från andra lagutskottet, nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 43 mom. 1 värnpliktslagen den 12 juni 1925 (nr 337); samt

från riksdagens kansli, nr 257, angående den praktiska utbildningen av maskinistelever.

§ 24.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen;

nr 20, i anledning av väckta motioner om sänkning av de för rösträtt vid allmänna val föreskrivna åldersgränser; och

nr 21, i anledning av väckta motioner angående valbarhetsvillkor för beklädande av poster i kommunala nämnder och styrelser;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 117, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande anslaget till ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande; och

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till bidrag till uppförande av tuberkulossjukvårdsanstalter samt till driftkostnaderna vid dylika anstalter jämte i dessa ämnen väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av gällande bestämmelser om förnyelse av inteckning m. m.;

andra lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 20 juni 1930 (nr 284) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av väckta motioner om hänskjutande till jordbrukskreditsakkunniga av frågan om jordbrukets primärkredit m. m.;

nr 86, i anledning av väckt motion angående förhindrande av osund jordspekulation och alltför tyngande skuldbelastning av jordbruksfastigheter;

nr 87, i anledning av väckt motion angående utredning om anledning till jordbruksnäringens nuvarande ekonomiska betryck m. m.; och

nr 88, i anledning av väckta motioner om utredning rörande reformerad lagstiftning beträffande enskilda vägar.

§ 25.

Justerades protokollsutdrag.

§ 26.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Hilding*
, *Paulsen*

under 4 dagar fr. o. m. den 18 maj.
, 4 , , , 19 ,

	under	4	dagar	fr. o. m.	den	19	maj,
herr <i>Berg</i>		4	»	»	»	19	»
» <i>Erlander</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Persson</i> i Tidaholm	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Isacsson</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Hällgren</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Niklasson</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Fält</i>	»	3	»	»	»	19	»
» <i>Olovson</i> i Västerås	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Ward</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Olsson</i> i Mora	»	3	»	»	»	22	»
» <i>Andersson</i> i Rasjön	»	4	»	»	»	22	»
» <i>Ericsson</i> i Sörsjön	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Beck</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Johnsson</i> i Norrahammar	»	3	»	»	»	19	»
» <i>Lindqvist</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Olsson</i> i Mellerud	»	3	»	»	»	19	»
» <i>Nilsson</i> i Göteborg	»	3	»	»	»	19	»
» <i>Olsson</i> i Rimforsa	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Hansson</i> i Vännäsby	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Olsson</i> i Golvvasta	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Blomquist</i>	»	3	»	»	»	22	»
» <i>Magnusson</i> i Skövde	»	6	»	»	»	19	»
» <i>Björklund</i>	»	3	»	»	»	21	»
» <i>Hedlund</i> i Häste	»	5	»	»	»	19	»
» <i>Johansson</i> i Uppmälby	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Skoglund</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Andersson</i> i Dunker	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Norén</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Lundén</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Laurén</i>	»	3	»	»	»	19	»
» <i>Andersson</i> i Falkenberg	»	5	»	»	»	19	»
» <i>Ryberg</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Johansson</i> i Sollefteå	»	4	»	»	»	19	»
fru <i>Eklund</i>	»	4	»	»	»	19	»
herr <i>Pehrsson</i> i Bramstorp	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Andersson</i> i Prästbol	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Persson</i> i Fritorp	»	8	»	»	»	19	»
» <i>Hagberg</i> i Malmö	»	5	»	»	»	19	»
» <i>Hammarlund</i>	»	5	»	»	»	19	»
» <i>Eriksson</i> i Sandby	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Sandström</i>	»	3	»	»	»	20	»
» <i>Ericson</i> i Boxholm	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Andersson</i> i Löbbo	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Englund</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Gustafson</i> i Dädesjö	»	5	»	»	»	19	»
» andre vice talmannen <i>Magnusson</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Jonsson</i> i Haverö	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Gustafsson</i> i Välsnäs	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Larsson</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Jonsson</i> i Eskilstuna	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Lundbom</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Westman</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Johansson</i> i Djursnäs	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Gustafsson</i> i Lekåsa	»	7	»	»	»	19	»

herr <i>Persson</i> i Undersvik	under	8	dagar	fr. o. m.	den	18	maj,
» <i>Aronson</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Sjögren</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Persson</i> i Falla	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Nilsson</i> i Steneberg	»	5	»	»	»	19	»
» <i>Uddenberg</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Strindlund</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Heiding</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Jonsson</i> i Mörbylånga	»	5	»	»	»	18	»
» <i>Mårtensson</i>	»	3	»	»	»	19	»
» <i>Björk</i> i Tryde	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Törnkvist</i> i Bjuv	»	5	»	»	»	22	»
» <i>Pehrsson</i> i Göteborg	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Johanson</i> i Hallagården	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Hallén</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Ljunggren</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Bergström</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Carlström</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Andersson</i> i Tungelsta	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Brännström</i>	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Eriksson</i> i Falun	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Svensson</i> i Grönvik	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Persson</i> i Trången	»	4	»	»	»	19	»
» <i>Österström</i>	»	4	»	»	»	19	» och
» <i>Näslund</i>	»	5	»	»	»	19	»

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.23 e. m.

In fidem
Sune Norrman.